

WYKRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

OREDEM

PRZED
SKŁADEM

WERSJA I

Małgorzata Skura, Michał Lisicki

Mniej mówcie – Więcej działajcie
Program nauczania dla edukacji wczesnoszkolnej

MNIEJ MÓWCIE - WIĘCEJ DZIAŁAJCIE

DZIAŁAM - ROZUMIEM - OPISUJĘ

Małgorzata Skura & Michał Lisicki

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

Zamiast wstępu	1
Kto chodzi do szkoły: dziecko czy uczeń?	1
1. Założenia programu	2
Program, czyli jak programować proces uczenia się	2
Konstruktywizm	3
Działanie	6
Od konkretnego, przez nazwę, po symbol	7
Doświadczenie może być tylko osobiste	9
Szczególna rola w szkolnym uczeniu się edukacji matematycznej	10
Szczególna rola w szkolnym uczeniu się wiedzy na temat praw człowieka	11
Zasady realizacji Programu edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”	12
Współpraca z rodzicami	13
2. Cele nauczania i wychowania	16
Cele ogólne	16
Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju społeczno-emocjonalnym oraz etycznym	17
Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju intelektualnym	18
Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w procesie uczenia się	19
Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju fizycznym	20
3. Organizacja procesu kształcenia i wychowania	21
4. Treści nauczania i wychowania w podziale na kolejne klasy	24
Edukacja matematyczna wraz ze wspomaganiem rozwoju umysłowego	25
Edukacja społeczna z etyką i wychowaniem patriotycznym	44
Edukacja polonistyczna	48
Język obcy nowożytny	56
Edukacja plastyczna	57
Edukacja muzyczna	60
Edukacja techniczna	63
Edukacja przyrodnicza	66
Zajęcia komputerowe	73
Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna	75
Język mniejszości narodowej lub etnicznej	78
Język regionalny - język kaszubski	79

5. Sposoby ociągania celów	82
Przykładowy scenariusz zajęć	86
6. Indywidualizacja procesu nauczania i uczenia się	93
7. Opis założonych osiągnięć ucznia z podziałem na kolejne klasy i poszczególne edukacje	95
Zakładane osiągnięcia	95
Opis założonych osiągnięć ucznia w edukacji matematycznej ze wspomaganiem rozwoju umysłowego	95
Opis założonych osiągnięć ucznia w edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym	101
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji polonistycznej	103
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego	106
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji plastycznej	107
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji muzycznej	109
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji technicznej	110
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej	112
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie zajęć komputerowych	115
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej	117
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej	118
Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie język regionalny - język kaszubski	119
Kryteria oceny i metody badania osiągnięć uczniów	120
Bibliografia	122
Proponowane lektury	123

Zamiast wstępu

Dobre funkcjonowanie człowieka opiera się co najmniej na czterech filarach - rozwoju umysłowym, emocjonalnym, społecznym oraz fizycznym. Solidnie i stabilnie człowiek może stać tylko na zrównoważonych filarach. *Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* już tytułem nawiązuje do działania, które ma wprost realizować nadrzędną rolę, którą odgrywa aktywność, także fizyczna, w procesie rozwoju. Działanie, rozumiane także jako ruch, to naturalna dla dziecka forma funkcjonowania. Sformalizowana edukacja, programowana w tym opracowaniu, nie ogranicza się do wspomagania rozwoju umysłowego. Działanie to podstawa, punkt wyjścia do aktywności w celu konstruowania pojęć. Należy w taki sposób zorganizować czas i przestrzeń, by sprzyjały one rozwijaniu sprawności, umiejętności myślenia oraz potencjału intelektualnego. Rozwój, pojmowany szeroko, obejmuje wiele operacji – dziecko uczy się zadawania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi, rozwiązywania problemów różnymi strategiami, sprawnego porozumiewania się, odbierania informacji wieloma kanałami i ich wykorzystywania. Jednym z podstawowych celów programu jest rozwijanie umiejętności stosowania adekwatnych strategii rozwiązywania problemów i porozumiewania się.

W publikacji przedstawiamy pomysł na zaprogramowanie edukacji w klasach I-III szkoły podstawowej. Pojęcie „program” rozumiemy w ujęciu Stanisława Dylaka jako ogół doświadczeń edukacyjnych zaplanowanych dla ucznia i nauczyciela, które mają doprowadzić do osiągnięcia określonych stanów bądź umożliwić uczniowi nabywanie doświadczenia¹. Program posiadać więc musi cel, opis drogi dojścia do celu oraz środki realizacji celu². Zgodnie z *Rozporządzeniem MEN z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników* program nauczania stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Dlatego program nauczania musi zawierać:

- szczegółowe cele kształcenia i wychowania (rozdział 2);
- treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej kształcenia ogólnego (rozdział 4);
- sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany (rozdziały 3, 5 i 6);
- opis założonych osiągnięć ucznia oraz propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia (rozdział 7).

¹ S. Dylak, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2000, s.15.

² H. Komorowska, *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999, s. 12.

Kto chodzi do szkoły: dziecko czy uczeń?

Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest jednoznaczna. Zgodnie z rozporządzeniami Ministerstwa Edukacji Narodowej do szkoły uczęszcza uczeń. W rozumieniu prawa dziecko, które znajduje się pod opieką instytucji oświatowej, to również uczeń. Jednak osoba uczęszczająca do szkoły to nie tylko uczeń, ale także dziecko, i to właśnie ono jest podmiotem tego programu. Uczeń zdobywa wiedzę, umiejętności, uczy się. Zadanie szkoły polega na doprowadzeniu do mierzalnego na skali przyrostu wiedzy i umiejętności. W zdobywaniu szkolnych umiejętności na przeszkodzie stanąć może dziecko, które uczeń przyniósł do szkoły w tornistrze.

Niektóre dzieci w momencie przyjsia do szkoły stają się od razu uczniami, niektóre pozostają dziećmi do końca szkoły podstawowej; większość jednak gubi się, dzieląc rolę ucznia i dziecka. Okres przystosowania się 6-letniego dziecka do warunków szkoły trwa dosyć długo. Z powodu mniejszej dojrzałości emocjonalnej i społecznej nie potrafi się ono znaleźć w nowej dla siebie roli.

W programie piszemy o dziecku nawet wtedy, kiedy używamy określenia „uczeń”. Edukację dziecka programujemy z szacunkiem dla prawidłowości jego rozwoju. Rozwój dziecka ma indywidualny charakter, przebiega w różnym tempie, a tym samym u każdego w innym wieku pojawiają się zmiany. Jest wiele czynników, które na to wpływają. Są to zarówno zadatki wrodzone, jak i środowisko, w jakim dziecko wzrasta, zinstytucjonalizowana edukacja, której jest poddawane, a także poziom własnej aktywności. W programie staramy się dać porcję wiedzy, która pozwoli lepiej zrozumieć złożoność rozwoju dziecka. Liczymy, że *Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* umożliwi nauczycielowi osiągnięcie większej skuteczności w nauczaniu.

1. Założenia programu

Program, czyli jak programować proces uczenia się

Program to plan zamierzonych czynności, w którym autor programuje działania, mające doprowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu w postaci zmiany. **Przez zmianę rozumiemy pojawienie się nowych kompetencji w postaci przyswojenia nowej wiedzy, opanowania nowych umiejętności, przyjęcia nowych postaw.**

W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* przedstawiamy pomysł na zorganizowanie dzieciom szkolnej edukacji na poziomie klas I-III szkoły podstawowej. Proponowany program nauczania stanowi opis realizacji zadań i celów dotyczących edukacji dziecka w pierwszych trzech latach nauczania szkolnego. Cele i zadania opierają się na zapisach podstawy programowej dla edukacji wczesnoszkolnej, które wzbogaciliśmy o dodatkowe treści, w dużej mierze rozszerzające przede wszystkim zakres edukacji matematycznej przewidziany przez podstawę programową. Dlaczego akurat matematycznej, o tym w dalszej części tego rozdziału.

Dzieci zmieniają się. Z niepokojem obserwujemy, jak przyczyny tych zmian przypisuje się procesowi akceleracji. Naszym zdaniem, zmiany są przede wszystkim jakościowe, a nie ilościowe. Dzieci wzrastają w innych warunkach: coraz większy wpływ, zasięg i siłę na otaczającą rzeczywistość oraz na same dzieci mają media elektroniczne. Mass media wypełniają przestrzeń dziecka i jednocześnie kształtują jego percepcję. Są one dzisiaj nie tylko głównym źródłem informacji, ale też zmieniają sposób, w jaki dziecko organizuje swoją uwagę. Potrzebuje ono wielu zmieniających się bodźców. Nauczyciel przyciągnie uwagę dziecka, gdy prezentowane przez niego treści będą podawane w sposób atrakcyjny z punktu widzenia ucznia. Dziecko, które spędza dużo czasu, surfując po internecie, którego półki uginają się pod zabawkami, nie potrafi często dłużej skoncentrować się na jednej rzeczy. Dlatego postanowiliśmy w *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* posłużyć się metodą „kija i marchewki”. Proponujemy wielość różnorodnych środków realizacji celów, które z jednej strony są atrakcyjne dla dziecka, z drugiej zaś powodują, że przez dłuższy czas koncentrują uwagę dziecka na jednej czynności. Więcej na ten temat w rozdziale 3.

Programując szkolną edukację dziecka, opisaliśmy:

- **ogólne cele nauczania**, które bezpośrednio wynikają z podstawy programowej dla edukacji wczesnoszkolnej i odnoszą się do organizowania aktywności dzieci w młodszym wieku szkolnym;
- **szczegółowe cele nauczania**, które wynikają z ogólnych celów kształcenia i zadań edukacyjnych zapisanych w podstawie programowej i są przewidziane do realizacji w czasie trzyletniego etapu kształcenia;
- **treści nauczania**, które wynikają ze szczegółowych celów nauczania i są realizowane w kolejnych latach nauczania; podzieliliśmy je na podstawowe zakresy edukacji w obrębie każdej klasy; w obrębie zakresów treści nauczania ułożyliśmy zgodnie z zasadą stopniowania trudności;

- **sposoby osiągania celów** z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy dzieci w zależności od ich potrzeb i możliwości; zamieszczamy wskazówki, w jaki sposób nauczyciel może zorganizować dzieciom edukację (stanowią one propozycje metod nauczania); opisujemy też formy organizacyjne, które mają sprzyjać osiągnięciu proponowanych celów;
- **opis założonych osiągnięć ucznia**, czyli zachowań, które może zaobserwować nauczyciel, a które wskazują na osiągnięcie określonego celu;
- **kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia.**

Konstruktywizm

Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie” w dużej mierze opiera się na konstruktywistycznym podejściu do uczenia się. Efektywne nauczanie polega na stworzeniu dziecku takich warunków do działania, aby ono samo konstruowało własną wiedzę.

Wiedza pojmowana jest zgodnie z definicją Jeana Piageta. W jego rozumieniu wiedza to wynalazek, konstrukcja powstająca w umyśle człowieka, wynik jego aktywności. Jean Piaget wyróżnił trzy rodzaje wiedzy:

- wiedzę fizyczną – wiedza o fizycznych właściwościach przedmiotów, zjawisk i zdarzeń; dziecko zdobywa ją poprzez własne zmysły – obserwuje, słucha, dotyka, manipuluje przedmiotami;
- wiedzę logiczno-matematyczną – konstruowana na podstawie myślenia dziecka o doświadczeniach związana z rzeczami i zdarzeniami; jest budowana na działaniu na przedmiotach, ale przedmioty tutaj tylko pośredniczą w konstruowaniu wiedzy;
- wiedzę społeczną – wiedza potrzebna do tego, żeby człowiek potrafił funkcjonować w grupie społecznej; dziecko konstruuje ją na podstawie własnych interakcji społecznych, współpracy i współdziałania z innymi, przyswajania reguł i praw moralnych, języka³.

Konstruktywistyczne podejście do uczenia się obliguje nas do proponowania nauczycielom metod aktywnych. Metody te opisujemy w rozdziale 5.

Wiedza nie jest w prosty sposób przekazywana od nauczyciela do ucznia. Dzieci budują własne rozumienie świata poprzez modyfikowanie wcześniejszych doświadczeń w wyniku swoich działań i poszukiwań. Proces nauczania organizowany zgodnie z założeniami konstruktywizmu opiera się na budowaniu pomostów między tym, co dziecko już wie, a tym, co dopiero ma poznać. Jako przykład posłuży poniższa sytuacja edukacyjna mająca na celu rozpoznawanie i nazywanie kształtu koła na rysunku.

Najpierw zaciekawienie...

W każdym dziecku drzemie pasja odkrywcy. Przeważnie wystarczy mu nie przeszkadzać, czasem jedynie odpowiednio ukierunkować. Pomagając dziecku zgłębić nowe zagadnienie, nauczyciel zaczyna od wzbudzenia w nim zainteresowania, ciekawości poznawczej, co wywołuje wewnętrzną motywację do uczenia się. W jaki sposób to zrobić? Na przykład zadając zaskakujące pytanie lub na odwrót – uważnie słuchając pytań dziecka i zachęcając je do poszukiwania odpowiedzi. Nauczyciel korzysta przy tym z wydarzeń z życia szkoły, klasy, miejscowości⁴.

³ Por. J. Piaget *Development and learning*, w: *Piaget rediscovered*, R.E. Ripple, V.N. Rockcastle (red.), New York, 1964,

⁴ Por. A. Florek *Dziecko w grupie*, Warszawa 2010.

W jaki sposób można za pomocą sznurka, ołówka i pinezki narysować koło?

Potem nawiązanie do tego, co już dziecko wie, umie ...

Dziecko to nie biała kartka, którą zapisuje nauczyciel. Kiedy stawia się przed nim problem do rozwiązania, uczeń już coś wie, coś potrafi. Zadanie nauczyciela polega na odpowiednim wydobyciu i rozpoznaniu zasobu wiedzy i umiejętności dziecka. Często bowiem na tym etapie rozwoju ujawnia się zafałszowany obraz świata, jaki posiada dziecko. Na przykład sześciolatki są przekonane, że pieniądze biorą się ze ściany, bo mama stanęła przed nią i ściana podała banknoty. Dlatego może dojść do konfliktu między dotychczasową osobistą wiedzą ucznia, a informacjami, które do niego napłyną.

Dziecko doskonale rozpoznaje już kształt koła na przedmiotach. Widziało, manipulowało wieloma przedmiotami o kolistym kształcie – talerzami, kołami od roweru, ringo. Dorośli ten kształt nazywali kołem. Dlatego dziecko bez trudu rozpoznaje wzrokiem i nazywa przedmioty, które mają kształt koła. Koło kojarzy z kształtem słońca, kwiatu, balonu.

Następnie przebudowanie wiedzy dziecka...

Dziecko dokłada do posiadanej wiedzy nowe, dotychczas nieodkryte informacje. Następuje restrukturyzacja wiedzy. W tym procesie dużą rolę odgrywa nauczyciel, który angażuje ucznia w różnorodne działania badawcze. Dziecko obserwuje, eksperymentuje, mierzy, stawia hipotezy, szuka danych i określa nieznanne, porównuje, nazywa przyczyny i skutki, posługuje się analogią, poszukuje informacji w różnych źródłach. Te aktywności pozwalają na samodzielne odkrywanie nowej wiedzy. Jest to wiedza nie tyle deklaracyjna, ile proceduralna, szczególnie przydatna w rozwiązywaniu problemów matematycznych. Co więcej, taka aktywność wspomaga rozwój umysłowy, ponieważ dziecko najchętniej podejmie aktywność polegającą na badaniu i poszukiwaniu.

Dziecko rysuje koła palcem na piłce, na przykład pingpongowej. Wówczas zawsze uda mu się nakreślić koło. Potem palcem kreśli koła na piasku, na tacy z kaszą manną itp. Obrysowuje szablony w kształcie koła. Teraz pora na eksperymentowanie – jak można za pomocą sznurka, ołówka i pinezki narysować koło? Samemu trudno, może łatwiej w parze? Jakie muszą być spełnione warunki, żeby dało się narysować koło?

Wreszcie zastosowanie skonstruowanej wiedzy w różnych sytuacjach, najlepiej życiowych...

Nauczyciel dba o to, aby dziecko skonstruowaną wiedzę mogło zastosować w różnych sytuacjach, bliskich dziecku, codziennych. Realne zadania pozwalają uczniowi na dalsze konstruowanie wiedzy, która jest przydatna życiowo. Dziecko widzi sens uczenia się, np. nauczyłem się w szkole mnożyć, i teraz mogę łatwo obliczyć, ile trzeba upiec pierników, żeby było po pięć dla każdego domownika.

Dziecko już wie, jak można narysować koło. Teraz wykorzysta zdobytą umiejętność (i wiedzę – żeby można było narysować koło, należy trzymać pinezkę w jednym miejscu – to środek koła, i nie można w czasie rysowania skracać lub wydłużać sznurka – promień, koła) do nakreślenia na piasku kół, potrzebnych na przykład do gry.

Na koniec refleksja, ocena przez dziecko tego, czego się nauczyło.

Dziecko powinno uświadomić sobie, że umie więcej, że nauczyło się, jest bardziej kompetentne w danej dziedzinie. Nauczyciel stwarza takie sytuacje, w których uczeń zorientuje się, że potrafi więcej, niż

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

umiał wcześniej. Dzięki temu u dziecka wzrasta zadowolenie z włożonego wysiłku i pojawia się poczucie sukcesu. Nauczyciel zaś zaobserwuje przyrost wiadomości i umiejętności ucznia w danej dziedzinie.

Uczeń rozwiązuje w zeszycie ćwiczeń zadania, które polegają na rozpoznaniu kształtu koła.

Do idei konstruktywizmu nawiązuje podtytuł programu: *Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”*.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Działanie

Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie” to pomysł na organizację edukacji w szkole. Tytułowe „działanie” rozumiane jest w wielu aspektach.

- **Działanie jako aktywność dziecka.** Uczeń podejmuje ją na skutek własnej ciekawości poznawczej lub jako odpowiedź na propozycję dorosłego.
- **Działanie jako manipulowanie różnorodnymi, łatwo dostępnymi przedmiotami.** Konstruowanie pojęć przez ucznia w klasach początkowych szkoły podstawowej odbywa się jednocześnie z rozwojem myślenia symbolicznego. Samo słuchanie definicji pojęć podawanych przez nauczyciela jedynie sporadycznie wywołuje zmiany w umyśle dziecka. Klasa pierwsza szkoły podstawowej to czas, kiedy dziecko rozumie jeszcze na poziomie konkretnym, dlatego potrzebuje działań na konkretach. Dopiero te działania w procesie interioryzacji przekształcają się w czynności wykonywane tylko w umyśle, a myślenie konkretne stanie się hipotetyczno - abstrakcyjne. Uczeń powinien mieć sposobność tworzenia odpowiednich wyobrażeń. Kilkuletnie dziecko konstruuje wyobrażenia wtedy, kiedy manipuluje przedmiotami. W potocznym rozumieniu konkret to realny przedmiot, który można wziąć do ręki, manipulować nim. W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* **definicję konkretnego rozszerzamy o działanie, manipulowanie**⁵. Dopiero tak pojmowany konkret gwarantuje doświadczenia wystarczające do budowania pojęć. W przedstawionej koncepcji edukacji przedmioty mają być łatwo dostępne, nieskomplikowane w konstrukcji, o możliwie wielu zastosowaniach. Ich prostota rozbudza wyobraźnię i twórcze podejście.

Dziecko, konstruując pojęcia, podąża drogą od konkretnego, przez nazwę, po symbol i działa na trzech poziomach reprezentacji: enaktywnym, ikonicznym i symbolicznym. Przedmiot pełni ważną, choć za każdym razem inną rolę, na wszystkich wymienionych poziomach. Warunkiem budowania pojęć jest odpowiednia jakość i liczba doświadczeń, uzależniona od indywidualnych preferencji dziecka – jedno potrzebuje ich więcej, a drugie mniej. Dokładniej tę kwestię opisujemy w kolejnej części rozdziału.

- **Działanie jako współpraca i współdziałanie w grupie mniejszej, większej, w parze z innym dzieckiem lub z dorosłym.** W grupie uczeń porozumiewa się – nazywa zjawiska, opisuje procesy, wymienia się swoimi poglądami, konfrontuje się z innym postrzeganiem rzeczywistości, dzieli się wątpliwościami. Grupa daje możliwość słuchania, obserwowania, naśladowania. Pełni jeszcze jedną, niezwykle ważną funkcję: pozwala dzieciom poprzez dyskusję i negocjowanie coraz sprawniej posługiwać się abstrakcyjnymi symbolami⁶, kluczowymi dla komunikowania za pomocą języka.
- **Działanie jako aktywność nauczyciela.** W szkole działanie dzieci w dużej mierze organizuje nauczyciel. Przeważnie odbywa się to w ten sposób, że nauczyciel przyjmuje rolę dyrygenta – aranżuje i reżyseruje to, co się dzieje na zajęciach. Nie jest dobrze, gdy aktywność nauczyciela ogranicza się do wydawania poleceń, co dzieci mają robić. Uczniowie chętniej podejmą działanie, do którego zostaną zaproszone, niż takie, które zostanie im zlecone. Nauczyciel pokazuje, jak wykonuje się określoną czynność, a z punktu widzenia dziecka – nauczyciel robi to, co za chwilę spróbują zrobić ja. Tak rozumiana nauczycielska aktywność zbliża nauczanie do formy

⁵ H. Aebli, *Dydaktyka psychologiczna. Zastosowanie psychologii Piageta do dydaktyki*, PWN, Warszawa 1982.

⁶ Por. E. Carruthers & M. Worthington *Children's Mathematics*, SAGE Publications, London 2006,

zabawy. Na temat skuteczności zabawy jako metody w wychowaniu i edukacji powiedziano i napisano już tak wiele, że poprzestajemy na stwierdzeniu, że jest to najbardziej naturalna forma aktywności dziecka.

- **Działanie jako zadawanie pytań i odpowiadanie na nie.** Działania dziecka mają bardzo różnorodne źródła. Do rzadko wykorzystywanych, a przecież niezwykle cennych należą zdziwienie i zwątpienie. Zdziwione i wątpliwe dziecko zadaje pytania. Wielką sztuką jest znaleźć równowagę pomiędzy udzielaniem odpowiedzi na stawiane przez ucznia pytania, a pomocą w ich znalezieniu. Pytania mogą pełnić różne funkcje:
 - mogą być źródłem wiedzy na temat potrzeb poznawczych ucznia;
 - pozwalają zorientować się nauczycielowi, co uczeń już wie;
 - motywują dziecko do tego, żeby się dowiadywać, próbować zrozumieć, czyli konstruować wiedzę w swoim umyśle.

- **Działanie jako błędzenie, ocenianie błędów.** W procesie uczenia się ważną rolę odgrywa błąd. Jest on naturalnym elementem każdego działania, które podejmuje człowiek. Nie da się uniknąć błędów, kiedy coś się odkrywa, kiedy uczy się nowej umiejętności, kiedy nabiera się sprawności w działaniu. Błąd dziecka to dla nauczyciela informacja o tym, że z tym zakresem edukacji uczeń słabo sobie jeszcze radzi, że potrzebuje więcej doświadczeń i wsparcia. Jeśli reakcją na błąd dziecka będzie kara, nauczyciel może stracić to tak cenne źródło informacji. Dziecko powinno unikać popełniania błędów, ale nie w obawie przed karą. Jeśli dziecko podejmuje pierwsze próby nauczania się nowej umiejętności i popełnia błąd, komunikat, który otrzymuje od nauczyciela, stanowi informację, że jest źle. Dzieje się tak niezależnie od intencji osoby oceniającej. Nauczyciel bowiem bierze pod uwagę całą skalę ocen, dziecko z kolei nie zna kontekstu, w jakim ocena jest formułowana. Dla niego komunikat, że popełniło błąd oznacza, że „jest kompletnie źle, niedostatecznie”. W miarę nabywania kolejnych doświadczeń, zbudowania już jakiegoś poziomu umiejętności, dziecko potrafi informację o błędzie – ocenę właściwie wykorzystać. Wówczas dopiero ocena **sformułowana przez nauczyciela i odebrana przez ucznia** zaczyna pełnić podobną funkcję. Informuje, w którym miejscu w procesie zdobywania umiejętności znajduje się dziecko, jak daleko ma jeszcze do celu, jaką drogą może tam dojść.

Od konkretności, przez nazwę, po symbol

Dziecko najpierw działa na konkretności, potem nazywa swoje działania i w końcu posługuje się symbolem, żeby je określić.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Jerome Bruner⁷ wyróżnił trzy rodzaje reprezentacji:

- **enaktywną**, która bazuje na działaniu,
- **ikoniczną**, opartą na wyobrażeniach,
- **symboliczną**, której podstawę stanowi symbol.

Naturalną cechą człowieka jest to, że w swoim otoczeniu rozpoznaje prawidłowości. W doświadczeniach enaktywnych prawidłowości dotyczą zmian w realnym świecie. Doświadczenia ikoniczne pozwalają odkryć prawidłowości w wyobraźni. Z kolei w przypadku symbolicznych nie są już potrzebne działania na rzeczywistych obiektach ani ich wyobrażenia, wystarczą symbole, będące reprezentacją prawidłowości.

Rozwój intelektualny polega na odczytywaniu reprezentacji i umiejętności przechodzenia z jednej reprezentacji na inną. Jerome Bruner zakładał, że kiedy pojawi się kolejna reprezentacja, ta poprzednia nie ginie. Człowiek bowiem ma do dyspozycji najpierw reprezentację enaktywną, potem enaktywną i ikonyczną, wreszcie wszystkie trzy – enaktywną, ikonyczną i symboliczną. A sprawność umysłowa polega na tym, że potrafi przejść z wyższej reprezentacji na niższą, kiedy wymaga tego sytuacja.

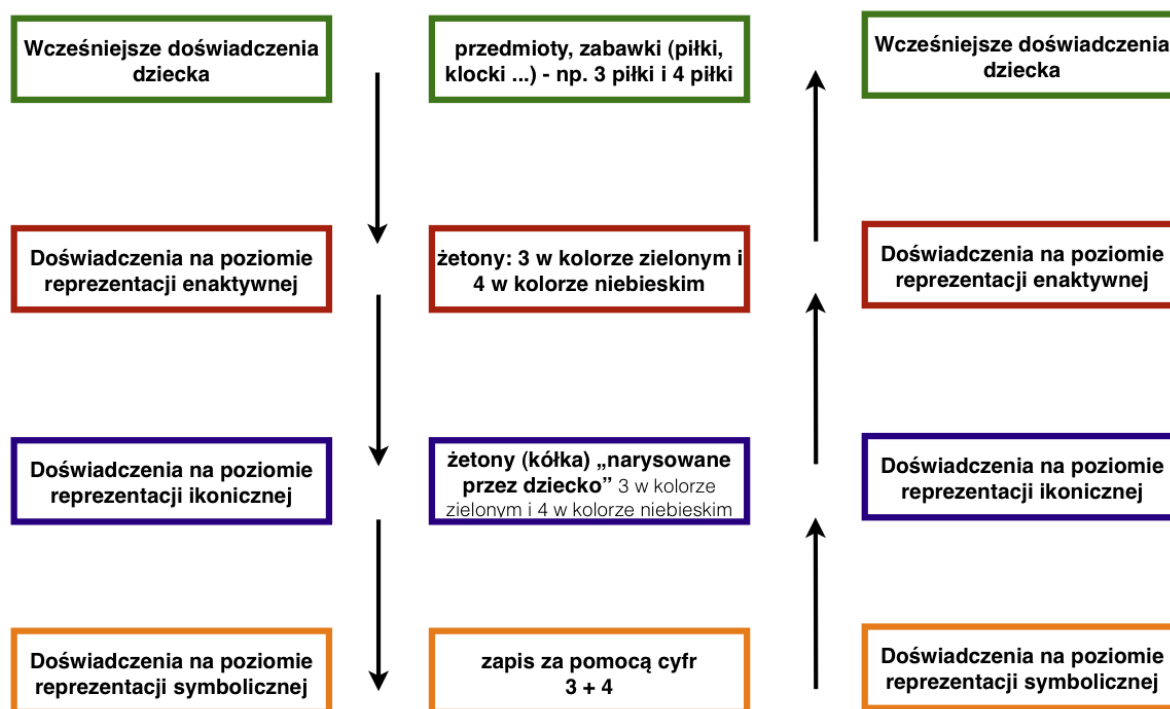
Wykorzystanie teorii reprezentacji J. Brunera w organizowaniu zajęć pokażemy na przykładzie zaznajamiania ucznia z prawem przemienności dodawania. Dziecko wielokrotnie w codziennych czynnościach doświadczało sytuacji, gdy dodawało klocki w różnej kolejności i za każdym razem otrzymywało taki sam efekt – wynik. Dlatego prawo przemienności dodawania jest mu doskonale znane. Zajęcia w szkole są po to, żeby tę zasadę nazwać. Nauczyciel, odwołując się do doświadczeń ucznia, organizuje takie sytuacje edukacyjne, w których poprzez manipulowanie konkretnymi dzieckiem doświadczy prawa przemienności. Na przykład do 4 niebieskich klocków uczeń dołoży 3 zielone, a potem do 3 zielonych 4 niebieskie. Za każdym razem klocków jest siedem. Dziecko rozwiązuje zadanie na poziomie **reprezentacji enaktywnej** (w działaniu na realnych obiektach). Kiedy dobrze już radzi sobie z takimi zadaniami, nauczyciel może zaproponować wykonanie rysunku (**reprezentacja ikoniczna**) – dziecko rysuje 3 zielone kółka, obok 4 niebieskie, a pod spodem 4 niebieskie i obok 3 zielone. Samo dostrzeże, że za każdym razem kółek jest tyle samo. Następnie może skorzystać z gotowej ilustracji w podręczniku. Nauczyciel wówczas nazwie tylko odkryte przez dziecko prawo (**reprezentacja symboliczna**) – na wynik dodawania nie wpływa kolejność dodawanych liczb. Ostatnim etapem jest stosowanie przez ucznia poznanego prawa do rozwiązywania kolejnych zadań w zeszycie ćwiczeń.

Może się tak zdarzyć, że uczeń po takiej porcji doświadczeń będzie miał nadal kłopoty z korzystaniem z poznanego prawa. W takiej sytuacji nauczyciel tak organizuje sytuację rozwiązywania zadania, aby uczeń mógł je rozwiązać na poziomie reprezentacji ikonicznej, a jeżeli i to nie pomoże, to na poziomie reprezentacji enaktywnej. Uczniowie różnią się liczbą niezbędnych doświadczeń, po zebraniu których mogą funkcjonować na wyższym poziomie.

Na schemacie pokazujemy sposób rozwijania u dziecka umiejętności dodawania z zastosowaniem trzech rodzajów reprezentacji.

⁷ J.S. Bruner, *Poza dostarczone informacje*, PWN, Warszawa 1978, s. 522-583.

Rysunek 1 Schemat wprowadzenia nowego pojęcia

Nazwa czy symbol powinny pojawić się dopiero wtedy, gdy dziecko wie i rozumie, co będą one oznaczać. Wówczas jest ono gotowe nazwę lub symbol zrozumieć, zapamiętać i posługiwać się nim.

Rozumienie pojęć ma swoje źródło w operacjach logicznych wywodzących się z działania na przedmiotach. Dziecko, działając na przedmiotach, odkrywa prawidłowości. Nauczyciel z kolei nadaje nazwy zauważonym prawidłowościom. Należy budować u ucznia pewność, że manipulowanie konkretnymi przedmiotami jest niezbędne dla prawidłowego kształtowania się umiejętności i wiedzy. Dziecko powinno mieć możliwość badania zmian zachodzących w relacjach na skutek własnych przekształceń.

Realizacja procedury trzech reprezentacji jest warunkiem skutecznego konstruowania pojęć z jednej strony, odwołuje się do realizacji postulatów „w działaniu” z drugiej.

Doświadczenie może być tylko osobiste

Dziecko uczy się poprzez **odpowiednio dobraną liczbę optymalnych doświadczeń**. Rodzaje doświadczeń opisujemy zarówno w celach nauczania, jak i w środkach osiągnięcia celów. Liczbę doświadczeń dostosowuje nauczyciel do potrzeb i możliwości uczniów. **Indywidualizacja procesu nauczania** to takie organizowanie zajęć, aby każdy uczeń otrzymał porcję takich doświadczeń, jakich potrzebuje. Sprzyja temu proponowana w programie praca w różnych grupach. Różnorodność poziomu wiadomości i umiejętności dzieci w grupie pozwalają na wymianę doświadczeń. Uczeń może:

- ☐ zyskać motywację do uczenia się (bo widzi na tle rówieśników, że czegoś jeszcze nie potrafi);
- ☐ korzystać z uczenia się przez naśladowanie (naśladuje dzieci, które już potrafią);
- ☐ przestać odczuwać lęk przed popełnianiem błędów (bo inne dzieci też się mylą);

- nazywać swoje doświadczenia (co sprzyja kształtowaniu się pojęć), wyjaśniać innym, tłumaczyć.

Dzięki takiej organizacji pracy edukacja staje się przyjazna zarówno dla dzieci, które pracują wolniej, jak i tych, które przejawiają uzdolnienia.

Chcemy też, aby nasz **program był przyjazny nauczycielowi**. Dlatego proponujemy ogólne wskazówki do organizacji edukacji. Zostawiamy nauczycielowi swobodę wyboru metod i środków dydaktycznych, stosownie do jego predyspozycji, zainteresowań i doświadczeń. Uważamy, że nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej to profesjonalista w swojej dziedzinie.

Szczególna rola w szkolnym uczeniu się edukacji matematycznej

W Programie szczególne miejsce zajmuje edukacja matematyczna. Wyróżniona jest spośród innych i prezentowana jako pierwszą, wtedy gdy omawiane są treści kształcenia oraz osiągnięcia ucznia. Poza tym **edukacja matematyczna połączona jest ze wspomaganiem rozwoju umysłowego**. Przyjęto bowiem założenie, że w pierwszych latach szkolnej edukacji matematycznej w centrum uwagi nauczyciela powinno być wspaganie rozwoju czynności umysłowych ważnych dla uczenia się pojęć matematycznych. Edukacja matematyczna pozwala ukształtować te czynności umysłowe, które dziecko wykorzystuje do radzenia sobie z problemami natury językowej, przyrodniczej, technicznej, artystycznej.

Wydzielenie edukacji matematycznej jako odrębnej ścieżki kształcenia i nie integrowanie jej z innymi zakresami edukacji wynika przede wszystkim z bardziej liniowego niż spiralnego układu treści. Jedne treści są podstawą do wprowadzania innych; jednocześnie musi być zachowana hierarchia, kolejność i zasada stopniowania trudności. Powtarzanie, pogłębianie i rozszerzanie treści zachodzi na kolejnych poziomach umiejętności i wtedy mamy do czynienia z układem spiralnym. W edukacji matematycznej można mówić o **kombinacji układu spiralnego z linowym**. Na przykład nim dziecko będzie się uczyło zapisywania działania mnożenia, musi najpierw opanować umiejętność dodawania kilku jednakowych składników, potem poznać istotę mnożenia (3 razy po 2), a dopiero później zapisuje działania za pomocą symboli matematycznych. To jest układ liniowy. Kiedy już uczeń wie, jak się zapisuje działania – mnoży w zakresie 30, następnie 100. To jest z kolei układ spiralny treści nauczania.

Uprzywilejowane w Programie miejsce edukacji matematycznej wynika też z **niepokojących informacji, które docierają po różnorodnych badaniach, w których ocenia się poziom umiejętności i wiedzy polskich uczniów z matematyki**. Eurydice - agenda Unii Europejskiej, która bada systemy edukacyjne, opublikowała w listopadzie 2011 r. informacje o tym, że co piąty polski uczeń osiąga słabe wyniki w matematyce.⁸ Średni wynik polskich uczniów w roku 2009 w badaniach PISA⁹ w stosunku do roku 2006 nie zmienił się. Polscy piętnastolatki zajęli w tych badaniach 15 miejsce na 65 badanych krajów i należą do grupy średnich krajów OECD. Polscy uczniowie dają sobie radę z zadaniami prostymi, znacznie gorzej idzie im z zadaniami trudnymi, problemowymi, w których trzeba uruchomić bardziej zaawansowane strategie myślenia matematycznego. Poziom umiejętności matematycznych jest systematycznie badany w ramach Ogólnopolskiego Badania Umiejętności Trzecioklasistów – OBUT przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Badania dotyczą trzech obszarów umiejętności matematycznych: rozwiązywania zadań tekstowych, wykonywania obliczeń oraz czytania tekstu z danymi liczbowymi.¹⁰ Badani w 2011 roku trzecioklasiści uzyskali

⁸Mathematics Education In Europe: Common Challenges and National Policies, European Commission, Eurydice, listopad 2011r.

⁹Wyniki Badania 2009 w Polsce, Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA, Ministerstwo Edukacji Narodowej 2010

¹⁰ A. Pregler, E. Wiatrak (red.), Ogólnopolskie badanie umiejętności trzecioklasistów. Raport z badań OBUT 2011, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2011

59% możliwych do zdobycia punktów z zakresu rozwiązywania zadań tekstowych, 70% – z zakresu obliczeń oraz 61% – z zakresu czytania tekstu z danymi liczbowymi.¹¹

Przyczyn takiego stanu można upatrywać w wielu miejscach - od systemu kształcenia nauczycieli po rodziców, którzy boją się pomagać dzieciom w odrabianiu prac domowych z matematyki. Pisząc program nie mamy wpływu na wiele z nich. Jedyne co można w tej sytuacji zrobić, to tak zaprogramować edukację matematyczną, aby była **przyjazna dziecku** - z szacunkiem podchodziła do jego sposobów rozumowania, rozwiązywania problemów, aby zachowała to co w tej edukacji jest niezwykle ważne, a mianowicie - stopniowanie trudności, budowanie na jednych umiejętnościach kolejnych. Edukacja matematyczna powinna być też **przyjazna nauczycielowi** - temu służy poukładanie treści w takiej kolejności, aby nauczyciel mógł sprawnie dobierać metody i środki dydaktyczne, do których jest on przekonany, to znaczy uznaje je za najbardziej efektywne w procesie uczenia się kilkuletniego dziecka. Edukacja matematyczna jest też specjalnie rozpisana na bardziej szczegółowym poziomie niż pozostałe edukacje. Sądzimy bowiem, że nauczycielowi potrzebna jest dobra „ściaga” co i w jakiej kolejności powinien z dziećmi rozbić z zakresu edukacji matematycznej.

Matematyka to zbiór reguł i zasad, pozwalających opisać świat i aktywność człowieka w tym świecie. Pozwala wyposażić dziecko w niezbędne do funkcjonowania wśród innych ludzi: wiedzę i umiejętności. Jak zaspakajać swoje potrzeby, pozostając z szacunkiem dla potrzeb innych ludzi.

W programowaniu szkolnej edukacji przyjęliśmy następującą procedurę aktywności dzieci:

działam - rozumiem - opisuję

Dziecko działa, czyli dokonuje zmian. W wyniku wielu doświadczeń z takimi zmianami oraz nazywania tych zmian dochodzi do interioryzacji. Dziecko rozumie zmianę, a tym samym potrafi ją opisać słowami. W tym momencie dziecko jest już zdolne do podejmowania świadomych działań w celu dokonywania zmian. Oto przykład: małe dziecko w wannie bawi się gumowymi zabawkami. Widzi, że zabawki pływają na powierzchni wody, nie można ich zatopić. Przez lata zdobywa doświadczenia obserwując: co unosi się na wodzie, a co tonie. W szkole nauczyciel organizuje zaprogramowane zajęcia, w których dziecko sprawdza co wpływa na to, że jedne przedmioty unoszą się na wodzie, a inne toną. Z pomocą nauczyciela uczeń nazywa prawo. Prawo zostaje zinterioryzowane. Wtedy dziecko może mówić o nim, wyjaśniać je innym, opisywać, a jednocześnie stosować do rozwiązywania innych problemów, np. projektowania tratwy, która ma utrzymać się na wodzie.

U podłoża konstruowania pojęcia leży działanie dziecka, które powoduje obserwowane przez niego zmiany.

Szczególna rola w szkolnym uczeniu się wiedzy na temat praw człowieka

Jeden z ważniejszych celów jaki stawiamy sobie w Programie to przygotowanie do życia w środowisku demokratycznym. Nie tylko wyposażenie w wiedzę czym jest demokracja i prawa człowieka, ale doprowadzenie do uznawania za własne takich wartości, jak godność, tolerancja i szacunek dla innych. Kluczowe dla ich realizacji są umiejętności: **współpracy, krytycznego myślenia i poszanowania praw in-**

¹¹ Tamże

nych. Te wartości i umiejętności mogą być kształtowane tylko poprzez doświadczenie i praktykę, poprzez życie w środowisku demokratycznym już od najmłodszych lat.

Przyznanie dzieciom prawa do wyrażania własnego zdania i wysłuchania w kwestiach ich dotyczących. Rzeczywiste uczestnictwo dzieci jest możliwe tylko wtedy, gdy dorośli zobaczą w nich partnerów w sprawach bezpośrednio je dotyczących. Doprowadzenie do tej sytuacji, a tym samym uznanie godności dzieci, jest dla osób dorosłych wielkim wyzwaniem. Sposób, w jaki dorośli odnoszą się do dzieci, odzwierciedla to, jak społeczeństwo postrzega własną przyszłość. Prawa człowieka i edukacja na ich rzecz to wspólny proces uczenia się, którym objęte są nie tylko dzieci, ale także dorośli.¹²

Patriotyzm i umiejętności społeczne rozumiemy w tym programie jako poczucie przynależności i odpowiedzialności za wspólnotę, na rzecz której podejmuję działania i współdzielę przestrzeń zarówno fizyczną, jak i społeczną.

W części Programu, poświęconej prawom dziecka odwołujemy się do sprawdzonego w Europie, wysoko ocenianego poradnika „KOMPASIK – edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi” („COMPASITO. A manual on human rights education for children”). Wydany przez Radę Europy w 2007 roku, w całości dostępny na **portalu edukacyjnym Scholaris - www.scholaris.pl**. Znajdują się tam także propozycje scenariuszy zajęć oraz miejsce w którym nauczyciele realizujący program będą mogli dzielić się swoimi doświadczeniami i prezentować własne pomysły i praktyki.^{13, 14}

Zasady realizacji Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”

Kończąc tą część Programu, w której przedstawiamy założenia, chcemy podać zasady, które mogą pomóc nauczycielom tak organizować zajęcia, żeby były one efektywne. Podajemy je w przypadkowej kolejności, wszystkie one są jednakowo ważne. Nie jest to także katalog zasad, jakimi należy się kierować. To jedynie lista tych, które naszym zdaniem, są szczególnie istotne, a często bywają ignorowane.

- w procesie uczenia się w warunkach szkolnych tak samo ważne są: aktywność ucznia i aktywność nauczyciela; każdy z podmiotów tego procesu powinien być w pełni aktywny; ich działania nie powinny być organizowane na zasadzie: aktywność jednej strony odbywa się kosztem drugiej;
- nauczanie powinno rozpoczynać się od działania i ruchu; znaki i symbole pozwalają opisać pojęcie, a nie je zrozumieć; najpierw dziecko powinno zrozumieć sens, a dopiero potem poznać symbol, który ten sens koduje; tę procedurę opisujemy jako: **działam - rozumiem - opisuję**;
- większość pojęć, które uczniowie poznają w procesie nauczania, jest im dobrze znana. Już małe dziecko poproszone o narysowanie koła, mniej lub bardziej wprawnie zrobi to. To samo dziecko postawione wobec dylematu: czy chce całą pizzę, czy jej połowę, dobrze wie, gdzie jest więcej. Dlatego też planując proces nauczania, należy pamiętać, że bardzo często w szkole jedynie uogólniamy i formalizujemy wiedzę, którą dziecko już ma;

¹² Por. poradnik „KOMPASIK – edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi” („COMPASITO. A manual on human rights education for children”), red. Nancy Flowers, CODN, Warszawa 2009, www.scholaris.pl

¹³ Por. tamże

¹⁴ do realizacji programu, planowane jest uruchomienie platformy umożliwiającej nauczycielom dzielenie się swoimi doświadczeniami oraz prezentowanie własnych pomysłów i praktyk

- bardzo często wiedza dziecka pozostaje na poziomie intuicji; dziecko wie, że tak jest, ale nie wie dlaczego; dlatego też nie zawsze niezbędna jest profesjonalna definicja, poziom intuicji w zupełności na tym etapie wystarcza;
- dziecięce sposoby rozwiązywania problemów są często nie do przewidzenia przez nauczyciela, dlatego z góry należy być przygotowanym na to, że dziecko może dojść swoją własną drogą do celu, jaki przed nim stawiamy. Swoboda w wyborze stosowanej metody rozwiązania problemu jest nieodzowna i nie stoi w sprzeczności z koniecznością zaprezentowania przez nauczyciela różnych metod i sposobów rozwiązania problemu;
- w dobieraniu rodzaju zadań dla dzieci należy przestrzegać kolejności następujących po sobie stadiów rozwoju danej umiejętności. To oznacza, że jeżeli na przykład dziecko jest dopiero na poziomie wyznaczania kierunków w przestrzeni od siebie, nie należy mu dawać zadań związanych z wyróżnianiem kierunków na kartce papieru;
- dziecko powinno rozwiązywać zadania, które o krok wyprzedzają jego możliwości. Zadanie zbyt łatwe nudzi, zbyt trudne zniechęca;
- wszystko, czego doświadcza uczeń, powinno być nazwane przez niego samego lub z pomocą nauczyciela. Manipulowanie przedmiotami i nazywanie czynności powinno stanowić parę. Nie wystarczy dać dziecku przedmioty i powiedzieć, co ma z nimi robić. Rola nauczyciela to zwrócić uwagę dziecka (gestem, zdziwieniem, pytaniem) na to, co ważne, na przykład w zmianie, którą obserwuje;
- nie należy wyjaśniać dziecku słowami pojęć, reguł; często uczeń nie zrozumie ich, jedynie może je zapamiętać i wyrecytować;
- należy prowokować dzieci do zadawania pytań, na które trzeba odpowiadać: krótko, rzeczowo i zgodnie z prawdą;
- każde dziecko uczy się w swoim tempie, jedno potrzebuje więcej czasu, inne mniej, jedno więcej doświadczeń, drugie mniej, to zależy od podatności dziecka na proces uczenia się pod kierunkiem dorosłego;
- należy chronić dziecko przed doznaniem poczucia bezradności, nie karcić, nie zawstydząć, kiedy sobie nie radzi, obdarzać je uwagą, wspierać, zachęcać do samodzielnych prób;
- podstawowym mechanizmem uczenia się jest naśladowanie, dziecko naśladuje nauczyciela, rówieśnika, idola. Temu mechanizmowi towarzyszą inne, równie ważne: wzmocnień pozytywnych i negatywnych; uczenia się przez powtarzanie; presji sytuacyjnej (należy tak organizować przestrzeń edukacyjną, by sprzyjała ona procesowi uczenia się).

Współpraca z rodzicami ¹⁵

W Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie” zakładamy partnerską i równorzędną rolę rodziców w procesie wychowania i edukacji dzieci. W pierwszych latach szkoły, szczególnie kiedy do szkoły trafiają młodsze dzieci, rodzice zajmują bardzo ważne miejsce. W obu obszarach: wychowaniu i edukacji, nauczyciele i rodzice, są wobec siebie komplementarni. Start w szkole, to okres, kiedy zaczyna się budowa autorytetów poza środowiskiem rodzinnym. To jak ukształtują się w tym okresie wzorce i modele postaw, będzie miało wpływ na całe dalsze życie. Rodzice mają prawo mieć na to wpływ, a w dobrze pojętym interesie nauczycieli, jest zaprosić ich do wspólnego decydowania o kształcie tych modeli. Tak jak w edukacji, to po stronie są szkoły zdecydowanie większe kompetencje, tak w

¹⁵ por. A. Florek Dziecko w grupie, Warszawa 2010.

zakresie wychowania - nauczyciel powinien pełnić rolę wspierającą rodzinę. Dla dobrego przebiegu tej współpracy, ważne jest ustalenie wspólnego katalogu wartości i zasad, podzielanych przez rodziców i nauczycieli. Nie uda się to bez rozmowy i współdziałania z rodzicami. Niezależnie od gotowości rodziców, do podjęcia współpracy, odpowiedzialność za tę relację spoczywa przede wszystkim na nauczycielach, którzy to w szkole są gospodarzami.

Warto poświęcić czas i energię na to, by wszyscy zainteresowani, postrzegali współpracę jako wartość i najefektywniejszy sposób na to, by pobyt dzieci w szkole miał jak najlepszy przebieg. To wyzwanie zarówno dla nauczycieli jak i rodziców. Ważne, by:

- ☐ rodzice oraz nauczyciele mieli świadomość własnych kompetencji;
- ☐ rodzice oraz nauczyciele uznawali kompetencje drugiej strony;
- ☐ rodzice oraz nauczyciele mieli świadomość własnych ograniczeń;
- ☐ rodzice oraz nauczyciele akceptowali ograniczenia partnera;
- ☐ rodzice oraz nauczyciele potrafili słuchać siebie nawzajem.

Niezależnie od wybranych metod i formy, najważniejsze jest by kontakt rodziców i nauczycieli był jak najbardziej intensywny. Nic nie zastąpi codziennej, nawet bardzo krótkiej, wymiany zdań na temat dziecka. Warto o tym codziennie pamiętać i tak zaplanować swoją pracę, by ten czas znaleźć. Zdecydowanie lepiej być w stałym kontakcie, niż być zmuszonym do niezwykle pracochłonnego, często intensywnego, kontaktu z rodzicami w sytuacji kryzysowej, do której nie dojdzie, jeżeli kontakty z rodzicami będą systematyczne.

Dobrym na to sposobem może być:

- ☐ zapraszanie rodziców do tego by zobaczyli swoje dziecko w szkole, w sytuacjach stawianych przed nimi zadań oraz w relacjach i na tle innych dzieci;
- ☐ stwarzanie okazji do tego, by rodzice mieli możliwość zobaczyć jak pracuje nauczyciel oraz inni szkolni specjaliści;
- ☐ zaprezentowanie rodzicom szkoły, jej programu i wybranych metod pracy; to także dobra okazja do tego, by rodzice mogli się wypowiedzieć na temat tych założeń;
- ☐ stwarzanie okazji, pretekstu do tego by rodzice nawiązywali kontakty z innymi rodzicami;
- ☐ zapraszanie rodziców do współorganizacji szkolnych, klasowych uroczystości i imprez.

Od tego, jakie płaszczyzny do współpracy zaproponuje rodzicom nauczyciel, zależy jakie będzie postrzeganie szkoły przez rodziców, a w efekcie taki do nauczyciela i szkoły stosunek rodziców. Im więcej będzie wspólnej przestrzeni, tym większa szansa, że każdy rodzic znajdzie dla siebie odpowiednie miejsce do działania. Każde wspólne działanie, to także wyjątkowa okazja do tego, by rodzice dobrze poznali szkołę

i nauczyciela swoich dzieci. Jeżeli, jako nauczyciele, przyjmiemy postawę, w której to rodzice są osobami najbardziej zainteresowanymi dobrym rozwojem swoich dzieci, przygotowanie odpowiednich propozycji, nie będzie trudne.

Namawiamy do tego, by to właśnie rodzice byli dla nauczyciela ważnym źródłem wiedzy o dziecku. Nikt, szczególnie w przypadku małych dzieci, nie wie tak dużo, jak rodzice. W szkole nauczyciel zwykle ma bardzo ograniczoną ilość czasu na wnikliwą obserwację ucznia. A obserwacja ta, często jest bardzo mocno skoncentrowana na rozwoju poznawczym. Połączenie tej wiedzy z tym co o dziecku wiedzą jego rodzice daje dopiero pełny obraz.

Jedna z najważniejszych, naszym zdaniem, zasad w kontaktach z rodzicami, brzmi: **możliwa jest rozmowa na każdy temat**, a wszyscy jesteśmy w tej rozmowie partnerami.

2. Cele nauczania i wychowania

Budowa i konstruowanie przez dzieci wiedzy, umiejętności i wartości to cel główny Programu.

Zaprogramowanie szkolnej aktywności, w jednym z kluczowych momentów dla rozwoju, to jest w czasie kiedy dzieci mają 6-9 lat to wielka odpowiedzialność. Etap edukacji wczesnoszkolnej stanowi trzecią część dotychczasowego życia. Część która jest niezwykle ważna dla przebiegu kolejnych etapów. Od jego jakości zależy w ogromnym stopniu jak będą przebiegały kolejne.

Program ma na celu doprowadzenie dziecka do rozumienia otaczającego go świata oraz wyposażenia w umiejętności i zasoby pozwalające na jego opisywanie, a w konsekwencji świadome zmienianie.

Celem edukacji jest pomoc dzieciom w ukształtowaniu tych umiejętności i wiadomości, które pozwolą im poznawać i rozumieć otaczający je świat, oraz nazwać go i opisać po to by świadomie wpływać na świat i zmieniać go.

Sformułowane cele opisaliśmy jako:

- **cele ogólne**, które bezpośrednio wynikają z podstawy programowej dla edukacji wczesnoszkolnej i odnoszą się do organizowania aktywności w szkole dzieciom w młodszym wieku szkolnym;
- **cele szczegółowe** wynikają z ogólnych celów kształcenia i zadań edukacyjnych zapisanych w podstawie programowej i są przewidziane do realizacji w czasie trzyletniego etapu kształcenia. Cele te są bardziej szczegółowe niż ogólne, dotyczą też treści, które są spoza podstawy programowej.

Cele ogólne

- 1) *Przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów.*
- 2) *Zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów.*
- 3) *Kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.¹⁶*

W myśl Podstawy Programowej¹⁷ dla realizacji tych celów kluczowe jest zdobycie przez ucznia w trakcie kształcenia poniższych umiejętności:

- 1) *czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność oraz jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;*
- 2) *myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;*
- 3) *myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych, z wykorzystaniem wiadomości dotyczących przyrody i społeczeństwa;*
- 4) *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;*
- 5) *umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;*

¹⁶ Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowanego w dniu 15 stycznia 2009 r. w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17

¹⁷ Tamże

- 6) umiejętność uczenia się, jako sposobu zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

Ten sam dokument doprecyzowuje, że:

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko w miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV-VI szkoły podstawowej.¹⁸

Na potrzeby Programu cele szczegółowe podzielono na cztery grupy:

- 1) cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju społeczno-emocjonalnym oraz etycznym;
- 2) cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju intelektualnym;
- 3) cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju fizycznym;
- 4) cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w uczeniu się.

Podział na te cztery grupy jest podziałem porządkującym, z zastrzeżeniem, że cele nie mogą być realizowane tylko w jednej z tych grup.

Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju społeczno-emocjonalnym oraz etycznym

- ☐ rozwijanie poczucia własnej wartości i wiary we własne możliwości;
- ☐ kształtowanie przekonania o tym, że funkcjonowanie w każdej grupie społecznej jest oparte na współpracy;
- ☐ rozwijanie umiejętności współpracy i współdziałania w dużej grupie oraz w mniejszym zespole (w tym w diadzie);
- ☐ rozwijanie umiejętności do dzielenia się z innymi własną wiedzą i innymi posiadanymi zasobami;
- ☐ rozwijanie umiejętności porozumiewania się werbalnego i niewerbalnego;
- ☐ rozwijanie umiejętności posługiwania się przedmiotami, rysunkami oraz symbolami w celu porozumiewania się;
- ☐ rozwijanie zdolności do uważnego słuchania i patrzenia w celu porozumiewania się;
- ☐ kształtowanie umiejętności odczytywania informacji zapisanych w różnych kodach;
- ☐ kształtowanie postawy poszanowania wartości takich jak: wolność, równość, solidarność, pokój, tolerancja, bezpieczeństwo, demokracja i prawa człowieka; uznawania ich za własne;
- ☐ kształtowanie postawy szacunku i tolerancji dla poglądów i wartości odmiennych niż własne;

¹⁸ Tamże

- ☐ rozwijanie umiejętności wyrażania własnych uczuć w różnorodnych formach plastycznych i muzycznych;
- ☐ rozwijanie postawy poszanowania świata zwierząt i roślin oraz przyrody nieożywionej;

Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju intelektualnym

- ☐ kształtowanie motywacji do podejmowania działań, które wymagają wysiłku intelektualnego;
- ☐ rozwijanie umiejętności stawiania pytań;
- ☐ rozwijanie umiejętności podejmowania odpowiednich działań w celu znalezienia odpowiedzi na pytanie - obserwowania, eksperymentowania, poszukiwania informacji w tekstach, tabelach;
- ☐ kształtowanie umiejętności rozróżniania dwóch podstawowych kategorii pytań oraz zadań: otwartych i zamkniętych;

- ☐ rozwijanie myślenia twórczego;
- ☐ rozwijanie myślenia krytycznego;

- ☐ rozwijanie umiejętności klasyfikowania, posługiwania się pojęciami;
- ☐ rozwijanie zdolności do dostrzegania, kontynuowania oraz przekładania regularności z jednej reprezentacji na inną, a także określania zasad na jakich powstała dana regularność;
- ☐ rozwijanie umiejętności porządkowania obiektów, tak aby utworzyć konsekwentną serię;
- ☐ rozwijanie umiejętności orientowania się w przestrzeni; rozwijanie wyobraźni przestrzennej;
- ☐ rozwijanie umiejętności szukania i dostrzegania analogii;
- ☐ rozwijanie myślenia przyczynowo-skutkowego;
- ☐ rozwijanie wnioskowania o zmianach (odwracalnych, nieodwracalnych, nie do końca odwracalnych);
- ☐ wspomaganie rozwoju dziecka w zakresie operacyjnego rozumowania na poziomie konkretnym: wnioskowania o stałości ilości nieciągłych oraz wnioskowania o stałości ilości miar;

- ☐ kształtowanie - na miarę możliwości dziecka - pojęcia liczby naturalnej, w różnych aspektach;
- ☐ rozwijanie umiejętności rachunkowych - dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia;
- ☐ kształtowanie umiejętności matematyzowania; przekładania sytuacji życiowych na język matematyki; praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania zadań z matematyki;
- ☐ rozwijanie umiejętności posługiwania się pieniędzmi;
- ☐ rozwijanie umiejętności dokonywania pomiarów za pomocą różnych przyrządów i zapisywania wyników pomiarów;
- ☐ kształtowanie intuicji geometrycznych;

- ☐ rozwijanie umiejętności posługiwania się językiem mówionym i pisany w obszarze komunikacyjnym, semantycznym, składniowym, fonetycznym, fleksyjnym, słownikowym;
- ☐ kształtowanie umiejętności czytania i pisanie oraz pracy z tekstem; posługiwania się tymi umiejętnościami w sytuacjach życia codziennego;
- ☐ rozbudzanie zainteresowania literaturą;
- ☐ przygotowanie do odbioru literatury w sztuce filmowej, teatralnej;
- ☐ rozwijanie umiejętności wypowiadania się; wyrażania własnych emocji i przeżyć oraz rozumienia i uzewnętrzniania przeżyć bohaterów;
- ☐ rozwijanie zdolności twórczego posługiwania się słowem mówionym i pisany;
- ☐ motywowanie do nauki języka obcego i uwrażliwianie na inne języki;
- ☐ rozbudzanie zainteresowań językowych i rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, również w zakresie języków obcych;
- ☐ rozwijanie umiejętności odbierania oraz tworzenia wypowiedzi, analizowania i interpretowania tekstów kultury w języku mniejszości¹⁹;
- ☐ rozwijanie umiejętności odbierania oraz tworzenia wypowiedzi, analizowania i interpretowania tekstów kultury w języku kaszubskim²⁰

- ☐ rozwijanie umiejętności odbioru i tworzenia muzyki;
- ☐ rozwijanie umiejętności odbioru i tworzenia różnorodnych form plastycznych;

- ☐ wspomaganie rozwoju dziecka w zakresie rozumienia świata zwierząt i roślin oraz przyrody nieożywionej;

- ☐ rozwijanie umiejętności posługiwania się komputerem;
- ☐ rozwijanie rozumienia techniki oraz rozbudzanie zainteresowań technicznych;

- ☐ rozwijanie umiejętności rozumienia i stosowania oraz tworzenia i modyfikowania algorytmów;
- ☐ rozwijanie samodzielności dziecka w myśleniu w celu m.in. przeciwdziałania powstawania zjawisku bezmyślności²¹;
- ☐ kształtowanie umiejętności komunikatywnego prezentowania problemu, dobierania metody rozwiązania i określania wyniku.

Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w procesie uczenia się

- ☐ uczenie się, jak uczyć się przez wybór odpowiednich dla wieku i określonej sytuacji technik uczenia się;
- ☐ uczenie się dostrzegania okazji do uczenia się;
- ☐ budowanie przekonania, że rozwiązanie problemu wymaga czasu i podejmowania często nie jednej, a wielu prób;
- ☐ rozwijanie umiejętności poszukiwania pomocy w znajdowaniu sposobu rozwiązania problemu;

¹⁹ Dotyczy mniejszości narodowej lub etnicznej

²⁰ Dotyczy kultury kaszubskiej

²¹ Por. D. Klus-Stańska, M. Nowicka, *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, WSiP, Warszawa 2005

- ☐ rozwijanie umiejętności korzystania z cudzego doświadczenia oraz korzystania z pomocy innych osób, w tym rówieśników;
- ☐ kształtowanie nawyku do rozwiązywania problemów bez względu na spodziewaną kontrolę nauczyciela;
- ☐ rozwijanie umiejętności samodzielnego oceniania poprawności rozwiązania, dostrzegania własnych sukcesów oraz błędów;
- ☐ rozwijanie umiejętności doboru środków realizacji zadań, rozkładania działań na poszczególne czynności, które doprowadzą do założonego celu;
- ☐ uruchamianie osobistych strategii rozwiązywania problemów;
- ☐ rozwijanie zaradności, czyli umiejętności podejmowania decyzji, która metoda rozwiązania problemu w danej sytuacji jest najlepsza;
- ☐ kształtowanie umiejętności doprowadzania do końca zaplanowanych i podjętych działań;
- ☐ kształtowanie krytycznego stosunku do informacji - do danych sprzecznych, niemożliwych;
- ☐ kształtowanie świadomości, że wszelkiemu działaniu człowieka towarzyszy ryzyko popełniania błędów;
- ☐ kształtowanie nastawienia do szukania i proponowania nowych rozwiązań w przypadku niepowodzeń w stosowaniu wcześniej wybranej metody;
- ☐ rozwijanie umiejętności określania źródeł, w których można znaleźć potrzebne informacje;
- ☐ kształtowanie umiejętności korzystania z podręcznika, zeszytu ćwiczeń, kart pracy i innych materiałów adresowanych do dzieci;
- ☐ kształtowanie umiejętności korzystania przy rozwiązywaniu zadań z ilustracji;
- ☐ rozwijanie motywacji do uczenia się; kształtowanie przekonania o potrzebie uczenia się po to, by radzić sobie w codziennych życiowych sytuacjach, rozwiązywać problemy, rozumieć informacje;;
- ☐ rozwijanie uwagi: koncentracja uwagi, utrzymywanie uwagi, przenoszenie uwagi, zakres uwagi, selektywność uwagi;
- ☐ rozwijanie umiejętności uważnego patrzenia i korzystania z informacji odbieranej kanałem wzrokowym; zdolności organizowania pola spostrzeżeniowego; analizy i syntezy wzrokowej w tym rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej, spostrzegania figury i tła, stałości spostrzegania, spostrzegania położenia przedmiotów w przestrzeni, spostrzegania stosunków przestrzennych;
- ☐ rozwijanie umiejętności uważnego słuchania i korzystania z informacji odbieranej kanałem słuchowym; analizy i syntezy słuchowej, słuchu fonematycznego.

Cele szczegółowe w zakresie wspomagania dziecka w rozwoju fizycznym

- ☐ rozwijanie aktywności ruchowej: rekreacyjnej, sportowej, zdrowotnej;
- ☐ rozwijanie ogólnej sprawności fizycznej, umiejętności ruchowych oraz sprawności manualnej;
- ☐ kształtowanie prawidłowych postaw prozdrowotnych, nawyków higienicznych i dbałości o bezpieczeństwo;
- ☐ przygotowanie do aktywnych form spędzania czasu wolnego;
- ☐ rozwijanie umiejętności przestrzegania zasady fair play.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

3. Organizacja procesu kształcenia i wychowania

Zgodnie z założeniami Podstawy Programowej²² edukacja w klasach I - III szkoły podstawowej realizowana jest w formie **kształcenia zintegrowanego**. Oznacza to, że tak należy organizować zajęcia z dziećmi, aby:

- następowała korelacja obszarów w poszczególnych zakresach edukacji;
- następowała korelacja między treściami z poszczególnych zakresów edukacji, czyli wykorzystywanie w dniu pracy umiejętności i wiadomości poznanych uprzednio na zajęciach z innych zakresów kształcenia, wykorzystaniu czynności typowych dla jednego zakresu edukacji podczas realizacji innych oraz wykorzystaniu tego, co dzieci poznały lub przeżyły poza szkołą w różny sposób na zajęciach z różnych zakresów edukacji.

Zarówno w Podstawie Programowej, jak i w Programie **treści z poszczególnych zakresów edukacji zaprezentowane są oddzielnie**. Pozwala to na zachowanie porządku w doborze (a tym samym realizacji) treści, tak aby zachować jedną z najważniejszych zasad nauczania - zasadę stopniowania trudności. Zakłada się, że **integracja (korelacja) treści zachodzić będzie na poziomie konkretnych czynności** proponowanych na zajęciach przez nauczyciela uczniom. Pomysły na te czynności wyjdą od nauczyciela, albo nauczyciel skorzysta z propozycji wydawnictw (pakiety edukacyjne są tak skonstruowane, że następuje integracja treści wokół tematów tygodnia, dnia). Przedstawianie treści oddzielnie dla każdego zakresu edukacji pomoże też nauczycielowi w ocenie umiejętności i wiadomości uczniów. Należy zauważyć, że sprawdziany osiągnięć uczniów są pisane z uwzględnieniem poszczególnych zakresów, np. sprawdzian z edukacji matematycznej, czy z edukacji polonistycznej.²³

Wyjątkowe miejsce w organizacji procesu kształcenia ma **edukacja matematyczna**. Ze względu na liniowy układ treści kształcenia powinna być ona realizowana oddzielnie, a ukształtowane na tych zajęciach umiejętności i wiadomości powinny być wykorzystywane przez nauczyciela do realizacji treści z innych zakresów edukacji, np. na zajęciach z edukacji przyrodniczej dzieci mogą dzielić obrazki zwierząt według różnych zasad, tworząc w ten sposób zbiory, podzbiory, części wspólne zbiorów. Nie wskazane jest jednak umieszczanie „na siłę” tematyki, np. o zwierzętach na zajęciach z edukacji matematycznej (bo akurat taki temat tygodnia jest realizowany).

W Programie zakłada się ścisłą korelację między treściami zapisanymi w Podstawie Programowej jako **edukacja społeczna oraz etyka**. Połączono je w jeden zakres edukacji, który realizuje także treści z zakresu **Praw człowieka oraz Patriotyzmu**.

Zgodnie z zaleceniami Podstawy Programowej²⁴ nauczyciel powinien w organizacji zajęć z dziećmi uwzględnić następujące założenia:

- **Edukacja polonistyczna.** W początkowym okresie nauki w klasie I kontynuowany jest rozpoczęty w przedszkolu proces kształtowania dojrzałości dzieci do nauki czytania i pisania. Umiejętności te kształtuje się według wybranej metody, dbając o łączenie czytania z pisanem. W kla-

²² Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowanego w dniu 15 stycznia 2009 r. w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17

²³ W Ogólnopolskim Badaniu Umiejętności Trzecioklasistów sprawdzany jest poziom umiejętności dzieci z zakresu czytania, myślenia matematycznego oraz umiejętności komunikowania się w języku ojczystym. Są to treści nauczania edukacji polonistycznej i edukacji matematycznej na I etapie kształcenia. Więcej informacji: www.obut.edu.pl/arttykul/opis_badania

²⁴ Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowanego w dniu 15 stycznia 2009 r. w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17

sie I szkoły podstawowej około połowy czasu przeznaczonego na edukację polonistyczną uczniowie mogą zajmować się rysowaniem i pisanem, siedząc przy stolikach. Trzeba też pamiętać o tym, że klasa I jest pierwszym etapem nauki czytania i pisania, a umiejętności te są intensywnie kształtowane w klasie II i III tak, aby uczniowie kończący klasę III wykazali się umiejętnościami określonymi w podstawie programowej. Ważnym celem edukacji polonistycznej jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie o przeczytanych utworach oraz korzystanie z bibliotek (np. biblioteki szkolnej). Dobór utworów ma uwzględnić następujące gatunki literatury dziecięcej: baśnie, bajki, legendy, opowiadania, wiersze, komiksy. Przy wyborze należy kierować się realnymi umiejętnościami czytelnictwa dzieci, a także potrzebami wychowawczymi i edukacyjnymi. Dzieci powinny uczyć się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp. **Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej ma prawo ostatecznego wyboru lektur, które poleca do przeczytania swoim uczniom.** Znając swoich uczniów, najlepiej orientuje się, które pozycje dzieci przeczytają z zainteresowaniem i o których będą chcieli rozmawiać. Nauczyciel, w porozumieniu z nauczycielem bibliotekarzem, powinien ponadto uwzględniać nowości na rynku wydawniczym.

- **Język obcy.** Zalecane jest organizowanie dzieciom również pozalekcyjnych form nauki języka obcego nowożytnego, np. zajęć w szkolnym klubie, spotkań czytelniczych w bibliotece, seansów filmowych w świetlicy szkolnej itp.
- **Wiedza przyrodnicza** nie może być kształtowana wyłącznie na podstawie pakietów edukacyjnych, informacji z Internetu oraz z innych tego typu źródeł. Edukacja przyrodnicza powinna być realizowana także w naturalnym środowisku poza szkołą. W sali lekcyjnej powinny być kąski przyrody. Jeżeli w szkole nie ma warunków do prowadzenia hodowli roślin i zwierząt, trzeba organizować dzieciom zajęcia w ogrodzie botanicznym, w gospodarstwie rolnym itp.
- **Edukacja matematyczna.** W pierwszych miesiącach nauki w centrum uwagi jest wspomaganie rozwoju czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki. Dominującą formą zajęć są w tym czasie zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują specjalnie dobranymi przedmiotami, np. liczmanami. Następnie dba się o budowanie pojęć liczbowych i sprawności rachunkowych na sposób szkolny. Dzieci mogą korzystać z zeszytów ćwiczeń najwyższej przez jedną czwartą czasu przeznaczonego na edukację matematyczną. Przy układaniu i rozwiązywaniu zadań trzeba zadbać o wstępną matematyzację: dzieci rozwiązują zadania matematyczne, manipulując przedmiotami lub obiektami zastępczymi, potem zapisują rozwiązanie.
- **Edukacja muzyczna.** Oprócz zajęć typowo muzycznych zaleca się włączanie muzyki do codziennych zajęć szkolnych.
- **Wychowanie fizyczne.** Zaleca się, aby zajęcia z dziećmi prowadzone były na boisku, w sali gimnastycznej itp.

Do tak zaplanowanej organizacji procesu kształcenia proponuje się następujący **ramowy plan pracy**²⁵:

²⁵ Jest on zgodny z rozporządzeniem MEN z dnia 23 marca 2009 roku, zmieniającym rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. nr 54, poz. 442)

W tabeli znajduje się orientacyjny podział godzin dydaktycznych w tygodniu przeznaczonych na poszczególne zakresy edukacji. Jest on orientacyjny, dlatego, że w praktyce uzależniony powinien być od:

- ☐ potrzeb danej grupy dzieci;
- ☐ realizowanej tematyki, która wymaga położenia innych akcentów na poszczególne zakresy edukacji;
- ☐ organizacji pracy szkoły (dostępność sal, dostępność sali gimnastycznej, prowadzenia zajęć przez specjalistów z danego zakresu, np. przez pielęgniarkę szkolną).

Zakresy edukacji	Liczba godzin dydaktycznych w tygodniu		
	Klasa I	Klasa II	Klasa III
Edukacja matematyczna wraz ze wspomaganie rozwoju umysłowego	4	4	4
Prawa człowieka	1	1	1
Edukacja polonistyczna	5	5	5
Język obcy nowożytny	2	2	2
Edukacja plastyczna	1	1	1
Edukacja muzyczna	1	1	1
Edukacja techniczna	1	1	1
Edukacja przyrodnicza	1	1	1
Zajęcia komputerowe	1	1	1
Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna	3	3	3
RAZEM	20	20	20

Tabela 1. Ramowy plan pracy z podziałem na poszczególne zakresy edukacji

4. Treści nauczania i wychowania w podziale na kolejne klasy

Treści nauczania wynikają ze szczegółowych celów nauczania. Przedstawiamy je w podziale na zakresy edukacji. W każdym zakresie treści nauczania przyporządkowujemy poszczególnym klasom - klasie I, klasie II oraz klasie III.

W komentarzach do podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej znajduje się uwaga o tym, że ze względu na prawidłowości rozwoju umysłowego dzieci treści nauczania powinny narastać i rozszerzać się w **układzie spiralnym**, czyli w każdym następnym roku edukacji wiadomości i umiejętności nabyte przez ucznia powinny być powtarzane i pogłębiane, a potem rozszerzane.²⁶

Wyjątkowa pod względem układu treści w porównaniu z innymi edukacjami (np. polonistyczną, przyrodniczą) jest edukacja matematyczna, ponieważ nie występuje tutaj czysty układ spiralny. **Treści edukacji matematycznej mają obok spiralnego, także układ liniowy** – jedne treści są podstawą do wprowadzania innych; jednocześnie musi być zachowana hierarchia, kolejność i zasada stopniowania trudności.

Powtarzanie, pogłębianie i rozszerzanie treści zachodzi na kolejnych poziomach umiejętności i wtedy mamy do czynienia z układem spiralnym. Dokładnie omawiamy to w rozdziale 1.

W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* w każdym kolejnym roku nauczania wracamy do umiejętności rozwijanych w poprzednim roku, aby na nich budować następne.

Programując edukację na bazie podstawy programowej, uzupełniliśmy treści, których w tym dokumencie brakuje, by potem rozszerzyć je zgodnie z sugestiami zawartymi w komentarzach do podstawy programowej.²⁷ Na przykład zgodnie z podstawą programową dziecko na koniec nauki w klasie pierwszej powinno umieć projektować szlaczki, rozety, ornamenty oraz powiększać i pomniejszać figury geometryczne. Jednak zanim zdobędzie te umiejętności, nauczyciel powinien zorganizować doświadczenia w zakresie rozpoznawania i nazywania podstawowych kształtów geometrycznych, konstruowania figur z patyczków, rysowania, wycinania prostokątów, kwadratów i trójkątów, obrysowywania szablonów figur. Tych treści nie ma w podstawie programowej. **W naszym Programie są one niezbędnym uzupełnieniem, a nie rozszerzeniem treści o trudniejsze, bardziej skomplikowane.**

W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* różne rodzaje treści zaznaczyliśmy w następujący sposób:

²⁶ E.Gruszczyk-Kolczyńska, *Podstawa programowa z komentarzami, Edukacja Przedszkolna i Wczesnoszkolna*, tom 1 MEN, s. 57.

²⁷ Tamże, s. 62.

- **pogrubieniem** wskazujemy te treści, które zostały wymienione w podstawie programowej;
- pozostałe, nie pogrubione oznaczają treści, które wykraczają poza podstawę programową, są jej rozszerzeniem lub uzupełnieniem;
- (w nawiasie) wskazujemy zakresy rozwoju intelektualnego, zwyczajowo umieszczane w ramach edukacji matematycznej. Realizując dane treści, dzieci mają okazję do rozwijania się we wskazanych zakresach, a jednocześnie te czynności intelektualne są niezbędne dla prawidłowej realizacji tych treści.

W ten sposób przedstawiamy na przykład treści z edukacji matematycznej z obszaru *Figury płaskie geometryczne – koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt*:

- **rozpoznawanie i nazywanie kształtu koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu dziecka i na rysunkach;**
- **konstruowanie prostokątów i trójkątów z patyczków o różnej długości;**
- **rysowanie, wycinanie prostokątów, kwadratów i trójkątów po śladzie;**
- **obrysowywanie szablonów kół, trójkątów, prostokątów i kwadratów;**
- **projektowanie szlaczków, rozet, ornamentów;**
- **powiększanie i pomniejszanie figur geometrycznych;**
- **porównywanie długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie.**

Wynika z tego, że w obszarze poznawania przez dzieci figur płaskich tylko porównywanie długości boków prostokątów wykracza poza podstawę programową. Pozostałe treści zawierają się w zapisach podstawy programowej lub je uzupełniają. Zdarza się też tak, że treści z jednego zakresu są niezbędne do budowania pojęć z innego zakresu. Na przykład, żeby dziecko mogło konstruować rozety i ornamenty, musi orientować się na rysunku poprzez wskazywanie stron. Żeby powiększało i pomniejszało figury geometryczne, musi umieć porównywać długości obiektów oraz orientować się w zmianach odwracalnych. Dlatego te treści traktujemy jako uzupełniające podstawę programową, a nie ją rozszerzające.

Zgodnie ze spiralnym układem treści zaznaczamy te, które dzieci **powtarzają, pogłębiają, rozszerzają**, gdyż były już one realizowane we wcześniejszych latach edukacji (bierzemy też pod uwagę wychowanie przedszkolne - podstawę programową wychowania przedszkolnego) oraz treści, które są związane z **budowaniem nowych pojęć**.

Edukacja matematyczna wraz ze wspomaganie rozwoju umysłowego

w klasie I, II oraz III

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W zakresie edukacji matematycznej wraz ze wspomaganie rozwoju umysłowego wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: odporność emocjonalna na trudne sytuacje to umiejętności kierowania swoim zachowaniem tak, żeby rozwiązać trudność intelektualną, zmierzyć się z wysiłkiem intelektualnym; to umiejętności porozumiewania się na temat swoich emocji związanych z pokonywaniem trudności.

Obszar: orientacja w przestrzeni to umiejętności poruszania się po przestrzeni sobie najbliższej i dalszej, trójwymiarowej i dwuwymiarowej; to umiejętności porozumiewania się na temat swojego miejsca w przestrzeni, miejsca drugiej osoby, przedmiotów.

Obszar: klasyfikacja, to umiejętności segregowania według różnych cech oraz definiowania, czyli określania obiektów poprzez podawanie ich cech; to umiejętności porozumiewania się na temat tego, jak uporządkowana jest rzeczywistość dziecka;

Obszar: wnioskowanie o zmianach, to umiejętności wyciągania wniosków ze zmian, głównie odwracalnych; to umiejętności porozumiewania się na temat obserwowanych zmian, zmian, których dziecko zamierza dokonać.

Obszar: szeregowanie, to umiejętności ustawiania obiektów według malejącej lub rosnącej danej cechy, szukania miejsca w tak uporządkowanym szeregu; to umiejętności porozumiewania się na temat porządkowania rzeczywistości poprzez ustawianie obiektów w szeregi zgodnie z gradacją podanej cechy.

Obszar: myślenie przez analogię, to umiejętności korzystania z prostych analogii; to umiejętności porozumiewania się na temat dostrzeżonych związków analogicznych;

Obszar: myślenie przyczynowo - skutkowe, to umiejętności określania przyczyn, gdy podane są skutki i skutków na podstawie znanych (lub przewidywanych) przyczyn; to umiejętności porozumiewania się na temat przyczyn różnych działań oraz skutków, które zachodzą po zadziałaniu określonej przyczyny.

Obszar: regularności, to umiejętności dostrzegania, kontynuowania, przekładania rytmów z jednej reprezentacji na inną; to umiejętności porozumiewania się na temat dostrzeżonych na przedmiotach, zjawiskach, zachowaniach regularności.

Obszar: czas, to umiejętności określania czasu, orientowania się w upływie czasu; to umiejętności porozumiewania się na temat czasu.

Obszar: równoliczność, to umiejętności wskazywania zbiorów o takiej samej liczbie obiektów, też określania, w którym ze zbiorów jest więcej lub mniej obiektów; to umiejętności porozumiewania się na temat porównywania liczebności zbiorów.

Obszar: liczby naturalne, to umiejętności operowania liczbami naturalnymi w różnych aspektach, głównie w aspekcie kardynalnym, porządkowym, symbolicznym i arytmetycznym; to umiejętności porozumiewania się na temat liczb.

Obszar: liczenie, to umiejętności przeliczania obiektów i określania, ile ich jest, a też posługiwania się liczeniem w aspekcie porządkowym, dostrzegania regularności dziesiętkowego systemu liczenia; to umiejętności porozumiewania się na temat liczebności zbiorów oraz określania liczbami miejsca obiektów w uporządkowanym szeregu.

Obszar: rachowanie - dodawanie i odejmowanie, to umiejętności wyznaczania sum i różnic różnymi sposobami, od rachowania na konkretach, przez zbiory zastępcze (palce, różne liczydła), po rachowanie w pamięci, rachowania w coraz większym zakresie; to umiejętności porozumiewania się na temat sum i różnic.

Obszar: rachowanie - mnożenie i dzielenie (od klasy II), to umiejętności wyznaczania iloczynów i ilorazów różnymi sposobami, w coraz większym zakresie; to umiejętności porozumiewania się na temat wykonywanych działań mnożenia i dzielenia.

Obszar: działania okienkowe, to umiejętności znajdowania nieznannej w działaniu liczby; to umiejętności porozumiewania się na temat skutków i przyczyn zmian w liczebności zbiorów.

Obszar: zadania z treścią, to umiejętności radzenia sobie z zadaniami, które są krótkimi historyjkami, zakończonymi pytaniami, które wymagają wykonanie określonych operacji matematycznych; to umiejętności porozumiewania się na temat sytuacji życiowych, których pomyśle zakończenie wymaga rachowania.

Obszar: ułamki (w klasie III), to umiejętności dzielenia wielkości na kilka takich samych części, porównywania tych części oraz dokonywania prostych rachunków na ułamkach, które dziecko zna z życia; to umiejętności porozumiewania się na temat liczb przedstawionych w postaci ułamków.

Obszar: obliczenia pieniężne, to umiejętności dokonywania obliczeń pieniężnych; to umiejętności porozumiewania się na temat pieniędzy, cen, wartości zakupów, płacenia.

Obszar: symetria to umiejętności poszukiwania symetrii w najbliższym otoczeniu; to umiejętności porozumiewania się na temat symetrycznych układów, rysunków.

Obszar: figury płaskie geometryczne, to umiejętności rozpoznawania, konstruowania kształtów koła, trójkąta, kwadratu, prostokąta, odcinka. To umiejętności porozumiewania się na temat kształtów płaskich znanych dziecku z najbliższego otoczenia.

Obszar: bryły geometryczne, to umiejętności dostrzegania i nazywania podstawowych brył (kuli, prostopadłościanu, sześcianu, walca); to umiejętności porozumiewania się na temat brył z otoczenia dziecka.

Obszar: długość, to umiejętności określania, mierzenia, porównywania długości, a także wnioskowania o stałości długości pomimo obserwowanych zmian w wyglądzie obiektów; to umiejętności porozumiewania się na temat długości.

Obszar: ciężar, to umiejętności określania ciężaru w różnych jednostkach, ważenia, porównywania ciężarów; to umiejętności porozumiewania się na temat wag i ciężarów.

Obszar: płyny, to umiejętności określania, mierzenia ilości płynów, porównywania pojemności, a także wnioskowania o tym, że w naczyniach o różnym kształcie mieścić się może taka sama ilość płynów; to umiejętności porozumiewania się na temat objętości płynów.

Obszar: temperatura, to umiejętności odczytywania temperatury na różnych termometrach, porównywania temperatur, wysnuwania wniosków o wzroście lub spadku temperatury; to umiejętności porozumiewania się na temat temperatury.

Obszar: zapisywanie danych w tabeli, to umiejętności odczytywania i zapisywania danych w tabelach różnego typu; to umiejętności porozumiewania się w obszarze informacji zapisanych w tabelach.

KLASA I

W klasie I wyróżniamy następujące obszary edukacji matematycznej wraz ze wspomaganie rozwoju umysłowego:

Obszar 1: Odporność emocjonalna na trudne sytuacje

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- radzenie sobie w sytuacjach trudnych i wymagających wysiłku intelektualnego.

Obszar 2: Orientacja w przestrzeni

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wskazywanie i słowne określanie kierunków od siebie (góra, dół, tył, przód, lewa, prawa strona);
- wskazywanie i słowne określanie kierunków od drugiej osoby (góra, dół, tył, przód, lewa, prawa jej strona);
- wyznaczanie kierunków od osoby, która stoi do dziecka tyłem, bokiem, przodem;
- wskazywanie i słowne określanie położenia przedmiotu w stosunku do człowieka (na górze, na dole, z tyłu, z przodu, po lewej stronie, po prawej stronie człowieka);
- wskazywanie i słowne określanie położenia jednych przedmiotów w stosunku do drugih (na górze, na dole, z tyłu, z przodu, po lewej, po prawej stronie przedmiotu);
- wskazywanie i słowne określanie kierunków na kartce papieru (góra, dół, lewa, prawa strona kartki, a także określenia typu: prawy dolny róg, lewy górny róg kartki).

Budujemy nowe pojęcia:

- wskazywanie i słowne określanie kierunków na rysunku; wyprowadzanie kierunków od osoby usytuowanej na rysunku tyłem, przodem, bokiem;
- wskazywanie i słowne określanie kierunków na rysunku – położenie jednego przedmiotu w stosunku do innego;
- umowy związane z orientacją na rysunku, np. określanie osób znajdujących się na zdjęciach;
- stosowanie określeń: *na, pod, nad, przed, za, obok, między, wyżej, niżej, daleko, blisko, dalej, bliżej, wewnątrz, na zewnątrz, na brzegu, na prawo, na lewo itp., w przód, w tył, do góry, na dół, przed siebie, za siebie, w bok, w prawo, w lewo, na wprost*, w odniesieniu do realnych osób, przedmiotów i obiektów przedstawionych na rysunku;
- stosowanie określeń: *na wierzchu, na spodzie, pomiędzy*, zarówno w odniesieniu do realnych obiektów, jak i tych przedstawionych na rysunku;
- dostrzeganie efektu lustrzanego odbicia i radzenie sobie z nim.

Zakres 3: Klasyfikacja

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- klasyfikowanie obiektów według podanej cechy, którą można spostrzec wzrokiem (np. według koloru, kształtu);
- grupowanie obiektów, które posiadają podaną cechę.

Budujemy nowe pojęcia:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- określanie kryteriów, według których obiekty zostały pogrupowane;
- definiowanie, czyli określanie cech obiektów, które pozwalają zaliczyć je do danej kategorii;
- klasyfikowanie obiektów według podanej cechy, której nie można spostrzec wzrokiem (np. według przeznaczenia);
- klasyfikowanie obiektów, biorąc pod uwagę dwie, trzy cechy.

Obszar 4: Wnioskowanie o zmianach

Budujemy nowe pojęcia:

- wnioskowanie o zmianach odwracalnych: zmiany związane z układem obiektów – nie zmienia się ich liczba, zmienia się układ;
- wnioskowanie o zmianach odwracalnych: zmiany związane z dodaniem, a potem odjęciem takiej samej liczby obiektów.

Obszar 5: Szeregowanie

Budujemy nowe pojęcia:

- układanie obiektów w serie rosnące i malejące, np. od najdłuższego do najkrótszego lub od największego do najmniejszego;
- znajdowanie miejsca obiektu w serii;
- numerowanie obiektów w ułożonej serii;
- wskazywanie danego obiektu w serii;
- określanie obiektu następnego i poprzedniego;
- przewidywanie kolejnego obiektu w serii;
- porządkowanie zbiorów według wzrastającej i malejącej liczby obiektów.

Obszar 6: Myślenie przez analogię

- stosowanie zależności, jaka zachodzi pomiędzy obiektami A i B, do określenia zależności pomiędzy obiektami C i D;
- dostrzeganie sposobu wykonania czynności i stosowanie go w innej, ale podobnej sytuacji.

Obszar 7: Myślenie przyczynowo - skutkowe

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie związków (w: jeżeli jest to, to stanie się to; jeżeli jest A, to stanie się B; $A \rightarrow B$ (np. Jeżeli wsypię cukier do herbaty, to będzie ona słodka);
- określanie związków (w: jeżeli to się stało, to wcześniej było to; jeżeli jest B, to wcześniej musiało być A; $A \leftarrow B$ (np. Herbata jest słodka, bo wcześniej ktoś wsypał do niej cukier).

Obszar 8: Regularności

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie wzrokiem (na konkretach, na realistycznych i symbolicznych rysunkach) i słuchem powtarzających się regularności;
- kontynuowanie układów rytmicznych;
- przekładanie rytmów z jednej reprezentacji na drugą (np. dziecko przekłada układ z klocków na układ dźwięków lub układ dźwięków na układ klocków);
- uzupełnianie luk w dostrzeżonych regularnościach.

Obszar 9: Czas

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- dostrzeganie następstwa dni i nocy, pór roku, dni tygodnia oraz miesięcy w roku;

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie pór dnia: rano, przed południem, po południu, wieczorem, w nocy;
- rozumienie pojęcia *tydzień* w znaczeniu administracyjnym oraz jako 7 kolejnych dni tygodnia;
- wymienianie w odpowiedniej kolejności nazw dni tygodnia;
- stosowanie określeń: *dzisiaj, wczoraj, przedwczoraj, jutro, pojutrze*;
- określanie dnia tygodnia w zadaniach typu: *dzisiaj jest poniedziałek, za 2 dni będzie...; dzisiaj jest wtorek, 2 dni temu był...;* korzystanie z kalendarzy tygodniowych w postaci chodniczka liczbowego;
- rozumienie pojęcia *rok* w znaczeniu administracyjnym (kalendarzowym) oraz jako 12 kolejnych miesięcy;
- wymienianie w odpowiedniej kolejności nazw miesięcy w roku;

- określanie miesiąca w zadaniach typu: *jest maj, za 2 miesiące będzie...; jest lipiec, 2 miesiące temu był...; korzystanie z kalendarzy miesięcznych w postaci chodniczka liczbowego;*
- odczytywanie i zaznaczanie pełnych godzin na zegarze (układ 12-godzinny);
- stosowanie określeń: *wcześniej/później;*
- dokonywanie prostych obliczeń zegarowych na pełnych godzinach;
- określanie wieku różnych osób oraz relacji typu *starszy/młodszy; o tyle lat starszy/o tyle lat młodszy, o ile lat starszy/o ile lat młodszy;*
- poznawanie różnych kalendarzy (miesięcznych, tygodniowych, dziennych) oraz ich zastosowania;
- szukanie w kalendarzu potrzebnych informacji (miesiąca, dnia tygodnia, liczby tygodni i liczby dni w miesiącu).

Obszar 10: Liczenie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- liczenie w aspekcie kardynalnym w dostępnym dzieciom zakresie (bez odgórnego ustalania zakresu);
- liczenie w aspekcie porządkowym w dostępnym dzieciom zakresie (bez odgórnego ustalania zakresu).

Budujemy nowe pojęcia:

- przeliczanie różnych obiektów, także przemijających, np. dźwięków;
- liczenie w różnych kierunkach: od strony lewej do prawej, od prawej do lewej, od dowolnego obiektu;
- przeliczanie obiektów nieuporządkowanych; przeliczanie cykliczne;
- odróżnianie liczenia poprawnego od błędnego;
- liczenie od danej liczby (w zakresie co najmniej 20);
- liczenie wspak (w zakresie co najmniej 20);
- wnioskowanie o stałości liczby obiektów w zbiorze;
- liczenie po 10 w jak największym zakresie.

Obszar 11: Równoliczność

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- porównywanie liczebności dwóch zbiorów za pomocą dwóch metod: przeliczania obiektów oraz łączenia obiektów w pary;
- używanie określeń: *tyle samo, więcej, mniej.*

Budujemy nowe pojęcia:

- ustalanie, czy po zmianie ułożenia obiektów w jednym z dwóch równolicznych zbiorów nadal w obu jest po tyle samo obiektów.

Obszar 12: Liczby naturalne

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie liczb naturalnych od 0 do 20 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym;
- wyodrębnianie w liczbie dwucyfrowej (liczby drugiej dziesiątki) liczby dziesiątek i jedności, a w zapisie tej liczby cyfry dziesiątek i cyfry jedności;
- rozkładanie liczb w zakresie 20 na składniki (dwa składniki i więcej niż dwa); odkrywanie wielu kombinacji rozkładu danej liczby;
- dostrzeganie związku liczby porządkowej z kardynalną;
- porządkowanie liczb z zakresu 0–20 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określanie miejsca liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym);
- określanie liczebności zbioru (bez kodowania w jak największym zakresie);
- wyróżnianie zbiorów o danej liczbie obiektów (bez kodowania w jak największym zakresie);
- porównywanie liczb od 0 do 20;
- porównywanie różnicowe: *o tyle więcej/o tyle mniej, o ile więcej/o ile mniej;*
- stosowanie pojęcia *para*, wyróżnianie liczb parzystych i nieparzystych;
- stosowanie liczb od 0 do 20 w aspekcie miarowym
 - mierzenie długości linijką, sumowanie długości dwóch przedmiotów wyrażonych w centymetrach (w zakresie 20 cm);
 - dodawanie i odejmowanie wagi produktów i wyrażanie sumy w kilogramach (w zakresie 20 kg);
 - dodawanie i odejmowanie ilości płynu, np. 4 litry i 3 litry to razem 7 litrów (w zakresie 20 l).

Obszar 13: Rachowanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- dodawanie i odejmowanie na palcach i innych zbiorach zastępczych bez zapisywania działań (w zakresie dostępnym dzieciom).

Budujemy nowe pojęcia:

- doliczanie i odliczanie na zbiorach zastępczych lub w myśli;
- wprowadzenie znaków: +, -, =, w zapisie działań arytmetycznych;
- dodawanie i odejmowanie w zakresie 20 z zapisywaniem obliczeń za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;
- doliczanie do 10;
- praktyczne korzystanie w obliczeniach z prawa przemienności dodawania;
- dostrzeganie i praktyczne korzystanie ze związków dodawania z odejmowaniem;
- dodawanie kilku liczb w zakresie 20;
- odejmowanie od danej liczby dwóch liczb (w zakresie 20);
- obliczanie złożonych działań w zakresie 20, np. $9 + 8 - 2$;
- wielokrotne dodawanie takich samych liczb w zakresie 20.

Obszar 14: Działania okienkowe

Budujemy nowe pojęcia:

- ustalanie w działaniu nieznanego składnika bez kodowania działania;
- ustalanie w działaniu nieznanego odjemnika bez kodowania działania;
- ustalanie w działaniu nieznanego składnika z kodowaniem; działania (w zakresie 20);
- ustalanie w działaniu nieznanego odjemnika z kodowaniem; działania (w zakresie 20).

Obszar 15: Zadania z treścią

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- opisywanie różnych sytuacji językiem matematyki (sytuacje zabaw, czynności porządkowych, wycieczek itp.).

Budujemy nowe pojęcia:

- matematyzowanie sytuacji konkretnych: rozwiązywanie prostych zadań z treścią na dodawanie i odejmowanie za pomocą symulacji na konkretach, rysunkach pomocniczych lub przez wykonywanie wyłącznie działań na liczbach;
- zapisywanie rozwiązania zadania z treścią za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika);
- rozwiązywanie złożonych zadań z treścią wymagających zastosowania dwóch działań (dodania kilku liczb, odjęcia od danej liczby dwóch innych lub dodawania i odejmowania);
- rozwiązywanie zadań otwartych, czyli takich, w których jest kilka poprawnych odpowiedzi;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią celowo źle sformułowanych: układanie pytania do treści zadania, uzupełnianie treści zadania danymi (w treści zadania jest lub nie jest zaznaczone miejsce, w którym brakuje danych); rozwiązywanie zadań z danymi sprzecznymi;
- układanie zadań z treścią: do historyjek obrazkowych, do obrazków, na których przedstawiona jest akcja, do działania dodawania i odejmowania.

Obszar 16: Obliczenia pieniężne

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie monet: 1 zł, 2 zł, 5 zł;
- rozpoznawanie monet: 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr;
- rozpoznawanie banknotów: 10 zł i 20 zł;
- porównywanie wartości monet i banknotów, np. 20 gr to więcej niż 10 gr, a 10 zł to mniej niż 20 zł;
- poznawanie i stosowanie do rozwiązywania zadań zależności: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale;
- dodawanie i odejmowanie złotych w zakresie 20 zł, stosowanie w takich obliczeniach kilku różnych możliwości;
- dodawanie i odejmowanie groszy w zakresie 20 groszy, stosowanie w takich obliczeniach kilku różnych możliwości;
- poznawanie i stosowanie pojęcia cena towaru;
- wskazywanie produktów droższych/tańszych;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- orientacyjna znajomość wartości podstawowych produktów, np. butelka napoju jest tańsza od pary butów i kosztuje kilka złotych (buty są o wiele droższe);
- szacowanie tego, czy wystarczy pieniędzy na zakup określonego towaru;
- obliczanie wartości zakupów (zakres obliczeń do 20 zł);
- poznawanie pojęcia długu i konieczności spłacania go.

Obszar 17: Symetria

Budujemy nowe pojęcia:

- dostrzeganie symetrii na rysunkach;
- dostrzeganie symetrii na kształtach figur geometrycznych, układach kropek.

Obszar 18: Figury płaskie geometryczne – koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie i nazywanie kształtu koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu dziecka i na rysunkach;
- konstruowanie prostokątów i trójkątów z patyczków o różnej długości;
- rysowanie, wycinanie prostokątów, kwadratów i trójkątów po śladzie;
- obrysowywanie szablonów kół, trójkątów, prostokątów i kwadratów;
- projektowanie szlaczeków, rozet, ornamentów;
- powiększanie i pomniejszanie figur geometrycznych;
- porównywanie długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie.

Obszar 19: Figury płaskie geometryczne – odcinek

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie i nazywanie odcinków;
- mierzenie długości odcinków (do 20 cm);
- rysowanie odcinków o danej długości w centymetrach (w zakresie 20 cm);
- porównywanie długości odcinków.

Obszar 20: Bryły geometryczne

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie i nazywanie w otoczeniu brył: kuli, walca, sześcianu;
- lepienie kul z plasteliny (modeliny, gliny); wskazywanie kul mniejszych i większych.

Obszar 21: Długość

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- mierzenie długości (odległości) i szerokości krokami, stopami, patyczkami i innymi przedmiotami; wymyślanie wielu jednostek pomiaru;
- porównywanie obiektów pod względem długości, wysokości i szerokości.

Budujemy nowe pojęcia:

- wnioskowanie o stałości długości obiektu pomimo obserwowanych zmian w jego kształcie;
- mierzenie długości, szerokości, wysokości tego samego przedmiotu różnymi miarkami; dobieranie miarki do mierzonego obiektu;
- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 centymetr;
- mierzenie długości za pomocą linijki; zapisywanie wyników pomiaru;
- stosowanie skrótu cm;
- porównywanie długości mierzonych za pomocą linijki obiektów; wskazywanie obiektów krótszych, dłuższych, o takiej samej długości.

Obszar 22: Ciężar

Budujemy nowe pojęcia:

- konstruowanie wagi szalkowej; dostrzeganie równowagi na wadze;
- ważenie obiektów za pomocą umownych odważników, np. klocków;
- porównywanie ciężarów obiektów, stosowanie określeń: cięższy, lżejszy, waży tyle samo;
- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 kilogram;
- stosowanie skrótu kg;
- obserwowanie tego, że towary są pakowane według wagi produktu;
- wnioskowanie o tym, że ciężar zależy nie tylko od wielkości obiektu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar 23: Płyny

Budujemy nowe pojęcia:

- odmierzanie ilości płynu za pomocą różnych miarek, np. szklanki, butelki;
- mierzenie pojemności naczyń przez wlewanie do nich płynu;
- stosowanie rozumowań typu: naczynia o różnym kształcie i wysokości mogą mieć taką samą pojemność;
- porównywanie pojemności naczyń i stosowanie określeń: tyle samo, mniej/więcej płynu;
- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 litr; stosowanie skrótu l;
- odmierzanie płynu miarką litrową.

Obszar 24: Temperatura

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie różnego rodzaju termometrów oraz ich zastosowania;
- odczytywanie temperatury na termometrze (liczby w zakresie 20);
- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 stopień Celsjusza.

Obszar 25: Odczytywanie i zapisywanie danych w tabeli

Budujemy nowe pojęcia:

- odczytywanie i zapisywanie danych w prostej tabeli kilku-kolumnowej;
- zapisywanie i odczytywanie danych z tabeli z uwzględnieniem kolumn i wiersów;
- dokonywanie obliczeń w tabelach (tabele na dodawanie i odejmowanie).

KLASA II

W klasie II wyróżniamy następujące obszary edukacji matematycznej wraz ze wspomaganiem rozwoju umysłowego:

Obszar 1: Orientacja w przestrzeni

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wskazywanie i słowne określanie kierunków od drugiej osoby, od przedmiotu;
- określanie wzajemnego położenia przedmiotów: na prawo od, lecz na lewo od; po mojej prawej stronie, po mojej lewej stronie, lecz odwrotnie; w przypadku kogoś, kto stoi naprzeciwko itp.;
- przewidywanie położenia osoby w stosunku do innej osoby lub przedmiotu, wtedy gdy wykona ona obrót lub przesunięcie w danym kierunku;
- wskazywanie i słowne określanie kierunków na rysunku – położenie jednego przedmiotu w stosunku do innego, przedmiotu w stosunku do osoby;
- umowy związane z orientacją na rysunku, np. określanie osób znajdujących się na zdjęciach; dostrzeganie efektu lustrzanego odbicia i radzenie sobie z nim.

Budujemy nowe pojęcia:

- wskazywanie kierunku w celu wytłumaczenia, jak dojść do określonego punktu (otoczenie znane dzieciom).

Obszar 2: Klasyfikacja

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- klasyfikowanie obiektów według podanej cechy, którą można spostrzec wzrokiem (np. według koloru, kształtu);
- klasyfikowanie obiektów według podanej cechy, której nie można spostrzec wzrokiem (np. Według przeznaczenia);
- grupowanie obiektów, które posiadają podaną cechę, np. zbieramy zielone przedmioty, które znajdują się w klasie
- określanie kryteriów, według których obiekty zostały pogrupowane;
- definiowanie, czyli określanie cech obiektów, które pozwalają zaliczyć je do danej kategorii;
- klasyfikowanie obiektów według dwóch, trzech podanych cech.

Budujemy nowe pojęcia:

- wyróżnianie w zbiorze podzbioru (podzbiorów), np. *Mamy zielone klocki. Wśród zielonych klocków wyróżniamy klocki w kształcie koła;*
- wyróżnianie obiektów, które spełniają dwa kryteria (część wspólna zbiorów), np. *Tutaj mamy zielone klocki. A tutaj mamy niebieskie klocki. Wyróżniamy klocki, które mają kształt koła (mogą być zielone lub czerwone)";*

- obserwowanie sytuacji, kiedy nie da się wyróżnić obiektów o podanych cechach, np. *Mamy klocki w różnych kolorach. Szukamy wśród nich klocków pomarańczowych. Nie ma klocków w takim kolorze.*

Obszar 3: Szeregowanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- układanie obiektów w serie według kryterium narastania cechy; znajdowanie miejsca obiektu w takiej serii;
- wskazywanie danego obiektu w serii; określanie obiektu następnego i poprzedniego;
- przewidywanie kolejnego obiektu w serii.

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie zasady, według której utworzono serię.

Obszar 4: Myślenie przez analogię

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie zależności, jaka zachodzi pomiędzy obiektami A i B, do określenia zależności pomiędzy obiektami C i D;
- dostrzeganie sposobu wykonania czynności i stosowanie go w innej, ale podobnej sytuacji.

Obszar 5: Myślenie przyczynowo-skutkowe

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- określanie przyczyny, gdy znany jest skutek (np. *Herbata jest słodka, bo wcześniej ktoś wsypał do niej cukier*);
- określanie skutku, gdy znana jest przyczyna (np. *Jeżeli wsypię cukier do herbaty, to będzie ona słodka*).

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie warunków, kiedy dana przyczyna spowoduje określony skutek; jeżeli jest C, to A spowoduje B; nastąpi C i A $\square$ B (np. *Jeżeli wzrośnie temperatura powietrza (C), to śnieg stopnieje (A) i zostaną odwołane zawody narciarskie (B)*);
- określanie przyczyny, gdy znany jest skutek i warunki jakie zadziały: jeżeli jest B i zadziało C, to wcześniej musiało być A; A $\square$ B, bo nastąpi C (np. *Odwołano zawody narciarskie (B), bo zrobiło się cieplej (C) i stopniał śnieg (A)*);
- określanie skutku, gdy dana jest przyczyna i warunki jakie zaistniały: jeżeli jest B, a wcześniej było A, to wcześniej musiało być C; A $\square$ B, bo nastąpi C (np. *Odwołano zawody narciarskie (B), bo stopniał śnieg (A), widocznie zrobiło się cieplej (C)*).

Obszar 6: Regularności

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- dostrzeganie regularności w schematach enaktywnych (na konkretach), ikonicznych (na realistycznych rysunkach) i symbolicznych (na symbolicznych rysunkach, na symbolach z języka matematyki);
- kontynuowanie regularności w schematach enaktywnych (na konkretach), ikonicznych (na realistycznych rysunkach) i symbolicznych (na symbolicznych rysunkach, na symbolach z języka matematyki);
- przekładanie regularności z jednej reprezentacji na inną;
- uzupełnianie luk w dostrzeżonych regularnościach.

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie zasad, na jakich utworzono regularność.

Zakres 7: Czas

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- dostrzeganie przemienności pór roku;
- stosowanie pojęcia *tydzień* w znaczeniu administracyjnym oraz jako 7 kolejnych dni tygodnia;
- **nazywanie i wymienianie w odpowiedniej kolejności dni tygodnia;**
- stosowanie określeń: *dziś, wczoraj, przedwczoraj, jutro, pojutrze, tyle dni temu, za tyle dni;*
- **nazywanie i wymienianie w odpowiedniej kolejności miesięcy w roku;** stosowanie pojęcia *rok* jako 12 kolejnych miesięcy oraz w ujęciu kalendarzowym (administracyjnym);
- numerowanie kolejnych miesięcy w roku;
- stosowanie określeń: *tyle miesięcy temu, za tyle miesięcy;*
- **odczytywanie i zaznaczanie pełnych godzin na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowy (wyświetlającym cyfry) w układzie 12-godzinnym;**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- dokonywanie obliczeń zegarowych typu: tyle godzin wcześniej/tyle godzin później, ile godzin wcześniej/ile godzin później;
- określanie wieku różnych osób oraz relacji typu: starszy/młodszy, o tyle lat starszy/o tyle lat młodszy, o ile lat starszy/o ile lat młodszy;
- rozpoznawanie różnych kalendarzy (miesięcznych, tygodniowych, dziennych); szukanie w kalendarzu potrzebnych informacji (miesiąca, dnia tygodnia, liczby tygodni i liczby dni w danym miesiącu);
- dokonywanie prostych obliczeń kalendarzowych (na pełnych miesiącach).

Budujemy nowe pojęcia:

- odczytywanie i zapisywanie dat w formule: 11 kwietnia/11.04;
- chronologiczne porządkowanie dat w obrębie jednego miesiąca;
- odczytywanie i zaznaczanie pełnych godzin na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowym (wyświetlającym cyfry) w układzie 24-godzinny;
- posługiwanie się pojęciami: *minuta, kwadrans, pół godziny, godzina*.

Obszar 8: Liczenie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- liczenie od danej liczby po 1 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
- przeliczanie różnych obiektów, także przemijających, np. dźwięków;
- liczenie w różnych kierunkach: od strony lewej do prawej, od prawej do lewej, od dowolnego obiektu obiektu; przeliczanie obiektów nieuporządkowanych; przeliczanie cykliczne;
- liczenie w aspekcie porządkowym w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
- liczenie po 10 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100.

Budujemy nowe pojęcia:

- liczenie po 2, 3, 5 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
- liczenie po 100 w przód i w tył w zakresie co najmniej 1000.

Obszar 9: Liczby naturalne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- poznawanie liczb naturalnych do 100 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym;
- wyodrębnianie w liczbie: liczby setek, liczby dziesiątek i liczby jedności, a w zapisie liczby: cyfry setek, cyfry dziesiątek i cyfry jedności;
- zapisywanie cyframi i odczytywanie liczb w zakresie 100; zamienianie zapisu słownego liczby na cyfrowy i odwrotnie;
- rozkładanie liczb z zakresu 0–100 na składniki (dwa składniki i więcej niż dwa); odkrywanie wielu kombinacji rozkładu liczby;
- dostrzeganie związku liczby porządkowej z kardynalną;
- porządkowanie liczb z zakresu 0–100 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określanie miejsca liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); ustalanie brakującej liczby w danym ciągu;
- przyporządkowywanie zbiorom liczby ich obiektów (bez kodowania w jak największym zakresie);
- wyróżnianie zbiorów o danej liczbie obiektów (bez kodowania w jak największym zakresie);
- porównywanie dowolnych dwóch liczb w zakresie 100 słownie i z użyciem znaków: $<$, $>$, $=$;
- porównywanie kilku liczb w zakresie 100 słownie i z użyciem znaków: $<$, $>$, $=$ (np. $62 < 75 < 87$); uzupełnianie szeregów liczbowych (np. $62 < \dots < 87$);
- porównywanie różnicowe: o tyle więcej/o tyle mniej, o ile więcej/o ile mniej;
- wyróżnianie liczb parzystych i nieparzystych z zakresu 100;
- stosowanie liczb od 0 do 100 w aspekcie miarowym:
 - dodawanie i odejmowanie długości dwóch, trzech przedmiotów i wyrażanie wyniku w centymetrach (w zakresie 100 cm);
 - dodawanie i odejmowanie wagi produktów i wyrażanie wyniku w kilogramach (w zakresie 100 kg),
 - dodawanie i odejmowanie ilości płynu i wyrażanie wyniku w litrach (w zakresie 100 l).

Budujemy nowe pojęcia:

- odczytywanie i zapisywanie liczb od I do XII w systemie rzymskim;
- stosowanie liczb od 0 do 100 w aspekcie miarowym:
 - dodawanie i odejmowanie długości dwóch, trzech przedmiotów i wyrażanie wyniku w metrach.

Obszar 10: Rachowanie – dodawanie i odejmowanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **dodawanie i odejmowanie w zakresie 20, a następnie w zakresie 100 z zapisywaniem obliczeń za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;**
- doliczanie do pełnych dziesiątek w zakresie 100;
- praktyczne korzystanie w obliczeniach z praw przemienności i łączności dodawania;
- **dostrzeganie i praktyczne korzystanie ze związków dodawania z odejmowaniem, sprawdzanie wyniku odejmowania za pomocą dodawania oraz dodawania za pomocą odejmowania;**
- dodawanie kilku liczb w zakresie 100;
- odejmowanie od danej liczby dwóch liczb w zakresie 100;
- wielokrotne dodawanie takich samych liczb w zakresie 100.

Budujemy nowe pojęcia:

- wykonywanie działań złożonych na dodawanie i odejmowanie w zakresie 100;
- zaznaczanie na chodniczku liczbowym prostych operacji dodawania i odejmowania;
- wskazywanie w zapisie działania składników i sumy oraz odjemnej, odjemnika i różnicy.

Obszar 11: Rachowanie – mnożenie i dzielenie

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie działania mnożenia w nawiązaniu do konkretnych sytuacji, np. Na stole są 3 talerze, a na każdym talerzu leżą 2 ciastka; 3 talerze na każdym po 2 ciastka; 3 po 2
- stosowanie w zapisie działania mnożenia znaku „ $\cdot$ ”;
- odczytywanie, zapisywanie i obliczanie działań mnożenia w zakresie 30;
- poznawanie działania dzielenia w nawiązaniu do konkretnych sytuacji typu: Mama ma 12 ciastek. Podzieliła je po 6 (dzielenie przez mieszczzenie); Mama ma 12 ciastek. Rozdzieliła je po równo pomiędzy 2 dzieci (dzielenie przez podział); 12 podzielić przez 4 (dzielenie liczby przez liczbę);
- stosowanie w zapisie działania dzielenia znaku „ $:$ ”;
- odczytywanie, zapisywanie i obliczanie działań dzielenia w zakresie 30;
- **dostrzeganie i praktyczne korzystanie ze związków mnożenia z dzieleniem, sprawdzanie wyniku dzielenia za pomocą mnożenia oraz mnożenia za pomocą dzielenia;**
- praktyczne korzystanie z prawa przemienności mnożenia;
- obliczanie kolejnych wielokrotności danej liczby;
- wskazywanie i nazywanie w działaniu mnożenia czynników i iloczynu;
- obliczanie działań mnożenia i dzielenia z liczbami 0 i 1.

Obszar 12: Działania okienkowe (równania jednodziałaniowe)

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka;** ustalanie nieznanego składnika z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka;** ustalanie nieznanego odjemnika z kodowaniem działania (w zakresie 100).

Budujemy nowe pojęcia:

- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka;** ustalanie nieznanego odjemnej z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka;** ustalanie nieznanego czynnika z kodowaniem działania (w zakresie 30).

Zakres 13: Zadania z treścią (w tym zadania tekstowe)

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- **opisywanie różnych sytuacji językiem matematyki (w trakcie zabaw, czynności porządkowych, wycieczek itp.); matematyzowanie sytuacji konkretnych;**
- **rozwiązywanie prostych zadań z treścią na dodawanie i odejmowanie;** zapisywanie rozwiązania zadania za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalanie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika);
- rozwiązywanie złożonych zadań z treścią wymagających zastosowania dwóch działań – dodawania i odejmowania;
- rozwiązywanie zadań otwartych, czyli takich, w których jest kilka poprawnych odpowiedzi;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią celowo źle sformułowanych:
 - układanie pytań do treści zadania;

- uzupełnianie treści zadania danymi (w treści zadania jest lub nie jest zaznaczone miejsce, w którym brakuje danych);
- rozwiązywanie zadań z danymi sprzecznymi;
- układanie zadań z treścią do działania dodawania i odejmowania.

Budujemy nowe pojęcia:

- **rozwiazywanie prostych zadań z treścią na mnożenie i dzielenie;** zapisywanie rozwiązania zadania za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznannej odjemnej);
- układanie zadań z treścią do działania mnożenia i dzielenia.

Zakres 14: Obliczenia pieniężne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **rozpoznawanie monet: 1 zł, 2 zł, 5 zł;**
- **rozpoznawanie monet: 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr;**
- **rozpoznawanie banknotów: 10 zł, 20 zł;**
- porównywanie wartości monet i banknotów z użyciem odpowiednich słów i symboli matematycznych;
- stosowanie do rozwiązywania zadań zależności: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale;
- dobieranie monet o niższym nominale tak, aby stanowiły wartość monety czy banknotu o wyższym nominale;
- **szacowanie, czy wystarczy pieniędzy na zakup określonego towaru/określonych towarów.**

Budujemy nowe pojęcia:

- **rozpoznawanie monety 50 gr;**
- **rozpoznawanie banknotów: 50 zł, 100 zł;**
- dodawanie i odejmowanie złotych w zakresie 100 złotych, stosowanie kilku różnych możliwości;
- dodawanie i odejmowanie groszy w zakresie 100 groszy, stosowanie kilku różnych możliwości;
- **poznawanie i stosowanie pojęć: cena towaru, wartość towaru;**
- **stosowanie prostych obliczeń typu: cena – ilość (liczba) – wartość;**
- obliczanie reszty z zakupów w złotychkach.

Zakres 15: Symetria

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **dostrzeganie symetrii na kształtach figur geometrycznych, układach kropek.**

Zakres 16: Figury płaskie geometryczne – koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **rozpoznawanie i nazywanie kształtu koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu i na rysunkach (również nietypowych, położonych w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie);**
- konstruowanie prostokątów i trójkątów z patyczków o różnej długości;
- rysowanie, wycinanie prostokątów, kwadratów i trójkątów po śladzie;
- **kontynuowanie regularności w prostych motywach (np. szlaczkach, rozetach, ornamentach);**
- projektowanie i kontynuowanie regularnych sekwencji;
- **powiększanie i pomniejszanie figur geometrycznych (kół, kwadratów);**
- porównywanie długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie oraz mierzenie za pomocą linijki.

Budujemy nowe pojęcia:

- rysowanie, wycinanie prostokątów, kwadratów i trójkątów bez śladu;
- rysowanie prostokątów i kwadratów na pokratkowanym papierze (kratki o boku 1 cm);
- **rysowanie figur w pomniejszeniu i powiększeniu;**
- mierzenie linijką boków prostokątów oraz porównywanie długości boków prostokątów.

Obszar 17: Figury płaskie geometryczne – odcinek, linia

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- rozpoznawanie, mierzenie i rysowanie odcinków;
- **rysowanie odcinków o podanej długości w centymetrach;**
- porównywanie długości odcinków.

Budujemy nowe pojęcia:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wskazywanie linii.

Obszar 18: Bryły geometryczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- rozpoznawanie i nazywanie w otoczeniu dziecka brył: kuli, walca, sześcianu.

Budujemy nowe pojęcia:

- • rozpoznawanie i nazywanie w otoczeniu dziecka prostopadłościanu;
- • wskazywanie na przedmiotach w kształcie walca ścian w kształcie koła;
- wskazywanie na przedmiotach w kształcie sześcianu ścian w kształcie kwadratu, liczenie ich;
- wskazywanie na przedmiotach w kształcie prostopadłościanu ścian w kształcie prostokąta i kwadratu, liczenie ich.

Obszar 19: Długość (szerokość, wysokość, odległość)

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 centymetr;
- mierzenie długości, szerokości, wysokości oraz odległości za pomocą linijki; zapisywanie wyników pomiaru;
- stosowanie skrótu cm;
- porównywanie długości, szerokości, wysokości oraz odległości mierzonych za pomocą linijki; wskazywanie obiektów krótszych, dłuższych, o takiej samej długości, szerokości lub wysokości.

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie i stosowanie pojęcia 1 metr;
- mierzenie długości, szerokości, wysokości oraz odległości za pomocą miarki krawieckiej; zapisywanie wyników pomiaru;
- stosowanie skrótu m;
- porównywanie długości, szerokości, wysokości oraz odległości mierzonych za pomocą miarki krawieckiej; wskazywanie obiektów krótszych, dłuższych, o takiej samej długości, szerokości lub wysokości;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania długości, szerokości, wysokości oraz odległości znaków: <, >, =.

Obszar 20: Ciężar (waga)

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie pojęcia kilogram;
- stosowanie skrótu kg;
- porównywanie ciężarów obiektów, stosowanie określeń: cięższy, lżejszy, waży tyle samo;
- wnioskowanie o tym, że ciężar nie zależy od wielkości obiektu.

Budujemy nowe pojęcia:

- ważenie obiektów na różnych wagach, odczytywanie wyników ważenia i ich zapisywanie;
- stosowanie pojęcia pół kilograma;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania wagi ważonych obiektów znaków: <, >, =.

Obszar 21: Płynny

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie rozumowań typu: naczynia o różnym kształcie i wysokości mogą mieć taką samą pojemność;
- wnioskowanie o stałości ilości płynów;
- stosowanie określenia: litr;
- stosowanie skrótu l;
- odmierzanie płynu różnymi miarkami, w tym miarką litrową.

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie i stosowanie określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania pojemności znaków: <, >, =, pomiędzy wartościami wyrażonymi w litrach.

Obszar 22: Temperatura

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- rozpoznawanie różnych termometrów, określanie ich zastosowania;
- odczytywanie temperatury na termometrze, stosowanie pojęcia 1 stopień Celsjusza.

Budujemy nowe pojęcia:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- stosowanie określeń: temperatura wzrosła, temperatura obniżyła się;
- stosowanie określeń: temperatura wzrosła o tyle stopni/temperatura obniżyła się o tyle stopni.

Zakres 23: Odczytywanie i zapisywanie danych w tabeli

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- odczytywanie i zapisywanie danych w prostej tabeli kilku-kolumnowej;
- zapisywanie i odczytywanie danych z tabeli z uwzględnieniem kolumn i wierszy;
- dokonywanie obliczeń w tabelach (tabele na dodawanie i odejmowanie).

Budujemy nowe pojęcia:

- dokonywanie obliczeń w tabelach (tabele na mnożenie i dzielenie).

KLASA III

W klasie III wyróżniamy następujące obszary edukacji matematycznej wraz ze wspomaganiem rozwoju umysłowego:

Obszar 1: Orientacja w przestrzeni

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wskazywanie i słowne określanie kierunków na rysunku: położenie jednego przedmiotu w stosunku do innego, przedmiotu w stosunku do osoby; umowy związane z orientacją na rysunku, np. Określanie osób znajdujących się na nim.

Budujemy nowe pojęcia:

- określanie, gdzie znajduje się przedmiot lub jak dojść do wybranego miejsca na podstawie schematycznego rysunku;
- orientowanie się na prostych planach, mapach fizycznych przedstawiających fragment miejscowości.

Obszar 2: Klasyfikacja

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- klasyfikowanie obiektów według wybranej cechy, którą można spostrzec wzrokiem (np. według koloru, kształtu);
- klasyfikowanie obiektów według wybranej cechy, której nie można spostrzec wzrokiem (np. według przeznaczenia);
- tworzenie zbioru obiektów mających podaną jedną lub dwie cechy, np. zbieramy zielone prostokątne klocki;
- określanie kryteriów, według których obiekty zostały pogrupowane;
- definiowanie, czyli określanie cech obiektów, które pozwalają zaliczyć je do danej kategorii;
- wyodrębnianie w zbiorze podzbiorów;
- wyodrębnianie części wspólnej dwóch zbiorów.

Budujemy nowe pojęcia:

- tworzenie zbioru na zasadach negacji, np. Wszystkie klocki, które nie są czerwone/które nie są czerwone i nie są okrągłe;
- wskazywanie obiektów, które nie należą do danego zbioru;
- wskazywanie zbiorów pustych oraz zbiorów rozłącznych.

Zakres 3: Szeregowanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- układanie obiektów w serie według kryterium narastania cechy; znajdowanie miejsca obiektu w takiej serii;
- wskazywanie danego obiektu w serii; określanie obiektu następnego i poprzedniego;
- przewidywanie kolejnego obiektu w serii;
- określanie zasady, według której utworzono serię.

Budujemy nowe pojęcia:

- układanie tych samych obiektów w różne serie;
- szukanie zależności pomiędzy miejscem obiektu w serii a cechą, według której utworzono serię.

Obszar 4: Myślenie przez analogię

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie zależności, jaka zachodzi pomiędzy obiektami A i B, do określenia zależności pomiędzy obiektami C i D;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- dostrzeganie sposobu wykonania czynności i stosowanie go w innej, ale podobnej sytuacji.

Obszar 5: Myślenie przyczynowo-skutkowe

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- określanie przyczyny, gdy znany jest skutek (np. *Herbata jest słodka, bo wcześniej ktoś wsypał do niej cukier*);
- określanie skutku, gdy znana jest przyczyna (np. *Jeżeli wsypię cukier do herbaty, to będzie ona słodka*).
- określanie warunków, kiedy dana przyczyna spowoduje określony skutek; jeżeli jest C, to A spowoduje B; $\text{nastąpi } C \text{ i } A \rightarrow B$ (np. *Jeżeli wzrośnie temperatura powietrza (C), to śnieg stopnieje (A) i zostaną odwołane zawody narciarskiej (B)*);
- określanie przyczyny, gdy znany jest skutek i warunki jakie zadziały: jeżeli jest B i zadziało C, to wcześniej musiało być A; $A \rightarrow B$, bo $\text{nastąpi } C$ (np. *Odwołano zawody narciarskie (B), bo zrobiło się ciepło (C) i stopniał śnieg (A)*);
- określanie skutku, gdy dana jest przyczyna i warunki jakie zaistniały: jeżeli jest B, a wcześniej było A, to wcześniej musiało być C; $A \rightarrow B$, bo $\text{nastąpi } C$ (np. *Odwołano zawody narciarskie (B), bo stopniał śnieg (A), widocznie zrobiło się ciepło (C)*).

Obszar 6: Regularności

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- dostrzeganie i kontynuowanie regularności w schematach enaktywnych (na konkretach), ikonicznych (na realistycznych rysunkach) i symbolicznych (na symbolicznych rysunkach, na symbolach z języka matematyki);
- przekładanie regularności z jednej reprezentacji na inną;
- uzupełnianie luk w dostrzeżonych regularnościach;
- określanie zasad, na jakich utworzono daną regularność.

Budujemy nowe pojęcia:

- dostrzeganie regularności w układach, w których sposób kodowania tego nie ułatwia.

Obszar 7: Czas

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie pojęcia tydzień w znaczeniu administracyjnym oraz jako 7 kolejnych dni tygodnia;
- **nazywanie i wymienianie w odpowiedniej kolejności dni tygodnia**;
- stosowanie określeń: dziś, wczoraj, przedwczoraj, jutro, pojutrze, tyle dni temu, za tyle dni;
- **nazywanie i wymienianie w odpowiedniej kolejności miesięcy w roku**; stosowanie pojęcia rok jako 12 kolejnych miesięcy oraz w ujęciu kalendarzowym (administracyjnym);
- numerowanie kolejnych miesięcy w roku;
- **stosowanie określeń: tyle miesięcy temu, za tyle miesięcy**;
- **stosowanie obliczeń (w obrębie jednego roku): ile miesięcy mija od... do... (np. ile miesięcy mija od lipca do września)**;
- **odczytywanie i zapisywanie dat w formule: 11 kwietnia/11.04**;
- **chronologiczne porządkowanie dat w obrębie jednego miesiąca**;
- **odczytywanie i zaznaczanie pełnych godzin na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowym (wyświetlającym cyfry) w układzie 12-godzinowym i 24-godzinowym**;
- **dokonywanie obliczeń typu: tyle godzin wcześniej/ tyle godzin później, ile godzin wcześniej/ile godzin później**;
- **posługiwanie się pojęciami: minuta, kwadrans, pół godziny, godzina**;
- określanie wieku różnych osób oraz relacji typu: starszy/młodszy, o tyle lat starszy/o tyle lat młodszy, o ile lat starszy/o ile lat młodszy;
- **rozpoznawanie różnych kalendarzy (miesięcznych, tygodniowych, dziennych)**; szukanie w kalendarzu potrzebnych informacji (miesiąca, dnia tygodnia, liczby tygodni i liczby dni w danym miesiącu);
- **dokonywanie obliczeń kalendarzowych (na pełnych miesiącach) i zegarowych (na pełnych godzinach)**.

Budujemy nowe pojęcia:

- **chronologiczne porządkowanie dat w obrębie jednego roku**;
- określanie i porównywanie liczby dni w poszczególnych miesiącach;
- **odczytywanie i zaznaczanie minut na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowym (wyświetlającym cyfry) w układzie 12-godzinowym i 24-godzinowym (np. godzina 2:10, godzina 4:50)**;
- **dokonywanie obliczeń kalendarzowych (na dniach) i zegarowych (na minutach)**.

Obszar 8: Liczenie

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- liczenie po 2, 3, 5 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
- liczenie po 10 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
- liczenie po 100 w przód i w tył w zakresie co najmniej 1000.

Budujemy nowe pojęcia:

- liczenie po 1000 w jak największym zakresie w przód i w tył.

Obszar 9: Liczby naturalne

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- **poznawanie liczb naturalnych do 1000 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym;**
- wyodrębnianie w liczbie: liczby tysięcy, liczby setek, liczby dziesiątek i liczby jedności, a w zapisie liczby – cyfry tysięcy, cyfry setek, cyfry dziesiątek i cyfry jedności;
- **zapisywanie cyframi i odczytywanie liczb w zakresie 1000; zamienianie zapisu słownego liczby na cyfrowy i odwrotnie;**
- rozkładanie liczb z zakresu 0–1000 na składniki (dwa składniki i więcej niż dwa); odkrywanie wielu kombinacji rozkładu liczby;
- dostrzeganie związku liczby porządkowej z kardynalną;
- porządkowanie liczb z zakresu 0–1000 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określanie miejsca liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); ustalanie brakującej liczby w danym ciągu;
- **porównywanie dowolnych dwóch liczb w zakresie 1000 słownie i z użyciem znaków: <, >, =;**
- porównywanie kilku liczb w zakresie 1000 słownie i z użyciem znaków: <, >, = (np. $62 < 715 < 879$); uzupełnianie szeregów liczbowych (np. $62 < \dots < 879$);
- porównywanie różnicowe: o tyle więcej/o tyle mniej, o ile więcej/o ile mniej;
- wyróżnianie liczb parzystych i nieparzystych z zakresu do 1000;
- **odczytywanie i zapisywanie liczb od I do XII w systemie rzymskim;**
- **stosowanie liczb od 0 do 100 w aspekcie miarowym:**
 - dodawanie i odejmowanie długości dwóch, trzech przedmiotów i wyrażanie wyniku w metrach (z zakresie 100 m), w centymetrach (w zakresie 100 cm);
 - dodawanie i odejmowanie wagi produktów i wyrażanie wyniku w kilogramach (w zakresie 100 kg);
 - dodawanie i odejmowanie ilości płynu i wyrażanie wyniku w litrach (w zakresie 100 l).

Budujemy nowe pojęcia:

- porównywanie ilorazowe: tyle razy więcej/tyle razy mniej, ile razy więcej/ile razy mniej;
- zaznaczanie liczb na osi liczbowej, porównywanie liczb na osi liczbowej;
- **stosowanie liczb od 0 do 100 w aspekcie miarowym:**
 - dodawanie i odejmowanie długości dwóch, trzech przedmiotów i wyrażanie wyniku w kilometrach (w zakresie 100 km) i w milimetrach (w zakresie 100 mm);
 - dodawanie i odejmowanie wagi produktów i wyrażanie wyniku w dekagramach (w zakresie 100 dag) i w gramach (w zakresie 100 g).

Obszar 10: Rachowanie – dodawanie i odejmowanie

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- **dodawanie i odejmowanie w zakresie 100 z zapisywaniem obliczeń za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;**
- praktyczne korzystanie w obliczeniach z praw przemienności i łączności dodawania;
- **dostrzeganie i praktyczne korzystanie ze związków dodawania z odejmowaniem, sprawdzanie wyniku odejmowania za pomocą dodawania oraz dodawania za pomocą odejmowania;**
- dodawanie kilku liczb w zakresie 100;
- odejmowanie od danej liczby dwóch liczb w zakresie 100;
- wielokrotne dodawanie takich samych liczb w zakresie 100;
- wykonywanie obliczeń złożonych – na dodawanie i odejmowanie w zakresie 100;
- wskazywanie w zapisie działania składników i sumy oraz odjemnej, odjemnika i różnicy;
- zaznaczanie na chodniczku liczbowym operacji dodawania i odejmowania.

Budujemy nowe pojęcia:

- wykonywanie obliczeń złożonych – na dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie w zakresie 100;
- wykonywanie obliczeń złożonych – na dodawanie i odejmowanie z użyciem nawiasu (nawias jako pomoc w rachowaniu);
- zaznaczanie na osi liczbowej operacji dodawania i odejmowania;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- zapisywanie i odczytywanie dodawania i odejmowania na grafach;
- posługiwanie się w obliczeniach kalkulatorem.

Obszar 11: Rachowanie – mnożenie i dzielenie

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- odczytywanie, zapisywanie i obliczanie działań mnożenia w zakresie 100;
- odczytywanie, zapisywanie i obliczanie działań dzielenia przez liczbę jednocyfrową oraz 10 w zakresie 100;
- dostrzeganie i praktyczne korzystanie ze związków mnożenia z dzieleniem, **sprawdzanie wyniku dzielenia za pomocą mnożenia** oraz mnożenia za pomocą dzielenia;
- praktyczne korzystanie z prawa przemienności mnożenia;
- obliczanie kolejnych wielokrotności danej liczby w zakresie 100;
- wskazywanie i nazywanie w działaniu mnożenia czynników i iloczynu;
- obliczanie działań mnożenia i dzielenia z liczbami 0 i 1.

Budujemy nowe pojęcia:

- wskazywanie i nazywanie w działaniu dzielenia dzielnej, dzielnika i ilorazu;
- pamięciowe stosowanie tabliczki mnożenia; **podawanie z pamięci iloczynów w zakresie tabliczki mnożenia**;
- wykonywanie prostych obliczeń na dzielenie z resztą;
- wykonywanie obliczeń złożonych – na mnożenie i dzielenie;
- wykonywanie obliczeń złożonych – na dodawanie i odejmowanie oraz mnożenie i dzielenie;
- posługiwanie się w obliczeniach kalkulatorem.

Obszar 12: Działania okienkowe (równania jednodziałaniowe)

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego składnika z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego odjemnika z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego odjemnej z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego czynnika z kodowaniem działania (w zakresie 100).

Budujemy nowe pojęcia:

- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego dzielnika z kodowaniem działania (w zakresie 100);
- **rozwiązywanie łatwych równań jednodziałaniowych z niewiadomą w postaci okienka**; ustalanie nieznanego dzielnej z kodowaniem działania (w zakresie 100).

Obszar 13: Zadania z treścią (w tym zadania tekstowe)

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- **rozwiązywanie prostych zadań z treścią na dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie**; zapisywanie rozwiązania zadania za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;
- **rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe**;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika, odjemnej);
- rozwiązywanie złożonych zadań z treścią wymagających zastosowania dwóch działań, w tym mnożenia z dodawaniem lub odejmowaniem (kolejność wykonywania działań w takich przypadkach);
- rozwiązywanie zadań otwartych, czyli takich, w których jest kilka poprawnych odpowiedzi;
- rozwiązywanie prostych zadań z treścią celowo źle sformułowanych:
 - układanie pytania do treści zadania;
 - uzupełnianie treści zadania danymi;
 - rozwiązywanie zadań z danymi sprzecznymi;
- układanie zadań z treścią do działania dodawania i odejmowania, mnożenia i dzielenia.

Budujemy nowe pojęcia:

- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie ilorazowe;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- rozwiązywanie prostych zadań z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego czynnika, dzielnika, dzielnej).

Obszar 14: Ułamki

Budujemy nowe pojęcia:

- dzielenie wielkości na 2, 3, 4 równe części;
- wyróżnianie części w podzielonej wielkości;
- stosowanie określeń: całość, połowa, ćwiartka, jedna trzecia całości itp.;
- dokonywanie na konkretnych przedmiotach porównań typu: połowa to więcej niż ćwiartka, ćwiartka to mniej niż jedna trzecia całości itp.

Obszar 15: Obliczenia pieniężne

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- rozpoznawanie monet: 1 zł, 2 zł, 5 zł;
- rozpoznawanie monet: 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr;
- rozpoznawanie banknotów: 10 zł, 20 zł, 50 zł, 100 zł;
- porównywanie wartości monet i banknotów z użyciem odpowiednich słów i symboli matematycznych;
- stosowanie do rozwiązywania zadań zależności: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale;
- dobieranie monet o niższym nominale tak, aby stanowiły wartość monety czy banknotu o wyższym nominale;
- dodawanie i odejmowanie złotych w zakresie 100 złotych, stosowanie kilku różnych możliwości;
- dodawanie i odejmowanie groszy w zakresie 100 groszy, stosowanie kilku różnych możliwości;
- stosowanie pojęć: cena towaru, wartość towaru;
- stosowanie prostych obliczeń typu: cena – ilość (liczba) – wartość;
- szacowanie, czy wystarczy pieniędzy na zakup określonego towaru/określonych towarów;
- obliczanie reszty z zakupów w złotych.

Budujemy nowe pojęcia:

- rozpoznawanie banknotu 200 zł.

Obszar 16: Symetria

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- dostrzeganie symetrii na kształtach figur geometrycznych, układach kropek.

Budujemy nowe pojęcia:

- rysowanie drugiej połowy figury symetrycznej.

Obszar 17: Figury płaskie geometryczne – koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- rysowanie, wycinanie prostokątów, kwadratów i trójkątów po śladzie i bez śladu;
- rysowanie prostokątów i kwadratów na pokratkowanym papierze (kratki o boku 0,5 cm);
- kontynuowanie regularności w prostych motywach (np. szlaczkach, rozetach, ornamentach); projektowanie i kontynuowanie regularnych sekwencji;
- porównywanie długości boków prostokątów i kwadratów poprzez mierzenie ich linijką.

Budujemy nowe pojęcia:

- projektowanie figur złożonych z odcinków;
- stosowanie w zadaniach wiedzy o tym, że kwadrat jest szczególnym rodzajem prostokąta;
- liczenie boków i kątów w wielokątach;
- obliczanie obwodów trójkątów, kwadratów i prostokątów.

Obszar 18: Figury płaskie geometryczne – odcinek, łamana, linia prosta i krzywa

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- mierzenie i rysowanie odcinków o długości wyrażonej w centymetrach;
- porównywanie długości odcinków.

Budujemy nowe pojęcia:

- mierzenie i rysowanie odcinków o długości wyrażonej w milimetrach, porównywanie ich długości;
- rysowanie za pomocą linijki różnych odcinków na papierze kratkowanym;
- obliczanie długości łamanych;
- obserwowanie i wytyczanie linii prostych, krzywych i łamanych;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wskazywanie odcinków równoległych.

Obszar 19: Bryły geometryczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- rozpoznawanie i nazywanie w otoczeniu dziecka brył: kuli, walca, sześcianu, prostopadłościanu;
- wskazywanie na przedmiotach w kształcie walca ścian w kształcie koła;
- wskazywanie na przedmiotach w kształcie sześcianu ścian w kształcie kwadratu, liczenie ich;
- wskazywanie na przedmiotach w kształcie prostopadłościanu ścian w kształcie prostokąta i kwadratu liczenie ich.

Obszar 20: Długość (szerokość, wysokość, odległość)

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie pojęć 1 centymetr, 1 metr;
- mierzenie długości, szerokości, wysokości oraz odległości za pomocą linijki oraz miarki krawieckiej; zapisywanie wyników pomiaru;
- stosowanie w praktyce skrótów: cm, m;
- porównywanie długości, szerokości, wysokości oraz odległości mierzonych za pomocą linijki i miarki krawieckiej; wskazywanie obiektów krótszych, dłuższych, o takiej samej długości, szerokości lub wysokości;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania długości, szerokości, wysokości oraz odległości znaków: $<$, $>$, $=$.

Budujemy nowe pojęcia:

- poznawanie i stosowanie pojęć: 1 milimetr, 1 kilometr;
- stosowanie w praktyce skrótów: mm, km.

Obszar 21: Ciężar (waga)

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie pojęć: 1 kilogram, pół kilograma;
- stosowanie skrótu kg;
- porównywanie ciężaru obiektów, stosowanie określeń: cięższy, lżejszy, waży tyle samo;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania wagi ważonych obiektów znaków: $<$, $>$, $=$, pomiędzy wartościami ciężaru wyrażonymi w kilogramach.

Budujemy nowe pojęcia:

- stosowanie pojęć: 1 gram, 1 dekagram;
- stosowanie skrótów: g, dag;
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania wagi ważonych obiektów znaków: $<$, $>$, $=$, pomiędzy wartościami ciężaru wyrażonymi w tych samych jednostkach (gram, dekagram).

Obszar 22: Płyny

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- stosowanie rozumowań typu: naczynia o różnym kształcie i wysokości mogą mieć taką samą pojemność;
- wnioskowania o stałości ilości płynów;
- stosowanie określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;
- stosowanie skrótu l
- stosowanie w zapisach dotyczących porównywania pojemności znaków: $<$, $>$, $=$, pomiędzy wartościami wyrażonymi w litrach.

Obszar 23: Temperatura

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- odczytywanie temperatury na termometrze, stosowanie pojęcia 1 stopień Celsjusza;
- stosowanie określeń: temperatura wzrosła, temperatura obniżyła się;
- stosowanie określeń: temperatura wzrosła o tyle stopni, temperatura obniżyła się o tyle stopni.

Budujemy nowe pojęcia:

- obliczanie o ile wzrosła/obniżyła się temperatura.

Obszar 24: Odczytywanie i zapisywanie danych w tabeli

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- dokonywanie obliczeń w tabelach (tabele na dodawanie i odejmowanie, mnożenie i dzielenie).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Budujemy nowe pojęcia:

- budowanie tabel.

Edukacja społeczna z etyką i wychowaniem patriotycznym

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: własna tożsamość to budowanie wiedzy o sobie samym (Kim jestem?).

Obszar: poczucie własnej wartości, to kształtowanie postawy wiary we własne możliwości i odwagi do działania (Jaki jestem?).

Obszar: porozumiewanie się to kształtowanie umiejętności porozumiewania się z innymi ludźmi.

Obszar: wartości to budowanie systemu wartości uniwersalnych, szacunku dla odmiennych poglądów i innych niż własny systemów wartości; to kształtowanie postawy zrozumienia dla konieczności przestrzegania zasad.

Obszar: inne treści wynikające z podstawy programowej.

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Własna tożsamość

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- własną tożsamość;
- rozumienie relacji między najbliższymi;
- wiedzę, co wynika z przynależności do swojej rodziny;
- poczucie przynależności do grupy klasowej;
- postawę, że nie należy niszczyć otoczenia;
- tradycje kulturowe własnego regionu: potrawy, muzea, skanseny, galerie sztuki, pieśni ludowe, stroje ludowe, tańce, przekazy ludowe, historyczne, język, gwarę;
- znajomość statusu administracyjnego swojej miejscowości (wieś, miasto);
- poczucie własnej narodowości;
- wiedzę o tym, że Polska należy do Unii Europejskiej;
- symbole narodowe: flaga, godło, hymn narodowy, hymn i flaga Unii Europejskiej.

Obszar 2: Poczucie własnej wartości

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- poczucie własnej wartości;
- szacunek dla siebie i dla innych;
- umiejętność dokonywania samooceny;
- empatię: współodczuwanie emocji i uczuć innych;
- poczucie humoru i życiowy optymizm.

Obszar 3: Porozumiewanie się

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- umiejętność komunikowania swoich potrzeb;
- umiejętność weryfikowania skuteczności komunikowania się;
- umiejętność porozumiewania się z drugim człowiekiem;
- umiejętność współpracy z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych;
- znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej: współpraca w zabawach i w sytuacjach zadaniowych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w świecie dorosłych: grzeczne zwracanie się do innych, ustępowanie starszym miejsca w autobusie, podawanie upuszczonego przedmiotu itp.; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- znajomość i umiejętność przestrzegania zasad bezpieczeństwa: zagrożenia ze strony ludzi; wiedzę do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; zasady bezpiecznego organizowania zabaw; (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność cierpliwego czekania i radzenia sobie z odroczoną gratyfikacją; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność postrzegania porozumienia z drugim człowiekiem jako wartość.

Obszar 4: Wartości

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- odróżnianie dobra od zła: odróżnianie co jest dobre, a co złe w kontaktach z dorosłymi i z rówieśnikami;
- niezależność: rozumienie pojęcia niezależności i samodzielności jako sposobu na osiągnięcie niezależności; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- różnorodność: różnorodność postaw, możliwości, zasobów jako potencjał a nie zagrożenie; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- odwagę, mądrość, prawdomówność, przeciwdziałanie kłamstwu, obmowie i zatajaniu prawdy; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- równość, akceptację i tolerancję dla zachowań innych niż własne;
- postawę niesienia pomocy potrzebującym, także w sytuacjach codziennych oraz tego, że nie jest właściwym dążeniem do zaspokajania swoich pragnień kosztem innych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- postawę, że nie należy chwalić się bogactwem, nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach;
- wolność: rozumienie i stosowanie zasady: *Moją wolność ogranicza wolność drugiego człowieka*; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- kompromis: dochodzenie do kompromisu; (myślenie przez analogię)
- rodzina: wywiązywanie się z powinności wobec najbliższych;
- praca: rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowywanie swoich oczekiwań do realiów ekonomicznych rodziny; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- tradycja: znajomość tradycji własnej rodziny;
- szacunek dla cudzej własności.
- poszanowanie dobra wspólnego;

Obszar 5: Inne treści

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- wiedzę o tym, czym zajmuje się policjant, strażak, lekarz, weterynarz; jak można się do nich zwrócić o pomoc.

KLASA II

W klasie II wyróżniamy następujące obszary edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym

Obszar 1: Własna tożsamość

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- własną tożsamość;
- rozumienie relacji między najbliższymi;
- wiedzę, co wynika z przynależności do swojej rodziny; postawę wywiązywania się z powinności wobec najbliższych;
- poczucie przynależności do grupy klasowej;
- tradycje kulturowe własnego regionu: potrawy, muzea, skanseny, galerie sztuki, pieśni ludowe, stroje ludowe, tańce, przekazy ludowe, historyczne, język, gwarę;
- wiedzę o tym, że nasza miejscowość jest częścią Polski; wiedzę o regionie, w którym znajduje się nasza miejscowość;
- wiedzę o wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną;
- wiedzę o zabytkach, miejscach pamięci narodowej w naszej miejscowości;
- poczucie własnej narodowości;
- wiedzę o tym, że Polska należy do Unii Europejskiej;
- symbole narodowe: flaga, godło, hymn narodowy, hymn i flaga Unii Europejskiej.

Obszar 2: Poczucia własnej wartości

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- poczucie własnej wartości;
- szacunek dla siebie i dla innych;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność dokonywania samooceny;
- empatię: współodczuwanie emocji i uczuć innych;
- poczucie humoru i życiowy optymizm.

Obszar 3: Porozumiewanie się

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- umiejętność komunikowania swoich potrzeb;
- umiejętność weryfikowania skuteczności komunikowania się;
- umiejętność porozumiewania się z drugim człowiekiem;
- **umiejętność współpracy z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej: współpraca w zabawach i w sytuacjach zadaniowych;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w świecie dorosłych: grzeczne zwracanie się do innych, ustępowanie starszym miejsca w autobusie, podawanie upuszczonego przedmiotu itp.;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania zasad bezpieczeństwa: zagrożenia ze strony ludzi; wiedzę do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; zasady bezpiecznego organizowania zabaw; numery telefonów: pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **umiejętność utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami;** sąsiedzi naszej szkoły; sąsiedzi naszych rodziców; sąsiedzi bliscy i dalecy;
- umiejętność cierpliwego czekania i radzenia sobie z odroczoną gratyfikacją;
- umiejętność postrzegania porozumienia z drugim człowiekiem jako wartość.

Obszar 4: Wartości

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- **odróżnianie dobra od zła: odróżnianie co jest dobre, a co złe w kontaktach z dorosłymi i z rówieśnikami, ocena zachowań bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **niezależność: rozumienie pojęcia niezależności i samodzielności jako sposób na osiągnięcie niezależności;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **różnorodność: różnorodność postaw, możliwości, zasobów jako potencjał a nie zagrożenie;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **odwagę, mądrość, prawdomówność, przeciwdziałanie kłamstwu, obmowie i zatajaniu prawdy;**
- **równość, akceptację i tolerancję dla zachowań innych niż własne; wiedzę o tym, że wszyscy mamy równe prawa niezależnie od miejsca naszego urodzenia, wyznawanej religii, statusu materialnego, wyglądu, systemu wyznawanych wartości;** (myślenie przez analogię)
- **postawę niesienia pomocy potrzebującym, także w sytuacjach codziennych oraz tego, że nie jest właściwym dążeniem do zaspokajania swoich pragnień kosztem innych; nie krzywdzenie słabszych i pomaganie potrzebującym;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **postawę, że nie należy chwalić się bogactwem, nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach;**
- **wolność: rozumienie i stosowanie zasady: Moją wolność ogranicza wolność drugiego człowieka;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **kompromis: dochodzenie do kompromisu;**
- **rodzina: wywiązywanie się z powinności wobec najbliższych;**
- **praca: rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowywanie swoich oczekiwań do realiów ekonomicznych rodziny, obowiązki domowe;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **tradycja: znajomość tradycji własnej rodziny;**
- **szacunek dla cudzej własności, regułę „nie kradnij” w życiu dziecka i bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów; oddawanie pożyczonych rzeczy i nie niszczenie ich;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **sprawiedliwość;**
- **przyjaźń i koleżeństwo jako wartości: co to znaczy przyjaciel, zasady bycia dobrym kolegą.**
- **poszanowanie dobra wspólnego;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **postawę, że nie należy niszczyć otoczenia;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar 5: Inne treści

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- wiedzę o tym czym zajmuje się strażak i kolejarz;
- postawę, że należy naprawiać wyrządzoną komuś szkodę;
- gotowość pomagania innym;
- prawa i obowiązki ucznia;
- konieczność sumiennego wykonywania poleceń i zadań;
- wiedzę o szkolnych wydarzeniach.

KLASA III

W klasie III wyróżniamy następujące obszary edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym

Obszar 1: Własna tożsamość

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- rozumienie relacji między najbliższymi;
- wiedzę, co wynika z przynależności do swojej rodziny; postawę wywiązywania się z powinności wobec najbliższych;
- poczucie przynależności do grupy klasowej;
- tradycje kulturowe własnego regionu: potrawy, muzea, skanseny, galerie sztuki, pieśni ludowe, stroje ludowe, tańce, przekazy ludowe, historyczne, język, gwarę;
- wiedzę o tym, że nasza miejscowość jest częścią Polski; wiedzę o regionie, w którym znajduje się nasza miejscowość;
- wiedzę o wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną;
- wiedzę o zabytkach, miejscach pamięci narodowej w naszej miejscowości;
- poczucie własnej narodowości;
- wiedzę o tym, że Polska należy do Unii Europejskiej;
- symbole narodowe: flaga, godło, hymn narodowy, hymn i flaga Unii Europejskiej.
- wiedzę o ważnych wydarzeniach historycznych;
- znajomość ludzi zasłużonych dla miejscowości, dla Polski i dla świata; sylwetek wielkich Polaków, sławnych mieszkańców naszej miejscowości;
- znajomość najstarszych miast Polski;
- wiedzę o sprawowaniu władzy w Polsce: rola prezydenta, rządu i parlamentu;
- rozumienie, że człowiek jest częścią przyrody.

Obszar 2: Poczucia własnej wartości

Kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- poczucie własnej wartości;
- szacunek dla siebie i dla innych;
- umiejętność dokonywania samooceny;
- empatię: współodczuwanie emocji i uczuć innych;
- poczucie humoru i życiowy optymizm.

Obszar 3: Porozumiewanie się

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- umiejętność komunikowania swoich potrzeb;
- umiejętność weryfikowania skuteczności komunikowania się;
- umiejętność porozumiewania się z drugim człowiekiem;
- **umiejętność współpracy z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej: współpraca w zabawach i w sytuacjach zadaniowych;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania reguł obowiązujących w świecie dorosłych: grzeczne zwracanie się do innych, ustępowanie starszym miejsca w autobusie, podawanie upuszczonego przedmiotu itp.;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **znajomość i umiejętność przestrzegania zasad bezpieczeństwa: zagrożenia ze strony ludzi; wiedzę do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; zasady bezpiecznego organizowania zabaw; numery telefonów: pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112;** (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **umiejętność utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami;** sąsiedzi naszej szkoły; sąsiedzi naszych rodziców; sąsiedzi bliscy i dalecy;
- umiejętność cierpliwego czekania i radzenia sobie z odroczoną gratyfikacją; (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- umiejętność postrzegania porozumienia z drugim człowiekiem jako wartość.

Obszar 4: Wartości

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- **odróżnianie dobra od zła: odróżnianie co jest dobre, a co złe w kontaktach z dorosłymi i z rówieśnikami, ocena zachowań bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **niezależność:** rozumienie pojęcia niezależności i samodzielności jako sposób na osiągnięcie niezależności; (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **różnorodność:** różnorodność postaw, możliwości, zasobów jako potencjał a nie zagrożenie;
- **odwagę, mądrość, prawdomówność, przeciwdziałanie kłamstwu, obmowie i zatajaniu prawdy;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **równość, akceptację i tolerancję dla zachowań innych niż własne; wiedzę o tym, że wszyscy mamy równe prawa niezależnie od miejsca naszego urodzenia, wyznawanej religii, statusu materialnego, wyglądu, systemu wyznawanych wartości;**
- **postawę niesienia pomocy potrzebującym, także w sytuacjach codziennych oraz że nie jest właściwym dążeniem do zaspokajania swoich pragnień kosztem innych; nie krzywdzenie słabszych i pomaganie potrzebującym;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **postawę, że nie należy chwalić się bogactwem, nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach;**
- **wolność:** rozumienie i stosowanie zasady: *Moją wolność ogranicza wolność drugiego człowieka;* (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **kompromis:** dochodzenie do kompromisu;
- **rodzina:** wywiązywanie się z powinności wobec najbliższych;
- **praca:** rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowywanie swoich oczekiwań do realiów ekonomicznych rodziny, obowiązki domowe; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- **tradycja:** znajomość tradycji własnej rodziny;
- **szacunek dla cudzej własności, regułę „nie kradnij” w życiu dziecka i bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów; oddawanie pożyczonych rzeczy i nie niszczenie ich;** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię)
- **sprawiedliwość;**
- **przyjaźń i koleżeństwo jako wartości: co to znaczy przyjaciel, zasady bycia dobrym kolegą.**

Obszar 5: Inne treści

Budujemy, kształtujemy, konstruujemy, pokazujemy:

- **wiedzę o specyfice zawodu aptekarza, policjanta, weterynarza, rolnika, piekarza, filmowca;**
- **postawę, że należy naprawiać wyrządzoną komuś szkodę;**
- **gotowość pomagania innym;**
- **prawa i obowiązki ucznia;**
- **konieczność sumiennego wykonywania poleceń i zadań;**
- **wiedzę o szkolnych wydarzeniach.**

Edukacja polonistyczna

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji polonistycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: słuchanie i mówienie, to budowanie umiejętności uważnego słuchania oraz mówienia, korzystania z wysłuchanej informacji; poszerzanie czynnego słownika dziecka; to umiejętności prowadzenia rozmowy, która polega na mówieniu i słuchaniu.

Obszar: czytanie, to budowanie umiejętności korzystania z tekstu zapisanego i samodzielnie czytanego, korzystania z zapisanej informacji; to umiejętności porozumiewania się za pomocą tekstu.

Obszar: pisanie, to budowanie umiejętności posługiwania się pismem, zapisywania informacji; to umiejętności porozumiewania się za pomocą tekstu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar: kultura języka to budowanie umiejętności poprawnego mówienia i pisania zgodnie z przyjętymi w danej społeczności normami językowymi (gramatycznymi, ortograficznymi, ortofonicznymi), a także budowanie zainteresowań czytelnich; to umiejętności porozumiewania się z zachowaniem podstawowych zasad gramatyki, ortografii i ortofonii.

Obszar: małe formy teatralne, to umiejętności wypowiadania się językiem niewerbalnym i werbalnym w formach teatralnych.

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji polonistycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i mówienie

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania wypowiedzi dorosłych i dzieci;
- umiejętność słuchania czytanych przez dorosłego utworów (baśni, opowiadań, wierszy);
- umiejętność mówienia o swoich spostrzeżeniach, potrzebach i odczuciach, wydarzeniach z życia, ilustracjach, historyjkach obrazkowych, czytanych i słuchanych tekstach; wyrażania własnego zdania o postaciach i zdarzeniach (swobodne wypowiedzi);
- umiejętność zadawania pytań i odpowiadania na pytania;
- umiejętność prowadzenia rozmów (zasady skutecznej i kulturalnej rozmowy, rozmowy na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym, inspirowane literaturą, audycjami radiowymi, widowiskami teatralnymi, filmami);
- umiejętność stosowania zasady dostosowywania tonu głosu do sytuacji;
- repertuar czynnego słownika w kontekście nowych wydarzeń i sytuacji szkolnych, literatury: nazwy osób, przedmiotów, zwierząt, roślin, zjawisk przyrodniczych, cech i czynności;
- umiejętność nazywania stanów emocjonalnych;
- umiejętność nazywania swoich potrzeb;
- umiejętność świadomego stosowania trafnie dobranej słownictwa.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- słuchania audycji oraz nagrań piosenek, dźwięków i melodii;
- wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanych przez nauczyciela utworze literackim;
- ustalania chronologii wydarzeń w czytanych przez nauczyciela utworze literackim; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- zadawania pytań do czytanych przez nauczyciela tekstów i poszukiwania odpowiedzi na pytania postawione do tekstu;
- opisywania i opowiadania ustnego (kształtowania płynności mowy; opisywanie przedmiotów, osób, krajobrazów, opowiadanie o zdarzeniach); tworzenia opowiadań twórczych (np. wymyślanie dalszego ciągu opowiadania, innego zakończenia utworu);
- składania życzeń różnym osobom z różnych okazji;
- stosowania w wypowiedziach wyrazów wieloznacznych.

Obszar 2: Czytanie

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy

- umiejętność dekodowania informacji (odczytywania uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych, napisów, prostych tabel); (myślenie przez analogię)
- umiejętność spostrzegania, analizy i syntezy słuchowej.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozpoznawania wszystkich liter alfabetu (małych i wielkich, pisanych i drukowanych);
- czytania prostych, krótkich tekstów;
- czytania lektur wskazanych przez nauczyciela;
- korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych);
- czytania krótkich, kilku zdaniowych tekstów z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania, wykrzyknika (technika głośnego czytania);
- wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim;
- ustalania chronologii wydarzeń w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- zadawania pytań do czytanych samodzielnie prostych tekstów i poszukiwania odpowiedzi na pytania postawione do prostego tekstu.

Obszar 3: Pisanie

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- sprawność rąk oraz koordynację wzrokowo - ruchową (kreślenie linii prostych, krzywych, łamanych, kreślenie kształtów literopodobnych);
- kodowania informacji (uproszczone rysunki).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- pisanie wszystkich liter alfabetu małych i wielkich (poznawanie zasad kaligrafii - poprawne łączenie liter oraz równomierne ich położenie i jednolite pochylenie);
- pisanie prostych, krótkich zdań;
- przepisywania liter, wyrazów, krótkich zdań;
- pisanie z pamięci wyrazów oraz prostych, krótkich zdań;
- korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych).

Obszar 4: Kultura języka

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- zainteresowania czytelnice;

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- dzielenia wyrazów mówionych na głoski, pisanych na litery, różnicowania samogłosek i spółgłosek, rozpoznawania i nazywania dwuznaków; rozpoznawania, nazywania sylab; dzielenia wyrazów na sylaby; (klasyfikowanie)
- posługiwanie się i dostrzegania różnic pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi; (klasyfikowanie)
- odróżniania utworów pisanych wierszem i prozą; (klasyfikowanie)
- stosowania „i” jako łącznika w zdaniu;
- stosowania zasady pisowni wielkiej litery w imionach i nazwiskach, a także nazwach miejscowości i krajów, też na początku zdania;
- stosowania zasady pisowni wyrazów ze zmiękczeniami oznaczonymi w piśmie na dwa sposoby: przez kreskę nad literą i literę „i” (ć, ci,ń, ni, s, si, ż, zi, dż, dzi);
- pisanie wyrazów z dwuznakami;
- pisanie najczęściej spotykanych wyrazów z trudnościami ortograficznymi;
- pisanie skrótów poznanych na zajęciach z edukacji matematycznej (zł, gr, m, kg, l, □);
- zainteresowanie literaturą dziecięcą (baśnie, opowiadania, komiksy);
- zainteresowanie czasopismami dla dzieci.

Obszar 5: Małe formy teatralne

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- umiejętność ilustrowania mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub bohatera wymyślonego przez dzieci (komunikacja niewerbalna);
- znajomość pojęcia *rekwizyt* i jego umownego znaczenia; posługiwanie się rekwizytem w odgrywanej scenie; przygotowywania prostych rekwizytów;

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- odtwarzania z pamięci tekstów dla dzieci (wierszy, piosenek, fragmentów prozy).

KLASA II

W klasie II w zakresie edukacji polonistycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i mówienie

Powtarzamy, pogłębiamy, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania wypowiedzi dorosłych i dzieci;
- umiejętność słuchania czytanych przez nauczyciela utworów (baśni, bajek, opowiadań, wierszy);
- umiejętność słuchania audycji oraz nagrań piosenek, dźwięków i melodii;
- umiejętność wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanim przez nauczyciela utworze literackim;
- umiejętność określania chronologii wydarzeń w czytanim przez nauczyciela utworze literackim;
- umiejętność zadawania pytań do czytanych przez nauczyciela tekstów i poszukiwania odpowiedzi na pytania zadane do tekstu; (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **umiejętność mówienia o swoich spostrzeżeniach, potrzebach i odczuciach**, wydarzeniach z życia, ilustracjach, historyjkach obrazkowych, czytanych i słuchanych tekstach, wycieczkach, zdarzeniach z życia środowiska lokalnego, działalności szkoły;
 - **umiejętność wyrażania własnego zdania o postaciach z literatury i zdarzeniach zarówno z literatury jak i życia (swobodne i samorządne kilku zdaniowe wypowiedzi);**
 - **umiejętność zadawania pytań i odpowiadania na pytania;**
 - **umiejętność prowadzenia rozmów (zasady skutecznej i kulturalnej rozmowy; rozmowy na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym, inspirowane literaturą, audycjami radiowymi, widowiskami teatralnymi, filmami); wyrażania w rozmowie własnego zdania;**
 - **umiejętność opisywania i opowiadania ustnego (kształtowanie płynności mowy; opisywanie przedmiotów, osób, krajobrazów, opowiadanie o zdarzeniach); umiejętność tworzenia opowiadań twórczych (np. wymyślanie dalszego ciągu opowiadania, innego zakończenia utworu);**
 - **umiejętność składania życzeń różnym osobom z różnych okazji;**
 - **umiejętność stosowania zasady dostosowywania tonu głosu do sytuacji;**
 - repertuar czynnego słownika w kontekście nowych wydarzeń i sytuacji szkolnych, pozaszkolnych, literatury: nazwy osób, przedmiotów, zwierząt, roślin, zjawisk przyrodniczych, cech i czynności;
 - umiejętność nazywania stanów emocjonalnych;
 - umiejętność nazywania swoich potrzeb;
 - świadomego stosowanie trafnie dobranej słownictwa;
 - umiejętność stosowania wyrazów wieloznacznych.
- Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:***
- słuchania wypowiedzi aktorów w sztukach teatralnych;
 - umiejętność słuchania nagrań utworów muzycznych, monologów i dialogów w interpretacji aktorskiej;
 - **recytowania wierszy z uwzględnieniem: intonacji, siły głosu, tempa, pauz;**
 - **zapraszania różnych osób na różne zdarzenia;**
 - **poprawnego artykułowania w wypowiedziach głosek, akcentowania wyrazów, stosowania pauz; właściwego intonowania zdań oznajmujących, pytających i rozkazujących; stosowania formuł grzecznościowych (kultura wypowiedziania się);**
 - **umiejętność dobierania właściwej formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;**
 - nadawania tytułów pojedynczym obrazkom, zdjęciom oraz historyjkom obrazkowym;
 - układania pytań na podstawie odpowiedzi;
 - stosowania w wypowiedziach ustnych wyrazów o podobnym lub przeciwnym znaczeniu;
 - tworzenia rodziny wyrazów, dobierania wyrazów pokrewnych;
 - znajomość różnych przysłów.

Obszar 2: Czytanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- **rozpoznawania wszystkich liter alfabetu (małych i wielkich, pisanych i drukowanych);**
- **czytania prostych, krótkich tekstów;**
- **czytania lektur wskazanych przez nauczyciela;**
- **korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych);**
- **czytania krótkich, kilku zdaniowych tekstów z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania, wykrzyknika (technika głośnego czytania);**
- **wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim;**
- **ustalania chronologii wydarzeń w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim; (myślenie przyczynowo - skutkowe)**
- **zadawania pytań do czytanych samodzielnie prostych tekstów i poszukiwania odpowiedzi na pytania postawione do prostego tekstu.**

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **poszukiwania w tekście potrzebnych informacji; korzystania ze słowników i encyklopedii dla dzieci;**
- **czytania utworów wierszowanych oraz napisów informacyjnych, instrukcji oraz poleceń i wyłuskiwania z nich potrzebnych informacji;**
- **czytania dialogów;**
- **czytania wybranych fragmentów utworów literackich z podziałem na role;**
- **oddawania głosem nastroju w czytanych tekstach;**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- cichego czytania i wyłuskiwania z tekstu potrzebnych informacji;
- **odczytywania informacji z zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki;**
- czytania komiksów;
- wyróżniania i nazywania wśród utworów literackich opowiadań, opisów i dialogów.

Obszar 3: Pisanie

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- **umiejętność kodowania informacji (uproszczone rysunki);**
- **umiejętność pisania z zachowaniem podstawowych zasad kaligrafii: poprawne łączenie liter oraz równomierne ich położenie i jednolite pochylenie;**
- **umiejętność pisania zdań oraz kilku zdaniowych wypowiedzi;**
- **umiejętność przepisywania liter, wyrazów, krótkich zdań;**
- **umiejętność pisania z pamięci prostych, krótkich zdań;**
- **umiejętność pisania krótkich opisów (opisywanie przedmiotów, osób, krajobrazów);**
- **umiejętność korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych).**

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **pisanie ze słuchu wyrazów oraz prostych zdań;**
- **układania i zapisywanie zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących;**
- **stosowania w wypowiedziach pisemnych wyrazów o podobnym lub przeciwnym znaczeniu.**

Obszar 4: Kultura języka

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- **umiejętność dzielenia wyrazów mówionych na głoski, pisanych na litery; różnicowania samogłosek i spółgłosek; rozpoznawania i nazywania dwuznaków; rozpoznawania i nazywania sylab; dzielenia wyrazów na sylaby;**
- **umiejętność posługiwania się i dostrzegania różnic pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi;**
- **umiejętność odróżniania utworów pisanych wierszem i prozą;**
- **umiejętność stosowania zasady pisowni wielkiej litery w imionach i nazwiskach, a także nazwach miejscowości i krajów, ulic, też na początku zdania i w korespondencji;**
- **umiejętność stosowania zasady pisowni wyrazów ze zmiękczeniami oznaczonymi w piśmie na dwa sposoby: przez kreskę nad literą i literę „i”;**
- **umiejętność pisania wyrazów z dwuznakami;**
- **umiejętność pisania najczęściej spotykanych wyrazów z trudnościami ortograficznymi;**
- **umiejętność pisania skrótów poznanych na zajęciach z edukacji matematycznej (zł, gr, m, kg, l, □,) oraz innych skrótów (ulica – ul., numer – nr, strona – s., rok – r.);**

- **zainteresowanie literaturą dziecięcą (baśnie, opowiadania, komiksy);**
- **zainteresowanie czasopismami dla dzieci.**

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **rozdzielanie liter i głosek; (klasyfikowanie)**
- **wyróżnianie wyrazów w zdaniu i zdań w tekście;**
- **wyróżnianie liter i głosek w wyrazach z dwuznakami; (klasyfikowanie)**
- **rozpoznawanie tekstów użytkowych: zawiadomień, listów, życzeń z różnych okazji, zaproszeń, notatek do kroniki; (klasyfikowanie)**
- **rozpoznawanie wydarzeń realistycznych i fantastycznych w utworach literackich; (klasyfikowanie)**
- **rozpoznawanie zwrotki w wierszu;**
- **rozpoznawanie wyrazów rymujących się;**
- **nazywanie czynności;**
- **rozumienia czasownika jako nazwy czynności; (klasyfikowanie)**
- **nazywanie osób, zawodów, zwierząt, roślin, rzeczy; (klasyfikowanie)**
- **rozumienia rzeczownika jako nazw osób, zawodów, zwierząt, roślin, rzeczy; (klasyfikowanie)**
- **wyróżnianie liczby pojedynczej i mnogiej czasownika; (klasyfikowanie)**
- **wyróżnianie liczby pojedynczej i mnogiej rzeczownika; (klasyfikowanie)**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- stosowania czasownika i rzeczownika we właściwej liczbie; (klasyfikowanie)
- stosowania alfabetu; (klasyfikowanie)
- stosowania zasad pisowni wyrazów z rz i ó wymiennym;
- pisania najczęściej spotykanych wyrazów z rz i ó niewymiennym;
- stosowania zasady pisowni wyrazów z utratą dźwięczności wewnątrz wyrazu;
- stosowania zasady pisowni wyrazów z utratą dźwięczności na końcu wyrazu;
- pisania wyrazów z ą i ę występujących w opracowywanych tekstach oraz w czasownikach typu: *wziął, wzięła*;
- stosowania znaków interpunkcyjnych: kropki, pytajnika, wykrzyknika na końcu zdania, przecinka przy wyliczaniu;
- korzystania z biblioteki.

Obszar 5: Małe formy teatralne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność ilustrowania mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub bohatera wymyślonego przez dzieci (komunikacja niewerbalna);
- rozumienia pojęcia *rekwizyt* i jego umownego znaczenia; posługiwania się rekwizytem w odgrywanej scenie; przygotowywania prostych rekwizytów;
- odtwarzania z pamięci tekstów dla dzieci (wierszy, piosenek, fragmentów prozy).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- Inszenizowania krótkich tekstów lub fragmentów dłuższych tekstów.

KLASA III

W klasie III w zakresie edukacji polonistycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i mówienie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- umiejętność słuchania wypowiedzi dorosłych i dzieci;
- umiejętność słuchania czytanych przez dorosłych i dzieci utworów (baśni, bajek, opowiadań, wierszy, legend);
- umiejętność słuchania wypowiedzi aktorów w sztukach teatralnych;
- umiejętność słuchania nagrań utworów muzycznych, monologów i dialogów w interpretacji aktorskiej;
- umiejętność wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanim przez nauczyciela utworze literackim;
- umiejętność ustalania chronologii wydarzeń w czytanim przez nauczyciela utworze literackim; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność mówienia o swoich spostrzeżeniach, potrzebach i odczuciach, wydarzeniach z życia, ilustracjach, historyjkach obrazkowych, czytanych i słuchanych tekstach, wycieczkach, zdarzeniach z życia środowiska lokalnego, działalności w szkole;
- umiejętność wyrażania własnego zdania o postaciach i zdarzeniach (swobodne kilku zdaniowe wypowiedzi);
- umiejętność zadawania pytań i odpowiadania na pytania; układania pytań na podstawie odpowiedzi; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność prowadzenia rozmów (zasady skutecznej i kulturalnej rozmowy; rozmowy na tematy związane z życiem rodzinnym, szkolnym, inspirowane literaturą, audycjami radiowymi, widowiskami teatralnymi, filmami); umiejętność wyrażania w rozmowie własnego zdania;
- umiejętność opisywania i opowiadania ustnego (kształtowanie płynności mowy; opisywanie przedmiotów, osób, krajobrazów, opowiadanie o zdarzeniach); umiejętność tworzenia opowiadań twórczych (np. wymyślanie dalszego ciągu opowiadania, innego zakończenia utworu);
- umiejętność recytowania wierszy z uwzględnieniem: intonacji, siły głosu, tempa, pauz;
- umiejętność zapraszania różnych osób na różne zdarzenia;
- umiejętność nadawania tytułów pojedynczym obrazkom, zdjęciom oraz historyjkom obrazkowym;
- umiejętność poprawnego artykułowania głosek, akcentowania wyrazów, stosowania pauz; właściwej intonacja zdań oznajmujących, pytających i rozkazujących; stosowania formuł grzecznościowych (kultura wypowiedzania się);
- umiejętność dobierania właściwej formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- repertuar czynnego słownika w kontekście nowych wydarzeń i sytuacji szkolnych, pozaszkolnych, literatury: nazwy osób, przedmiotów, zwierząt, roślin, zjawisk przyrodniczych, cech i czynności);
- umiejętność nazywania stanów emocjonalnych oraz swoich potrzeb;
- umiejętność świadomego stosowania trafnie dobranego słownictwa;
- umiejętność stosowania w wypowiedziach ustnych wyrazów o podobnym lub przeciwnym znaczeniu;
- umiejętność tworzenia rodzin wyrazów, dobierania wyrazów pokrewnych;
- umiejętność stosowania we właściwych sytuacjach wyrazów wieloznacznych;
- znajomość różnych przysłów oraz porównań.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- słuchania czytanych przez nauczyciela utworów poetyckich;
- prowadzenia wywiadów z osobami dorosłymi i innymi dziećmi;
- brania udziału w dyskusjach, argumentowania własnego zdania w dyskusji;
- ustnego składanie sprawozdań z wycieczek, uroczystości, zdarzeń szkolnych i lokalnych;
- rozpoznawania wyrazów bliskoznacznych;
- rozpoznawania wyrazów gwarowych;
- posługiwania się zwrotami, związkami frazeologicznymi w związku z tekstami literackimi, wycieczkami, uczestnictwem w życiu środowiska lokalnego.

Obszar 2: Czytanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **umiejętność dekodowania informacji (odczytywania piktogramów, znaków informacyjnych, napisów, tabelki); (myślenie przez analogię)**
- **umiejętność czytania lektur wskazanych przez nauczyciela oraz samodzielnie wybranych;**
- **umiejętność korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych);**
- umiejętność czytania utworów wierszowanych oraz napisów informacyjnych, instrukcji oraz poleceń i wyłuskiwania z nich potrzebnych informacji;
- **umiejętność odczytywania informacji z zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki;**
- **umiejętność czytania tekstów z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania, wykrzyknika (technika głośnego czytania);**
- umiejętność czytania dialogów;
- umiejętność czytania wybranych fragmentów utworów literackich z podziałem na role;
- umiejętność oddawania głosem nastroju w utworze;
- umiejętność cichego czytania i wyłuskiwania z tekstu potrzebnych informacji;
- **umiejętność wyróżniania postaci i zdarzeń, miejsca i czasu akcji w czytanim samodzielnie utworze literackim;**
- **umiejętność ustalania chronologii wydarzeń w czytanim samodzielnie utworze literackim; (myślenie przyczynowo - skutkowe)**
- **umiejętność poszukiwania w tekście potrzebnych informacji; korzystania ze słowników i encyklopedii dla dzieci;**
- umiejętność zadawania pytań czytanych samodzielnie tekstów i poszukiwania odpowiedzi na pytania w czytanim tekście; zapisywania pytania do podanej odpowiedzi;
- wyróżniania wśród utworów literackich opowiadań, opisów i dialogów oraz baśni i legend.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- czytania głośnego i cichego z jednoczesnym rozumieniem treści;
- wskazywania w tekście odpowiednich fragmentów i argumentowania swoich wyborów;
- wskazywania wydarzeń istotnych dla przebiegu akcji utworu;
- wskazywania w utworze bohaterów głównych i postaci drugoplanowych.

Obszar 3: Pisanie

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **umiejętność pisania z zachowaniem podstawowych zasad kaligrafii: poprawne łączenie liter oraz równomierne ich położenie i jednolite pochylenie;**
- **umiejętność pisania swobodnych zdań oraz wielozdaniowych wypowiedzi;**
- **umiejętność przepisywania wyrazów, zdań;**
- **umiejętność pisania z pamięci zdań;**
- **umiejętność pisania ze słuchu wyrazów oraz zdań;**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **umiejętność układania i zapisywania zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących;**
- **umiejętność pisania krótkich opisów (opisywanie przedmiotów, osób, krajobrazów);**
- umiejętność stosowania w wypowiedziach pisemnych wyrazów o podobnym lub przeciwnym znaczeniu;
- **umiejętność korzystania z pakietów edukacyjnych (np. zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych).**

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- pisanie z pamięci kilku zdaniowych tekstów;
- pisanie krótkich opowiadań (o zdarzeniach życiowych, opowiadań na podstawie historyjek obrazkowych, przedstawień teatralnych, filmów, audycji radiowych, widowisk telewizyjnych);
- pisanie życzeń, zaproszeń, notatek do kroniki, listów, ogłoszeń, zawiadomień, podziękowań, wpisów do pamiętników, SMS-ów, listów e-mail;
- adresowania listów;
- stawianie i zapisywanie pytań związanych z wydarzeniami z życia, wypowiedziami różnych osób oraz omawianymi tekstami literackimi, wysłuchanymi audycjami;
- stawianie i pisanie pytań do wywiadu;
- sporządzania wykazów np. zabytków historycznych, przyrodniczych;
- tworzenia i zapisywania prostych rymowanek, wierszyków;
- układania i pisanie opowiadań twórczych;
- planowania notatki na stronie, zachowywania odpowiednich odstępów pomiędzy wyrazami, zdaniami i frazami pisanego tekstu, stosowania akapitów (kompozycja pisanego tekstu).

Obszar 4: Kultura języka

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- **umiejętność dzielenia wyrazów mówionych na głoski, pisanych na litery; różnicowania samogłosek i spółgłosek; wyróżniania dwuznaków; rozpoznawanie sylab; (klasyfikowanie)**
- **umiejętność wskazywania różnic między literą i głoską; (klasyfikowanie)**
- **umiejętność wyróżniania wyrazów w zdaniu i zdań w tekście;**
- umiejętność rozpoznawania zdań: oznajmujących, pytających, rozkazujących, wykrzyknikowych; (klasyfikowanie)
- umiejętność wskazywania czasownika jako nazwy czynności; (klasyfikowanie)
- umiejętność wskazywania rzeczownika jako nazwy osób, zawodów, zwierząt, roślin, rzeczy; (klasyfikowanie)
- umiejętność wskazywania czasowników w liczbie pojedynczej i mnogiej; (klasyfikowanie)
- umiejętność wskazywania rzeczowników w liczbie pojedynczej i mnogiej; (klasyfikowanie)
- umiejętność stosowania czasownika i rzeczownika we właściwej liczbie; (klasyfikowanie)
- umiejętność praktycznego stosowania alfabetu przy korzystaniu ze słowników i encyklopedii; (klasyfikowanie)
- umiejętność stosowania zasad pisowni wielkich liter na początku zdania, w imionach, nazwiskach, nazwach miast, państw, ulic, rzek, tytułach dzieł oraz w korespondencji;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów ze zmiękczeniami oznaczonymi w piśmie na dwa sposoby: przez kreskę nad literą i literę „i”;
- umiejętność pisania najczęściej spotykanych wyrazów z trudnościami ortograficznymi;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z rz i ó wymiennym;
- umiejętność pisania częściej spotykanych wyrazów z rz i ó niewymiennym;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z utratą dźwięczności wewnątrz wyrazu;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z utratą dźwięczności na końcu wyrazu;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z ą i ę występujących w opracowywanych tekstach oraz w czasownikach typu: *wziął, wzięła*;
- umiejętność pisania skrótów poznanych na zajęciach z edukacji matematycznej (zł, gr, mm, cm, m, g, dag, kg, l, □) oraz innych skrótów (ulica – ul., numer – nr, strona – s., rok – r.);
- umiejętność stosowania znaków interpunkcyjnych: kropki, pytajnika, wykrzyknika na końcu zdania, przecinka przy wyliczaniu;
- **umiejętność rozpoznawania tekstów użytkowych: zawiadomień, listów, życzeń z różnych okazji, zaproszeń, notatek do kroniki; (klasyfikowanie)**
- umiejętność wyróżniania wydarzeń realistycznych i fantastycznych w utworach literackich; (klasyfikowanie)
- umiejętność wskazywania wyrazów rymujących się;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- zainteresowanie literaturą dziecięcą (baśnie, opowiadania, komiksy);
- zainteresowanie czasopismami dla dzieci.
- korzystania z czyteln i biblioteki.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- umiejętność rozpoznawania rodzajów rzeczownika; (klasyfikowanie)
- umiejętność określania cech osób, zwierząt, roślin, rzeczy; (klasyfikowanie)
- rozumienie przymiotnika jako nazwy cech osób, zwierząt, roślin, rzeczy; (klasyfikowanie)
- umiejętność stosowania liczebnika na oznaczanie liczby i kolejności przedmiotów;
- rozumienie zgodności form rzeczownika i czasownika oraz rzeczownika i przymiotnika w zdaniu;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z końcówkami: -ów, -ówka;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach;
- umiejętność stosowania zasad pisowni wyrazów z „ż” wymiennym;
- umiejętność pisania częściej spotykanych wyrazów z „h” i „ch” oraz „ż”;
- umiejętność stosowania zasad pisowni liczebników;
- umiejętność stosowania zasad pisowni przeczenia *nie* z czasownikami i przymiotnikami;
- umiejętność praktycznego stosowania zasady podziału wyrazów na sylaby, przenoszenia części wyrazu do następnego wiersza.

Obszar 5: Małe formy teatralne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- umiejętność ilustrowania mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub bohatera wymyślonego przez dzieci (komunikacja niewerbalna);
- umiejętność odtwarzania z pamięci tekstów dla dzieci (wierszy, piosenek, fragmentów prozy);
- inscenizowania tekstów lub ich fragmentów.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- organizowania przedstawienia teatralnego na podstawie wybranego utworu.

Język obcy nowożytny

w klasie I, II oraz III.

W zakresie języka obcego nowożytnego wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: porozumiewanie się z osobami, które mówią obcym językiem (tylko w klasie I), to budowanie podstawowych umiejętności porozumiewania się z osobami, które posługują się obcym językiem.

Obszar: słuchanie i mówienie w obcym języku (od klasy II), to budowanie umiejętności słuchania poleceń, opowiadań nauczyciela, czytanych przez niego tekstów, rozmawianie z nauczycielem i innymi dziećmi w obcym języku.

Obszar: pisanie i czytanie w obcym języku (od klasy II), to budowanie umiejętności posługiwania się tekstem i pismem w porozumiewaniu się z osobami, które posługują się językiem obcym.

KLASA I

W klasie I zakresie języka obcego nowożytnego wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Porozumiewanie się z osobami, które mówią innym językiem

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- słuchania prostych poleceń i właściwego na nie reagowania;
- nazywania obiektów z najbliższego otoczenia;
- recytowania wierszyków i rymowanek; śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- słuchania opowiadanych przez nauczyciela historyjek, wspieranych obrazkami, przedmiotami i gestami.

KLASA II

W klasie II zakresie języka obcego nowożytnego wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i mówienie w obcym języku

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania prostych poleceń i właściwego na nie reagowania werbalnego i niewerbalnego;
- umiejętność nazywania obiektów z najbliższego otoczenia;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność recytowania wierszyków i rymowanek; śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- umiejętność słuchania opowiadanych przez nauczyciela historyjek, wspieranych obrazkami, przedmiotami i gestami.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozróżniania znaczeń wyrazów o podobnym brzmieniu;
- rozpoznawania i posługiwania się zwrotami stosowanymi na co dzień;
- słuchania krótkich opowiadań i baśni przedstawianych też za pomocą obrazów i gestów nauczyciela;
- słuchania prostych dialogów w nagraniach audio i video;
- zadawania pytań i odpowiadania na pytania ze stosowaniem wyuczonych zwrotów;
- opisywania obiektów z najbliższego otoczenia;
- występowania w mini przedstawieniach teatralnych.

Obszar 2: Pisanie i czytanie w obcym języku

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- czytania i rozumienia wyrazów i prostych zdań;
- czytania i rozumienia prostych dialogów w historyjkach obrazkowych;
- przepisywania wyrazów i zdań;
- korzystania ze słowników obrazkowych.

KLASA III

W klasie III zakresie języka obcego nowożytnego wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i mówienie w obcym języku

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania prostych poleceń i właściwego na nich reagowania werbalnego i niewerbalnego;
- umiejętność nazywania obiektów z najbliższego otoczenia;
- umiejętność recytowania wierszyków i rymowanek; śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- umiejętność słuchania opowiadanych historyjek, wspieranych obrazkami, przedmiotami i gestami nauczyciela;
- umiejętność rozróżniania znaczeń wyrazów o podobnym brzmieniu;
- umiejętność rozpoznawania i posługiwania się zwrotami stosowanymi na co dzień;
- umiejętność słuchania krótkich opowiadań i baśni przedstawianych też za pomocą obrazów i gestów nauczyciela;
- umiejętność słuchania i prostych dialogów w nagraniach audio i video;
- umiejętność zadawania pytań i odpowiadania na pytania ze stosowaniem wyuczonych zwrotów;
- umiejętność opisywania obiektów z najbliższego otoczenia;
- umiejętność występowania w mini przedstawieniach teatralnych.

Obszar 2: Pisanie i czytanie w obcym języku

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- umiejętność czytania wyrazów i prostych zdań;
- umiejętność czytania prostych dialogów w historyjkach obrazkowych;
- umiejętność przepisywania wyrazów i zdań;
- umiejętność korzystania ze słowników obrazkowych.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- czytania książeczek i korzystania z multimediów.

Edukacja plastyczna

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji plastycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: percepcja sztuki, to odbieranie przez uczniów wypowiedzi artystycznych, a także wykorzystywanie zawartych w nich informacji; to budowanie umiejętności analizowania i interpretowania dzieł sztuki; umiejętności porozumiewania się poprzez odbieranie dzieł sztuki.

Obszar: ekspresja przez sztukę, to budowanie umiejętności tworzenia wypowiedzi plastycznej; to umiejętności porozumiewania się poprzez własne prace plastyczne.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji plastycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Percepcja sztuki

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki ze swojego regionu;
- wiedzę na temat tradycji i obrzędów ludowych ze swojego regionu;
- wiedzę na temat wybranych dziedzin sztuki: architektury (też architektury zieleni), malarstwa, rzeźby, grafiki; umiejętność wypowiadania się na ich temat. (klasyfikowanie)

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat warsztatu pracy artysty;
- analizowania zjawisk realnych i fantastycznych w dziełach plastycznych; (klasyfikowanie)
- na temat wybranych arcydzieł sztuki.

Obszar 2: Ekspresja przez sztukę

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność rozpoznawania i nazywania barw; (klasyfikowanie)
- umiejętność posługiwania się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni;
- umiejętność posługiwania się takimi środkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- uwzględniania w pracach plastycznych wielkości, proporcji i układu obiektów; (relacje i stosunki w przestrzeni)
- ilustrowania scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;
- korzystania z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;
- wykonywania prostych rekwizytów (np. lalek, pacynek) i wykorzystywania ich w małych formach teatralnych;
- tworzenia przedmiotów charakterystycznych dla sztuki ludowej swojego regionu;
- projektowania i wykonywania różnych form sztuki użytkowej;
- fotografowania, tworzenia kolekcji fotografii (rodzinnych, przyrodniczych, krajobrazów, zwierząt).

KLASA II

W klasie II w zakresie edukacji plastycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Percepcja sztuki

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki ze swojego regionu;
- wiedzę na temat tradycji i obrzędów ludowych ze swojego regionu.
- wiedzę na temat wybranych dyscyplin sztuki: architektury (też architektury zieleni), malarstwa, rzeźby, grafiki, sztuki ludowej; umiejętność wypowiadania się na ich temat; (klasyfikowanie)
- analizowania zjawisk realnych i fantastycznych w dziełach plastycznych. (klasyfikowanie)

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego (przynależność kulturowa);
- na temat tradycji swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego (przynależność kulturowa);
- uczestniczenia w życiu kulturalnym swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego;
- na temat placówek kultury działających w środowisku lokalnym;
- korzystania z przekazów medialnych dotyczących działalności plastycznej człowieka;
- stosowania przekazów medialnych we własnej działalności twórczej;
- posługiwania się elementarną wiedzą o prawach autorskich.
- na temat wybranych dyscyplin sztuki: fotografika, film;
- na temat różnych rodzajów przekazów medialnych: telewizja, Internet;
- na temat rzemiosła artystycznego inspirowanego historią i geografiją regionu;
- na temat materiałów i technik charakterystycznych dla wybranych rzemiosł;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- na temat wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury; na temat wybranych dzieł sztuki Polski i jej różnych regionów (architektura, malarstwo, rzeźba, sztuka użytkowa);
- opisywania cech charakterystycznych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury; (klasyfikowanie)
- oglądania, wypowiadania się na temat ilustracji w książkach dla dzieci oraz w czasopismach przeznaczonych dla dzieci;
- oglądania, odczytywania informacji oraz wypowiadanie się na temat reportaży z gazet (gazetki szkolnej, gazety lokalnej).

Obszar 2:Ekspresja przez sztukę

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność posługiwania się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni; (relacje i stosunki w przestrzeni)
- umiejętność posługiwania się takimi środkami wyrazu plastycznego jak kształt, barwa, faktura; (klasyfikowanie)
- umiejętność uwzględniania w pracach plastycznych wielkości, proporcji i układu obiektów; (relacje i stosunki w przestrzeni)
- umiejętność posługiwania się przy wykonywaniu prac plastycznych różnymi materiałami, narzędziami i technikami;
- umiejętność ilustrowania scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;
- umiejętność przedstawiania i wyrażania w pracach własnych przeżyć, obserwacji, marzeń, wyobrażeń;
- umiejętność korzystania z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;
- umiejętność wykonywania prostych rekwizytów (np. lalek, pacynek) i wykorzystywania ich w małych formach teatralnych;
- umiejętność tworzenia przedmiotów charakterystycznych dla sztuki ludowej swojego regionu; (klasyfikowanie)
- umiejętność projektowania i wykonywania różnych form użytkowych, też służących kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym;
- umiejętność fotografowania, tworzenia kolekcji fotografii (rodziny, przyrodniczych, krajobrazów, zwierząt).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- przygotowywania reportaży fotograficznych; porównywania zdjęć z rzeczywistością; na temat podstawowych zasad dobrej fotografii;
- budowania własnego warsztatu fotograficznego: kompozycja zdjęcia, ujęcie, temat przewodni.
- uczestnictwo w szkolnych, międzyszkolnych konkursach plastycznych, fotograficznych.

KLASA III

W klasie III w zakresie edukacji plastycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1:Percepcja sztuki

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wiedzę na temat wybranych zabytków i dzieł sztuki ze swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego, regionu (przynależność kulturowa);
- wiedzę na temat tradycji swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego, regionu(przynależność kulturowa);
- wiedzę na temat placówek kultury działających w środowisku lokalnym;
- umiejętność korzystania z przekazów medialnych dotyczących działalności plastycznej człowieka;
- umiejętność stosowania przekazów medialnych we własnej działalności twórczej;
- umiejętność posługiwania się elementarną wiedzą o prawach autorskich;
- wiedzę na temat wybranych dyscyplin sztuki: architektury (też architektury zieleni), malarstwa, rzeźby, grafiki, sztuki ludowej, fotografii, filmu; wypowiadanie się na ich temat; (klasyfikowanie)
- umiejętność analizowania zjawisk realnych i fantastycznych w dziełach plastycznych; (klasyfikowanie)
- wiedzę na temat różnych rodzajów przekazów medialnych: telewizja, Internet;
- wiedzę na temat rzemiosła artystycznego inspirowanego historią i geografą regionu; (klasyfikowanie)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **wiedzę na temat wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury; na temat wybranych dzieł sztuki Polski i jej różnych regionów (architektura, malarstwo, rzeźba, sztuka użytkowa); (klasyfikowanie)**
- **umiejętność opisywania cech charakterystycznych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury; (klasyfikowanie)**
- umiejętność oglądania, wypowiadania się na temat ilustracji w książkach dla dzieci oraz w czasopiśmie przeznaczonych dla dzieci.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **rozpoznawania wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do europejskiego dziedzictwa kultury; (klasyfikowanie)**
- **opisywania cech charakterystycznych dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do europejskiego dziedzictwa kultury; (klasyfikowanie)**
- na temat filmu: różne gatunki filmowe (film animowany, fabularny); początki kina; (klasyfikowanie)
- omawiania i oceniania programów telewizyjnych i radiowych;
- na temat reklamy w mass mediach: analizowania reklamy; wskazywanie różnic pomiędzy tym, co jest reklamą, a tym co nie jest reklamą; szukania różnic między reklamami w czasopiśmie, radiu i telewizji; oceniania reklam (reklamy, które podobają się dziecku, nie podobają, uzasadnianie opinii); analizowania tego, czego dowiadujemy się z reklamy.

Obszar 2:Ekspresja przez sztukę

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **umiejętność posługiwania się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni; (relacje i stosunki w przestrzeni)**
- **umiejętność posługiwania się takimi środkami wyrazu plastycznego jak kształt, barwa, faktura; (klasyfikowanie)**
- umiejętność uwzględniania w pracach plastycznych wielkości, proporcji i układu obiektów; (relacje i stosunki w przestrzeni)
- **umiejętność posługiwania się przy wykonywaniu prac plastycznych różnymi materiałami, narzędziami i technikami;**
- **umiejętność ilustrowania scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;**
- umiejętność przedstawiania i wyrażania w pracach własnych przeżyć, obserwacji, marzeń, wyobrażeń;
- **umiejętność korzystania z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą (baśniami, opowiadaniem), muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym;**
- **umiejętność tworzenia przedmiotów charakterystycznych dla sztuki ludowej swojego regionu; (klasyfikowanie)**
- **umiejętność projektowania i wykonywania różnych form użytkowych, też służących kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym;**
- umiejętność fotografowania, tworzenia kolekcji fotografii (rodzinnych, przyrodniczych, krajobrazów, zwierząt); przygotowywania reportażu fotograficznego; stosowania zasad dobrej fotografii; (klasyfikowanie)
- umiejętność korzystania z własnego warsztatu fotograficznego: kompozycja zdjęcia, ujęcie, temat przewodni; (relacje i stosunki w przestrzeni)
- uczestnictwo w szkolnych, międzyszkolnych konkursach plastycznych, fotograficznych.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozpoznawania kolorów podstawowych, pochodnych oraz barw ciepłych i zimnych; (klasyfikowanie)
- integrowania dyscyplin sztuki poprzez łączenie różnych form ekspresji ruchowej, słownej, muzycznej i plastycznej w ramach określonego projektu.

Edukacja muzyczna

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji muzycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: słuchanie i rozumienie muzyki, to umiejętności słuchania muzyki i jej rozumienia, poznawanie podstawowych pojęć i terminów muzycznych, rozmawiania o muzyce; to porozumiewanie się za pomocą muzyki.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar: śpiewanie i muzykowanie, ruch przy muzyce, to umiejętności tworzenia wypowiedzi muzycznych – śpiewania, tańczenia, grania na instrumentach, improwizowania, przedstawiania charakteru słuchanych i wykonywanych utworów słowami lub innymi środkami ekspresji.

Obszar: kultura muzyczna, to poznawanie dorobku polskiej i światowej muzyki, zachęcanie dzieci do brania udziału w życiu kulturalnym społeczności szkolnej i lokalnej.

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji muzycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i rozumienie muzyki

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania różnych gatunków muzyki, też muzyki poważnej;
- umiejętność dostrzegania zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego i wyrażania tych zmian w płasach i tańcu.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- wyrażania w sposób werbalny i niewerbalny swoich doznań w trakcie i po wysłuchaniu muzyki;
- wykonywania ilustracji plastycznych do słuchanej muzyki.

Obszar 2: Śpiewanie i muzykowanie, ruch przy muzyce

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność powtarzania prostej melodii;
- umiejętność śpiewania piosenek z dziecięcego repertuaru;
- umiejętność śpiewania łatwych piosenek ludowych;
- umiejętność grania na instrumentach perkusyjnych i przedmiotach akustycznych;
- umiejętność wyrażania nastroju i charakteru muzyki płasem i tańcem.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- wykonywania śpiewanek i rymowanek;
- odtwarzania prostych rytmów głosem, klaskaniem i na instrumentach perkusyjnych; (regularności)
- realizowania prostych schematów rytmicznych tataizacją, ruchem całego ciała; (regularności)
- akompaniowania do piosenek i zabaw za pomocą efektów akustycznych z wykorzystaniem różnych przedmiotów, instrumentów perkusyjnych.

Obszar 2: Kultura muzyczna

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat zapisu muzyki;
- stosowania zasad kulturalnego zachowania się na koncercie;
- stosowania zasad zachowania się w trakcie śpiewania hymnu narodowego.

KLASA II

W klasie II w zakresie edukacji muzycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i rozumienie muzyki

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania różnych gatunków muzyki, też muzyki poważnej;
- umiejętność rozróżniania podstawowych elementów muzyki: melodii, rytmu, wysokości dźwięku, akompaniamentu, tempa, dynamiki; (klasyfikowanie)
- umiejętność wyrażania w sposób werbalny i niewerbalny charakteru emocjonalnego muzyki;
- umiejętność wykonywania ilustracji plastycznych do słuchanej muzyki.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- reagowania ruchem (maszerowaniem, bieganiem, podskakiwaniem) na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki;
- rozróżniania podstawowych elementów notacji muzycznej (cała nuta, półnuta, ćwierćnuta, ósemka, pauza); wyrażania ruchem czasu trwania wartości rytmicznych, nut i pauz; (klasyfikowanie)
- rozpoznawania utworów wykonywanych solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; (klasyfikowanie)
- rozpoznawania podstawowych form muzycznych - AB - wskazywania ruchem lub gestem ich kolejnych części.

Obszar 2: Śpiewanie i muzykowanie, ruch przy muzyce

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- umiejętność powtarzania prostej melodii;
- umiejętność odtwarzania prostych rytmów głosem, klaskaniem i na instrumentach perkusyjnych; (regularności)
- umiejętność realizowania prostych schematów rytmicznych sylabami rytmicznymi, ruchem całego ciała, gestem; (regularności)
- umiejętność śpiewania piosenek z dziecięcego repertuaru;
- umiejętność wykonywania śpiewanek i rymowanek;
- umiejętność śpiewania łatwych piosenek ludowych;
- umiejętność grania na instrumentach perkusyjnych i przedmiotach akustycznych prostych rytmów i wzorów rytmicznych; (regularności)
- umiejętność akompaniowania do piosenek i zabaw za pomocą efektów akustycznych z wykorzystaniem różnych przedmiotów, instrumentów perkusyjnych;
- tworzenia improwizacji ruchowych do muzyki.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- śpiewania hymnu narodowego;
- grania na instrumentach melodycznych prostych melodii i akompaniamentów;
- tańczenia podstawowych kroków i figur polki;
- tworzenia ilustracji dźwiękowych do tekstów i obrazów;
- improwizowania głosem i na instrumentach według ustalonych zasad;
- wykonywania prostych utworów, interpretowania ich zgodnie z ich rodzajem i funkcją

Obszar 2: Kultura muzyczna

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność stosowania zasad kulturalnego zachowania się na koncercie;
- umiejętność stosowania zasad zachowania się w trakcie śpiewania hymnu narodowego.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozpoznawania instrumentów muzycznych: fortepianu, gitary, skrzypiec, trąbki, fletu, perkusji; (klasyfikowanie)
- uczestniczenia w wydarzeniu muzycznym.

KLASA III

W klasie III w zakresie edukacji muzycznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Słuchanie i rozumienie muzyki

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania różnych gatunków muzyki, też muzyki poważnej;
- umiejętność rozróżniania podstawowych elementów muzyki: melodii, rytmu, wysokości dźwięku, akompaniamentu, tempa, dynamiki; (klasyfikowanie)
- umiejętność wyrażania w sposób werbalny i niewerbalny charakteru emocjonalnego muzyki;
- umiejętność reagowania ruchem (maszerowaniem, bieganiem, podskakiwaniem) na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki;
- umiejętność wykonywania ilustracji plastycznych do słuchanej muzyki;
- umiejętność rozróżniania podstawowych elementów notacji muzycznej (cała nuta, półnuta, ćwierćnuta, ósemka, pauza); wyrażania ruchem czasu trwania wartości rytmicznych, nut i pauz; (klasyfikowanie)
- umiejętność rozpoznawania utworów wykonywanych solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; (klasyfikowanie)
- umiejętność rozpoznawania podstawowych form muzycznych - AB - wskazywania ruchem lub gestem ich kolejnych części.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozpoznawania podstawowych form muzycznych - ABA - wskazywania ruchem lub gestem ich kolejnych części;
- rozpoznawania rodzajów głosów ludzkich: sopran, bas; (klasyfikowanie)
- dyskutowania na temat emocji i odczuć, jakie wywołuje muzyka;
- rozróżniania stylów w muzyce: muzyka klasyczna, ludowa, rozrywkowa; (klasyfikowanie)
- słuchania polskiej muzyki klasycznej;
- wypowiadania się na temat muzyki, jaką lubi, o swoich upodobaniach muzycznych.

Obszar 2: Śpiewanie i muzykowanie, ruch przy muzyce

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność powtarzania prostej melodii;
- umiejętność odtwarzania prostych rytmów głosem, klaskaniem i na instrumentach perkusyjnych; (regularności)
- umiejętność realizowania prostych schematów rytmicznych sylabami rytmicznymi, ruchem całego ciała, gestem; (regularności)
- umiejętność śpiewania piosenek z dziecięcego repertuaru, wykonywania śpiewanek i rymowanek oraz łatwych piosenek ludowych;
- umiejętność śpiewania hymnu narodowego;
- umiejętność grania na instrumentach perkusyjnych i przedmiotach akustycznych prostych rytmów i wzorów rytmicznych;
- umiejętność grania na instrumentach melodycznych prostych melodii i akompaniamentów;
- umiejętność akompaniowania do piosenek i zabaw za pomocą efektów akustycznych z wykorzystaniem różnych przedmiotów, instrumentów perkusyjnych;
- umiejętność tworzenia ilustracji dźwiękowych do tekstów i obrazów;
- umiejętność improwizowania głosem i na instrumentach według ustalonych zasad;
- umiejętność wykonywania prostych utworów, interpretowania ich zgodnie z ich rodzajem i funkcją;
- umiejętność prezentowania fragmentów układu tanecznego według własnego pomysłu;
- tańczenia podstawowych kroków i figur polki.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- tańczenia podstawowych kroków i figur krakowiaka oraz innego prostego tańca ludowego;
- ilustrowania krótkich wierszyków dźwiękiem;
- odtwarzania układów choreograficznych do określonej muzyki;
- improwizowania rytmów do wierszy oraz na podany temat.

Obszar 2: Kultura muzyczna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wiedzę na temat zasad kulturalnego zachowania się na koncercie;
- umiejętność rozpoznawania instrumentów muzycznych: fortepianu, gitary, skrzypiec, trąbki, fletu, perkusji; (klasyfikowanie)
- uczestniczenie w wydarzeniu muzycznym.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat przyśpiewek ludowych.

Edukacja techniczna

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji technicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: wychowanie techniczne to poznawanie świata techniki; poznawanie maszyn, urządzeń, narzędzi, sposobów korzystania z nich, także poznawanie siły przyrody; to uświadamienia dzieciom, że cały złożony świat urządzeń technicznych opiera się i funkcjonuje na tych samych zasadach i prawidłowościach, np. każda maszyna, nawet najbardziej skomplikowana, zbudowana jest z maszyn prostych lub innych podstawowych urządzeń powiązanych ze sobą, a każde urządzenie potrzebuje zasilania jakąś formą energii; to umiejętności porozumiewania się językiem techniki - nazywanie narzędzi, urządzeń, technologii, procesów.²⁸

Obszar: działalność konstrukcyjna to samodzielne wykonywanie przez dziecko przedmiotów, prostych urządzeń, kompozycji; to też doskonała metoda usprawnienia rąk dziecka, zwłaszcza w zakresie precyzji ruchów, a także sposób na rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz wspomaganie rozwoju umysłowego; to porozumiewanie się poprzez odczytywanie i tworzenie instrukcji, poleceń, wskazówek, a też prostych schematów graficznych.

Obszar: bezpieczeństwo własne i innych, to dbanie o ład i porządek wokół dziecka, a także zachowanie podstawowych zasad bezpiecznego korzystania z urządzeń, narzędzi, środków komunikacji, a też umiejętność właściwego zachowania się w razie wypadku; to porozumiewanie się w celu unikania niebezpiecznych sytuacji oraz szukania pomocy, gdy zaistnieje taka potrzeba.

²⁸ Na podstawie F.Drejer: *Wychowanie do techniki dzieci w młodszy wieku szkolnym*, Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2010

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji technicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Wychowanie techniczne

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wiedzę na temat urządzeń technicznych używanych w gospodarstwie domowym: obsługa i sposób działania latarki, odkurzacza, zegara.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat dawnych i obecnych sposobów wykorzystywania siły przyrody: wiatru, wody;
- na temat podstawowych urządzeń mechanicznych, znanych dzieciom z domu lub ze szkoły;
- na temat podstawowych urządzeń elektrycznych, znanych dzieciom z domu lub ze szkoły.

Obszar 2: Działalność konstrukcyjna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wykonywania prac z papieru;
- umiejętność tworzenia kompozycji z różnorodnych materiałów, np. przyrodniczych;
- umiejętność majsterkowania: wykonywania latawców, wiatraczków, tratwy; korzystanie z narzędzi do majsterkowania;

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- budowania z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu szafasu, namiotu, wagi, toru przeszkód;
- konstruowania urządzeń technicznych z gotowych zestawów do montażu: dźwigów, samochodów, samolotów, statków, domów.

Obszar 3: Bezpieczeństwo własne i innych

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność zachowania ostrożności podczas korzystania z urządzeń gospodarstwa domowego; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność utrzymywania porządku wokół siebie: na swojej ławce, szatni, ogrodzie; sprzątanie po sobie i pomaganie innym w utrzymaniu porządku; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego poruszania się na drogach, też rowerowych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego korzystania ze środków komunikacji. (myślenie przyczynowo - skutkowe)

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- na temat zasad właściwego zachowania się w sytuacji wypadku: powiadamianie dorosłych, numery telefonów alarmowych. (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KLASA II

W klasie II w zakresie edukacji technicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Wychowanie techniczne

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat sposobów wytwarzania przedmiotów codziennego użytku: mebli, domów, samochodów, sprzętu gospodarstwa domowego;
- na temat pojazdów transportowych: samochodów, statków, samolotów;
- na temat narzędzi i przyrządów wytwórczych;
- na temat różnych rodzajów budowli: budynków mieszkaniowych, biurowych, przemysłowych;
- na temat urządzeń informatycznych, takich jak na przykład różne modele komputerów czy laptopów, telefonów komórkowych;
- na temat urządzeń elektrycznych: latarki;
- określania wartości urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych: urządzenia o łatwej i trudnej obsłudze;
- określania wartości urządzeń technicznych z punktu widzenia ich estetyki: urządzenia ładne lub brzydkie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar 2: Działalność konstrukcyjna

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność tworzenia kompozycji z różnorodnych materiałów, np. przyrodniczych;
- umiejętność wykonywania prac z papieru.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- przedstawiania pomysłów rozwiązań technicznych: planowanie kolejnych czynności, dobieranie odpowiednich materiałów (papieru, drewna, metalu, tworzywa sztucznego, materiałów włókienniczych) oraz narzędzi; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- odmierzania potrzebnej ilości materiału; (wnioskowanie o zmianach)
- cięcia papieru, tektury itp.;
- montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych;
- korzystania z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy budowaniu latawca, makiety domów; (myślenie przez analogię)
- tworzenia przedmiotów użytkowych (skrzyneczek, pudełek), które mogą służyć na co dzień, właściwe ich ozdabianie zgodnie z przeznaczeniem.

Obszar 3: Bezpieczeństwo własne i innych

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność zachowania ostrożności podczas korzystania z urządzeń gospodarstwa domowego; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność utrzymywania ładu i porządku w miejscu pracy; sprzątania po sobie i pomagania innym w utrzymaniu porządku; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego poruszania się na drogach, też rowerowych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego korzystania ze środków komunikacji; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad właściwego zachowania się w sytuacji wypadku: powiadamianie dorosłych, numery telefonów alarmowych. (myślenie przyczynowo - skutkowe)

KLASA III

W klasie III w zakresie edukacji technicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Wychowanie techniczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność określania drogi powstawania produktu: od składników czy materiału, aż po gotowy wyrób; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat narzędzi i przyrządów wytwórczych.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat różnych rodzajów budowli: mostów, tuneli, wież; (klasyfikowanie)
- na temat urządzeń elektrycznych: prądnicy rowerowej;
- określania wartości urządzeń technicznych z punktu widzenia cech ekonomicznych: urządzenia tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu; (klasyfikowanie)
- na temat różnych materiałów: metal, drewno, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze; (klasyfikowanie)
- na temat urządzeń elektronicznych służących do przetwarzania i zapisywania danych, takich jak na przykład różne modele komputerów czy laptopów;
- na temat telefonii komórkowej;
- na temat elementów historii techniki; poznawanie znaczenia rozwoju techniki w XX i XXI wieku; (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach)
- korzystania z prostych przepisów kulinarnych;
- nakrywania do stołu na różne okazje;
- na temat sposobów przygotowywania posiłków: gotowanie, pieczenie, smażenie.

Obszar 2: Działalność konstrukcyjna

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność przedstawiania pomysłów rozwiązań technicznych: planowanie kolejnych czynności, dobieranie odpowiednich materiałów (papieru, drewna, metalu, tworzywa sztucznego, materiałów włókienniczych) oraz narzędzi; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność tworzenia kompozycji z różnorodnych materiałów, np. przyrodniczych;
- umiejętność wykonywania prac z papieru; cięcie papieru, tektury itp.;
- umiejętność montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych;
- umiejętność odmierzania potrzebnej ilości materiału; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność tworzenia przedmiotów użytkowych (skrzyneczek, pudełek), które mogą służyć na co dzień.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- korzystania z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy budowaniu makiety mostów, modeli samochodów, samolotów i statków; (myślenie przez analogię)
- montowania obwodów elektrycznych: szeregowych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów;
- pieczenia prostych ciast, oraz przyrządzania różnych deserów,
- przygotowywania sałatek i surówek, kanapek;
- krojenia, obierania, ugniatania, mieszania, smarowania;

Obszar 3: Bezpieczeństwo własne i innych

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność zachowania ostrożności podczas korzystania z urządzeń gospodarstwa domowego; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- umiejętność utrzymywania ładu i porządku w miejscu pracy; sprząatanie po sobie i pomaganie innym w utrzymaniu porządku; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego poruszania się na drogach, też rowerowych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad bezpiecznego korzystania ze środków komunikacji; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)
- wiedzę na temat zasad właściwego zachowania się w sytuacji wypadku: powiadamianie dorosłych, numery telefonów alarmowych; (myślenie przyczynowo - skutkowe)

Edukacja przyrodnicza

w klasie I, II oraz III.

W zakresie edukacji przyrodniczej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: świat roślin, to poznawanie roślin z różnych ekosystemów, warunków ich wzrostu oraz roli roślin w życiu człowieka; to umiejętności nazywania i opisywania roślin.

Obszar: świat zwierząt, to poznawanie zwierząt żyjących w różnych ekosystemach, ich zwyczajów, potrzeb rozwojowych, a także wpływu zwierząt na życie człowieka; to umiejętności nazywania, opisywania, opowiadania o zwierzętach.

Obszar: człowiek (od II klasy), to poznawanie człowieka, jego budowy, funkcjonowania organizmu, dbania o zdrowie; to opisywanie człowieka.

Obszar: przyroda nieożywiona, to poznawanie skał, minerałów, wody i powietrza oraz umiejętności opisywania ich.

Obszar: ochrona środowiska, to ukazywanie dzieciom związku człowieka z otoczeniem oraz jego wpływu na otoczenie bezpośrednie oraz na cały ekosystem.

Obszar: pogoda i zjawiska atmosferyczne, to poznawanie elementów pogody, opisywanie ich, ukazywanie wpływu pogody na życie człowieka; pokazywanie związków dynamiki procesów pogodowych i zmian w globalnym ekosystemie.

KLASA I

W klasie I w zakresie edukacji przyrodniczej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Świat roślin

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat roślin rosnących na polu, na łące, w lesie;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla wzrostu roślin w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach: światło, temperatura, wilgotność (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zmian zachodzących w życiu roślin w kolejnych porach roku (wnioskowanie o zmianach).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat roślin rosnących w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce;
- zakładania prostych hodowli i upraw; kąski przyrody (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, myślenie przez analogię);
- na temat zagrożeń ze strony roślin: trujące owoce, liście, grzyby;
- na temat zasad zachowania się w przypadku zjedzenia trującej rośliny (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- na temat wybranych roślin chronionych;
- na temat drzew w ich naturalnym środowisku: budowa drzewa; rozpoznawanie i nazywanie wybranych gatunków drzew; drzewa iglaste rosnące w lesie i w parku; charakterystyczne igły i szyszki;
- poznawanie rodzajów lasów: lasy liściaste i iglaste;
- na temat prac wykonywanych przez człowieka na polu: prace na polu w zależności od pory roku; kolejność wykonywania prac - od siania do zbierania plonów (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, regularności);
- na temat prac wykonywanych przez sadownika i ogrodnika: prace w sadzie i w ogrodzie w zależności od pory roku; kolejność wykonywania prac - od siania i sadzenia do zbierania plonów (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, regularności);
- rozpoznawanie i nazywanie warzyw i owoców;
- na temat sposobów przetwarzania warzyw i owoców: konfitury, powidła, dżemy, kiszonki, suszenie;
- na temat narzędzi ogrodniczych.

Obszar 2: Świat zwierząt

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat zwierząt żyjących na polu, na łące, w lesie;
- wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla rozwoju zwierząt: przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zmian zachodzących w życiu zwierząt w poszczególnych porach roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, regularności);
- na temat sposobów, w jakie człowiek może chronić i pomóc zwierzętom przetrwać zimę oraz upalne lato (myślenie przyczynowo - skutkowe);

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat zwierząt żyjących w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce (klasyfikowanie);
- na temat pożytków jakie przynoszą zwierzęta środowisku: niszczenie szkodników przez ptaki, zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice;
- na temat zagrożeń ze strony zwierząt: niebezpieczne i chore zwierzęta (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach);
- na temat zasad zachowania się w przypadku spotkania chorego lub niebezpiecznego zwierzęcia (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach);
- na temat wybranych zwierząt chronionych (klasyfikowanie);
- na temat legowisk zwierząt leśnych: nora, jama, gniazdo, dziupla, mrowisko, gawra (klasyfikowanie);
- na temat zwierząt żyjących w gospodarstwie wiejskim (klasyfikowanie);
- na temat wybranych ptaków (klasyfikowanie);
- na temat życia pszczół; sposobów otrzymywania naturalnego miodu (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- opiekowania się zwierzętami domowymi.

Obszar 3: Przyroda nieożywiona

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat zmian zachodzących w przyrodzie w poszczególnych porach roku (regularności);
- wiedzę na temat cyklicznego następstwa pór roku (regularności);

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat znaczenia wody w życiu człowieka, roślin i zwierząt (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Obszar 4: Ochrona środowiska

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- na temat zasad ochrony przyrody: nie śmiecenie, szanowanie roślin, zachowanie ciszy w parku i w lesie (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- na temat zasad oszczędzania wody (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- na temat zasad segregowania śmieci (myślenie przyczynowo - skutkowe, klasyfikowanie);
- na temat sensu stosowania opakowań ekologicznych (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Obszar 5: Pogoda i zjawiska atmosferyczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność rozpoznawania i nazywania zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla poszczególnych pór roku (klasyfikowanie, regularności) ;
- wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających z pogody (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność słuchania i rozumienia osób zapowiadających pogodę w radiu i telewizji;
- umiejętność stosowania się do podanych informacji o pogodzie: ubieranie się stosownie do pogody (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- obserwowania pogody i prowadzenia obrazkowego kalendarza pogody (regularności, wnioskowanie o zmianach, myślenie przez analogię);
- na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: burzy, huraganu, powodzi, pożaru (myślenie przyczynowo-skutkowe, myślenie przez analogię);
- na temat zasad zachowania się w sytuacji burzy, huraganu, powodzi, pożaru (myślenie przyczynowo-skutkowe, myślenie przez analogię).

KLASA II

W klasie II w zakresie edukacji przyrodniczej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Świat roślin

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla wzrostu roślin w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach: światło, temperatura, wilgotność; umiejętność przesadzania roślin doniczkowych;(myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zmian zachodzących w życiu roślin w kolejnych porach roku (wnioskowanie o zmianach, regularności);
- wiedzę na temat roślin rosnących w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce (klasyfikowanie ;
- umiejętność prowadzenia prostych hodowli i upraw; kąciki przyrody (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, myślenie przez analogię);
- wiedzę na temat zagrożeń ze strony roślin: trujące owoce, liście, grzyby (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zasad zachowania się w przypadku zjedzenia trującej rośliny (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię);
- wiedzę na temat wybranych roślin chronionych (klasyfikowanie);
- umiejętność rozpoznawania warzyw i owoców (klasyfikowanie).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat roślin rosnących w zbiornikach wodnych (klasyfikowanie);
- na temat roślin typowych dla wybranych regionów Polski (klasyfikowanie);
- na temat roślin rosnących w sadzie; praca sadownika (klasyfikowanie);
- na temat drzew i krzewów owocowych (klasyfikowanie);
- opisywania rozwoju rośliny „od nasienia do nasienia” (regularności, myślenie przyczynowo-skutkowe);
- na temat owoców egzotycznych (klasyfikowanie).

Obszar 2: Świat zwierząt

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat zwierząt żyjących w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce (klasyfikowanie);
- wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla rozwoju zwierząt: przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm (myślenie przyczynowo - skutkowe);

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wiedzę na temat zmian zachodzących w życiu zwierząt w poszczególnych porach roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy (wnioskowanie o zmianach, regularności);
- wiedzę na temat sposobów, w jakie człowiek może chronić i pomóc zwierzętom przetrwać zimę oraz upalne lato (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat pożytków jakie przynoszą zwierzęta środowisku: niszczenie szkodników przez ptaki, zapylenie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zagrożeń ze strony zwierząt: niebezpieczne i chore zwierzęta (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zasad zachowania się w przypadku spotkania chorego lub niebezpiecznego zwierzęcia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat wybranych zwierząt chronionych (klasyfikowanie);
- wiedzę na temat wybranych ptaków (klasyfikowanie);
- umiejętność opiekowania się zwierzętami domowymi (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat zwierząt typowych dla wybranych regionów Polski (klasyfikowanie);
- na temat wybranych zwierząt egzotycznych (klasyfikowanie);
- na temat części ciała i organów wewnętrznych zwierząt: serce, płuca, żołądek;
- na temat ptaków: budowa, odżywianie, tryb życia; ornitolog;
- orientowania się w podziale zwierząt na zwierzęta pożyteczne i szkodniki (klasyfikowanie);
- na temat ssaków: budowa ciała, odżywianie, tryb życia; ssaki i ich młode; różnice między ssakami a ptakami.

Obszar 3: Człowiek

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- umiejętność nazywania części ciała i organów wewnętrznych człowieka: serce, płuca, żołądek;
- wiedzę na temat podstawowych zasad racjonalnego odżywiania się (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność rozumienia konieczności kontrolowania stanu zdrowia i stosowania się do zaleceń stomatologa i lekarza (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię);
- umiejętność dbania o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Obszar 3: Przyroda nieożywiona

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- wiedzę na temat cyklicznego następstwa pór roku (regularności);
- wiedzę na temat zmian zachodzących w przyrodzie w poszczególnych porach roku (regularności);
- wiedzę na temat znaczenia wody w życiu człowieka, roślin i zwierząt (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat charakterystycznych elementów typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego (klasyfikowanie);
- wyjaśniania zależności zjawisk przyrody od pór roku (myślenie przyczynowo - skutkowe, regularności);
- na temat znaczenia powietrza i wody dla życia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- rozumienia następstwa ruchu obrotowego ziemi wokół własnej osi: pory dnia (myślenie przyczynowo - skutkowe, regularności);
- na temat zmian stanu skupienia wody: parowanie, skraplanie, zamarzanie (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- na temat naturalnego ukształtowanie terenu; naturalnych zbiorników wodnych: morze, jezioro, staw, rzeka;
- rozumienia legendy mapy fizycznej (relacje i stosunki w przestrzeni);
- korzystania z mapy fizycznej: odczytywanie nazw krain geograficznych (relacje i stosunki w przestrzeni);
- opisywania swojej miejscowości: krajobraz, rośliny, zwierzęta, kultura;
- nazwania państw graniczących z Polską, korzystania z mapy fizycznej (relacje i stosunki w przestrzeni).

Obszar 4: Ochrona środowiska

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- wiedzę na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zanieczyszczenie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię);

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **wiedzę na temat zasad ochrony przyrody: nie śmiecenie, szanowanie roślin, zachowanie ciszy w parku i w lesie** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad oszczędzania wody** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad segregowania śmieci** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **podjmowania działań na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: nadmierny hałas, kłusownictwo** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Obszar 5: Pogoda i zjawiska atmosferyczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **umiejętność rozpoznawania i nazywania zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla poszczególnych pór roku** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających z pogody** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: burzy, huraganu, powodzi, pożaru** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad zachowania się w sytuacji burzy, huraganu, powodzi, pożaru** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: śnieżycy, lawiny** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **na temat zasad zachowania się w sytuacji śnieżycy i lawiny** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **nazywania składników pogody: temperatura, ciśnienie, opady, wiatr, nasłonecznienie, zachmurzenie;**
- **na temat urządzeń do obserwacji i pomiarów stanów pogody;**
- **rozumienia znaczenia deszczu w przyrodzie: powódzie, susza** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

KLASA III

W klasie III w zakresie edukacji przyrodniczej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Świat roślin

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla wzrostu roślin w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach: światło, temperatura, wilgotność** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię);
- **wiedzę na temat zmian zachodzących w życiu roślin w kolejnych porach roku** (myślenie przyczynowo - skutkowe, regularności);
- **wiedzę na temat roślin rosnących w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce** (klasyfikowanie);
- **umiejętność uprawiania wysianych lub zasadzonych roślin: obserwacja, wyciąganie wniosków** (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach, regularności);
- **wiedzę na temat zagrożeń ze strony roślin: trujące owoce, liście, grzyby** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad zachowania się w przypadku zjedzenia trującej rośliny** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat wybranych roślin chronionych** (klasyfikowanie);
- **umiejętność rozpoznawania warzyw i owoców** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat roślin rosnących w zbiornikach wodnych** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat roślin typowych dla wybranych regionów Polski** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat roślin rosnących w sadzie; praca sadownika** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat drzew i krzewów owocowych** (klasyfikowanie);
- **opisywania rozwoju rośliny „od nasienia do nasienia”** (regularności, myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **wiedzę na temat owoców egzotycznych** (klasyfikowanie).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **na temat roślin w różnych warstwach lasu** (klasyfikowanie, myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **na temat różnych rodzajów zbóż** (klasyfikowanie).

Obszar 2: Świat zwierząt

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- **wiedzę na temat zwierząt żyjących na polu, na łące, w lesie, w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat warunków, jakie są potrzebne dla rozwoju zwierząt: przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm** (myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **poznawania zmian zachodzących w życiu zwierząt w poszczególnych porach roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy** (regularności, myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **wiedzę na temat sposobów, w jakie człowiek może chronić i pomóc zwierzętom przetrwać zimę oraz upalne lato** (myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **wiedzę na temat pożytków jakie przynoszą zwierzęta środowisku: niszczenie szkodników przez ptaki, zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice** (myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **wiedzę na temat zagrożeń ze strony zwierząt: niebezpieczne i chore zwierzęta** (myślenie przyczynowo-skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad zachowania się w przypadku spotkania chorego lub niebezpiecznego zwierzęcia** (myślenie przyczynowo-skutkowe);
- wiedzę na temat wybranych zwierząt chronionych (klasyfikowanie);
- wiedzę na temat wybranych ptaków (klasyfikowanie);
- wiedzę na temat ptaków: budowa, odżywianie, tryb życia; ornitolog;
- umiejętność opiekowania się zwierzętami domowymi;
- **wiedzę na temat zwierząt typowych dla wybranych regionów Polski** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat wybranych zwierząt egzotycznych** (klasyfikowanie);
- **wiedzę na temat części ciała i organów wewnętrznych zwierząt: serce, płuca, żołądek**
- umiejętność orientowania się w podziale zwierząt na zwierzęta pożyteczne i szkodniki (klasyfikowanie);
- umiejętność poznawania ssaków: budowa ciała, odżywianie, tryb życia; ssaki i ich młode; różnice między ssakami a ptakami.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- wyróżniania wśród zwierząt owadów, ptaków i ssaków (klasyfikowanie);
- na temat zwierząt mórz i oceanów (klasyfikowanie);
- wyróżniania zwierząt roślinożernych, mięsożernych i wszystkożernych (klasyfikowanie).

Obszar 2: Człowiek

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- **umiejętność nazywania części ciała i organów wewnętrznych człowieka: serce, płuca, żołądek;**
- **wiedzę na temat podstawowych zasad racjonalnego odżywiania się** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **umiejętność rozumienia konieczności kontrolowania stanu zdrowia i stosowania się do zaleceń stomatologa i lekarza** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **umiejętność dbania o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Obszar 3: Przyroda nieożywiona

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- wiedzę na temat cyklicznego następstwa pór roku (regularności);
- wiedzę na temat zmian zachodzących w przyrodzie w poszczególnych porach roku (regularności);
- **na temat znaczenia wody w życiu człowieka, roślin i zwierząt** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **na temat charakterystycznych elementów typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego** (klasyfikowanie);
- **wyjaśniania zależności zjawisk przyrody od pór roku** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **na temat znaczenia powietrza i wody dla życia** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- rozumienia następstwa ruchu obrotowego ziemi wokół własnej osi: pory dnia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zmian stanu skupienia wody: parowanie, skraplanie, zamarzanie (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat naturalnego ukształtowanie terenu; naturalnych zbiorników wodnych: morze, jezioro, staw, rzeka;
- umiejętność rozumienia legendy mapy fizycznej (relacje i stosunki w przestrzeni);
- umiejętność korzystania z mapy fizycznej: odczytywanie nazw krain geograficznych (relacje i stosunki w przestrzeni);
- umiejętność opisywania swojej miejscowości: krajobraz, rośliny, zwierzęta, kultura;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność nazwania państw graniczących z Polską (relacje i stosunki w przestrzeni).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- **rozumienia wpływu światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi** (myślenie przyczynowo - skutkowe, regularności);
- **na temat znaczenia wybranych skał i minerałów dla człowieka: węgla, gliny;**
- opisywanie krążenia wody w przyrodzie (regularności);
- opisywania drogi rzeki od źródła do ujścia;
- orientowania się na mapie fizycznej Polski: kierunki i znaki na mapie, czytanie mapy (główne rzeki, największe miasta) granice Polski, sąsiedzi, nasza miejscowość jako część Polski (relacje i stosunki w przestrzeni);
- pozyskiwania podstawowych informacji na temat sąsiadów Polski;
- nazywania głównych kierunków świata (relacje i stosunki w przestrzeni);
- opisywania położenia sąsiadów Polski względem Polski (relacje i stosunki w przestrzeni);
- nazywania i odnajdywania na mapie wybranych krajów Unii Europejskiej (relacje i stosunki w przestrzeni);
- na temat stolic wybranych krajów Unii Europejskiej; tradycji narodowych w tym zwyczajów świątecznych w wybranych krajach Unii Europejskiej, ciekawostek na temat zabytków i osobliwości.

Obszar 4: Ochrona środowiska

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- **wiedzę na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrudnianie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci** (myślenie przyczynowo - skutkowe, myślenie przez analogię);
- **wiedzę na temat zasad ochrony przyrody: nie śmiecenie, szanowanie roślin, zachowanie ciszy w parku i w lesie** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad oszczędzania wody** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad segregowania śmieci** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **umiejętność podejmowania działań na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: nadmierny hałas, kłusownictwo** (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat recyklingu jako jednej z metod ochrony środowiska naturalnego (myślenie przyczynowo - skutkowe, klasyfikowanie);
- na temat ratowania przyrody: ginących gatunków roślin i zwierząt, ochrony lasów (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach);
- na temat parków narodowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody, ochrony wydm (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach).

Obszar 5: Pogoda i zjawiska atmosferyczne

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- **umiejętność rozpoznawania i nazywania zjawisk atmosferycznych charakterystycznych dla poszczególnych pór roku** (myślenie przyczynowo - skutkowe, regularności);
- **wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających z pogody** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: burzy, huraganu, powodzi, pożaru** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad zachowania się w sytuacji burzy, huraganu, powodzi, pożaru** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: śnieżycy, lawiny** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **wiedzę na temat zasad zachowania się w sytuacji śnieżycy i lawiny** (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- **umiejętność nazywania składników pogody: temperatura, ciśnienie, opady, wiatr, nasłonecznienie, zachmurzenie;**
- **wiedzę na temat urządzeń do obserwacji i pomiarów stanów pogody;**
- **umiejętność rozumienia znaczenia deszczu w przyrodzie: powódzie, susza** (myślenie przyczynowo - skutkowe);

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- na temat zjawisk atmosferycznych: rosy, szronu, szadzi, mrozu, mgły (myślenie przyczynowo - skutkowe, wnioskowanie o zmianach).

Zajęcia komputerowe

w klasie I, II oraz III.

W zakresie zajęć komputerowych wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: obsługa komputera to podstawowe umiejętności posługiwania się komputerem; wykorzystywania możliwości jakie daje komputer.

Obszar: wyszukiwanie i korzystanie z informacji to umiejętności pozyskiwania informacji z Internetu, przetwarzania ich zgodnie z potrzebami dzieci oraz umiejętność porozumiewania się za pomocą komputera i Internetu.

Obszar: tworzenie tekstów i rysunków to umiejętności pisanie oraz rysowanie za pomocą narzędzi komputerowych; to umiejętności porozumiewania się za pomocą tekstów, rysunków i prezentacji tworzonych za pomocą komputera i zasobów Internetowych.

Obszar: zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimediów to umiejętności rozsądnego korzystania z komputera, Internetu, unikania zagrożeń.

KLASA I

W klasie I w zakresie zajęć komputerowych wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Obsługa komputera

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- posługiwania się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamianie programu, korzystanie z myszy i klawiatury;
- uruchamiania płyty z filmem lub animacją;
- korzystania z różnych programów edukacyjnych w zależności od potrzeb i możliwości dziecka.

Obszar 2: Wyszukiwanie i korzystanie z informacji:

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- oglądania zdjęć w komputerze za pomocą wybranego programu;
- oglądania grafiki i animacji za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni;
- słuchania muzyki za pomocą odpowiedniego programu.

Obszar 3: Tworzenie tekstów i rysunków

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- pisanie bardzo prostych tekstów za pomocą programu dla edycji tekstu;
- obsługiwania bardzo prostych programów graficznych.

Obszar 4: Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimediów:

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- korzystania z komputera tak, aby nie narażać własnego zdrowia;
- stosowania się do ograniczeń korzystania z komputera;
- na temat niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu, i innych zagrożeń wynikających z korzystania z Internetu.

KLASA II

W klasie II w zakresie zajęć komputerowych wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Obsługa komputera

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- umiejętność posługiwania się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamianie programu, korzystanie z myszy i klawiatury;
- umiejętność uruchamiania płyty z filmem lub animacją;
- umiejętność korzystania z różnych programów edukacyjnych w zależności od potrzeb i możliwości dziecka.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- nazywania głównych elementów zestawu komputerowego;
- odtwarzania animacji i prezentacji multimedialnej;
- przeglądania Internetu w zakresie poszukiwania określonej informacji wskazanej przez nauczyciela, korzystania z przeglądarki internetowej.

Obszar 2: Wyszukiwanie i korzystanie z informacji

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność oglądania zdjęć w komputerze za pomocą wybranego programu;
- umiejętność oglądania grafiki i animacji za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni;
- umiejętność słuchania muzyki za pomocą odpowiedniego programu.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- korzystania z wybranych gier edukacyjnych;
- korzystania z opcji w programach;
- przeglądania wybranych przez nauczyciela stron internetowych, w tym strony www swojej szkoły;
- dostrzegania elementów aktywnych na stronie internetowej;
- nawigowania po stronach internetowych w określonym zakresie.

Obszar 3: Tworzenie tekstów i rysunków

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność wpisywania za pomocą klawiatury liter, cyfr i innych znaków, wyrazów i zdań.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- wykonywania rysunków za pomocą wybranego edytora grafiki (z gotowych figur);
- edytowania tekstu, pisanie i formatowanie krótkiego tekstu;
- wstawiania grafiki do tekstu, formatowania obiektów graficznych.

Obszar 4: Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimedii

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność korzystania z komputera tak, aby nie narażać własnego zdrowia;
- umiejętność stosowania się do ograniczeń korzystania z komputera, Internetu i multimedii;
- wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu i innych zagrożeń wynikających z korzystania z Internetu.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat niekorzystnego wpływu pracy przy komputerze na zdrowie człowieka: męczenie wzroku, nadwyrażanie kręgosłupa.

KLASA III

W klasie III w zakresie zajęć komputerowych wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Obsługa komputera

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane:

- umiejętność uruchamiania płyty z filmem lub animacją;
- umiejętność korzystania z różnych programów edukacyjnych w zależności od potrzeb i możliwości dziecka;
- umiejętność odtwarzania animacji i prezentacji multimedialnej;
- umiejętność przeglądania Internetu w zakresie poszukiwania określonej informacji wskazanej przez nauczyciela.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- konfiguracji sprzętu multimedialnego;
- prezentacji prac na tablicy multimedialnych lub za pomocą projektora, umożliwiającego każdemu uczniowi w klasie zobaczenie efektów pracy kolegów.

Obszar 2: Wyszukiwanie i korzystanie z informacji

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy posiadane umiejętności i wiedzę:

- umiejętność oglądania zdjęć w komputerze za pomocą wybranego programu;
- umiejętność oglądania grafiki i animacji za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni;
- umiejętność słuchania muzyki za pomocą odpowiedniego programu;
- umiejętność korzystania z wybranych gier edukacyjnych;
- umiejętność korzystania z opcji w programach;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność przeglądania wybranych przez nauczyciela stron internetowych, w tym strony www swojej szkoły;
- umiejętność dostrzegania elementów aktywnych na stronie internetowej;
- umiejętność nawigowania po stronach internetowych w określonym zakresie.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- korzystania z popularnych komunikatorów;
- wykorzystania narzędzi dostępnych na stronach internetowych do poszerzenia wiedzy na wybrane tematy (linki).

Obszar 3: Tworzenie tekstów i rysunków

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność wpisywania za pomocą klawiatury liter, cyfr i innych znaków, wyrazów i zdań;
- umiejętność wykonywania rysunków za pomocą wybranego edytora grafiki (z gotowych figur);
- umiejętność edytowania tekstu, pisanie i formatowanie krótkiego tekstu;
- umiejętność wstawiania grafiki do tekstu, formatowanie obiektów graficznych.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- tworzenia krótkiego dokumentu tekstowego, sformatowanego zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela;
- tworzenia pliku graficznego zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela;
- integrowania funkcji pomiędzy różnymi programami;
- pracy z programem do prezentacji multimedialnej: przygotowywanie pokazów.

Obszar 4: Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimediiów

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność korzystania z komputera tak, aby nie narażać własnego zdrowia;
- umiejętność stosowania się do ograniczeń korzystania z komputera, Internetu i multimediiów;
- wiedzę na temat niekorzystnego wpływu pracy przy komputerze na zdrowie człowieka: męczenie wzroku, nadwyrężanie kręgosłupa;
- wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat wpływu długotrwałej pracy z komputerem na ograniczenie kontaktów społecznych.

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

w klasie I, II oraz III.

W zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: sprawność fizyczna to rozwijanie sprawności fizycznej dzieci, motywowanie do podejmowania zróżnicowanej aktywności ruchowej, traktowanie ruchu jako środka na dobre samopoczucie, a także podstawowa wiedza na temat sportu; to budowanie świadomości własnego ciała oraz umiejętności porozumiewania się gestem i postawą.

Obszar: zdrowie i profilaktyka prozdrowotna, to umiejętności dbania o swoje zdrowie i zdrowie innej osoby, przestrzegania podstawowych zasad bezpieczeństwa, zachowania się w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia; to wiedza na temat zagrożeń wynikających z nieumiejętności radzenia sobie ze stresem i agresją oraz umiejętności radzenia sobie ze stresem i agresją; to umiejętności porozumiewania się w temacie własnego zdrowia i zdrowia innych.

KLASA I

W klasie I w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Sprawność fizyczna

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność uczestniczenia w zabawach i grach ruchowych.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- działania z piłką: rzucania i chwytania piłki, rzucania do celu, rzucania na odległość, toczenia, kozłowania;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- brania udziału w zabawach z piłką wymagających współpracy w parach;
- pokonywania przeszkód naturalnych i sztucznych;
- wykonywania ćwiczeń równoważnych;
- reagowania ruchem na różne sygnały wzrokowe i dźwiękowe.

Obszar 2: Zdrowie i profilaktyka prozdrowotna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność dbania o swoje zdrowie;
- umiejętność orientowania się w zasadach zdrowego żywienia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność dostrzegania związku pomiędzy chorobą a leczeniem, poddawanie się leczeniu, gdy zajdzie taka potrzeba (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- rozumienie dlaczego nie można samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- dbania o prawidłową postawę siedzenia w ławce, przy stole (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- rozumienia chorób jako zagrożenia dla zdrowia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- zapobiegania chorobom poprzez: szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się (rola różnych produktów żywnościowych oraz waga systematycznego spożywania posiłków), aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- radzenia sobie ze stresem i własną agresją;
- na temat niebezpieczeństw wynikających ze stosowania środków psychoaktywnych, np. jako sposobów radzenia sobie ze stresem i własną agresją;
- na temat dzieci niepełnosprawnych i sposobów pomagania im.

KLASA II

W klasie II w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Sprawność fizyczna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność uczestniczenia w zabawach i grach ruchowych;
- umiejętność działania z piłką: rzucania i chwytania piłki, rzucania do celu, rzucania na odległość, toczenia, kozłowania, odbijania, prowadzenia jej;
- umiejętność brania udziału w zabawach z piłką wymagających współpracy w parach;
- umiejętność pokonywania przeszkód naturalnych i sztucznych;
- umiejętność wykonywania ćwiczeń równoważnych: bez przyboru, z przyborem, na przyrządzie;
- umiejętność reagowania ruchem na różne sygnały wzrokowe i dźwiękowe.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- przyjmowania pozycji wyjściowych i ustawienia się do ćwiczeń;
- wykonywania przewrotów w przód;
- skakania: skakania przez skakankę; przeskakowania jednonóż, obunóż przez niską przeszkodę;
- jeżdżenia na rowerze, na wrotkach;
- brania udziału w zabawach terenowych;
- brania udziału w zawodach sportowych;
- respektowania reguł gier, zabaw, zawodów i podporządkowywania się decyzjom sędziego;
- rozumnego zachowania się w sytuacjach zwycięstwa i radzenia sobie z porażkami; okazywania radości ze zwycięstwa, ale jednocześnie szacunku dla pokonanego;
- radzenia sobie w sytuacjach porażki i okazywania szacunku dla zwycięzcy;
- zachowania zasad fair play;
- na temat dyscyplin sportowych: sporty zimowe i sporty letnie (klasyfikowanie).

Obszar 2: Zdrowie i profilaktyka prozdrowotna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność dostrzegania związku pomiędzy chorobą a leczeniem, poddawania się leczeniu, gdy zajdzie taka potrzeba (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność rozumienia dlaczego nie można samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność dbania o prawidłową postawę siedzenia w ławce, przy stole (myślenie przyczynowo - skutkowe);

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność rozumienia chorób jako zagrożenia dla zdrowia (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność zapobiegania chorobom poprzez: szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się (rola różnych produktów żywnościowych oraz waga systematycznego spożywania posiłków), aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny, czystość odzieży (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność radzenia sobie ze stresem i własną agresją;
- wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających ze stosowania środków psychoaktywnych, np. jako sposobów radzenia sobie ze stresem i własną agresją (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat dzieci niepełnosprawnych i sposobów pomagania im.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- przestrzegania zasad poruszania się po drogach (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- przestrzegania zasad bezpieczeństwa w trakcie zajęć ruchowych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- posługiwania się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wybierania bezpiecznych miejsc do zabaw i gier ruchowych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- poznawania zasad zwracania się o pomoc do dorosłego w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.

KLASA III

W klasie III w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Sprawność fizyczna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność uczestniczenia w zabawach i grach ruchowych.;
- umiejętność działania z piłką: rzucania i chwytania piłki, rzucania do celu, rzucania na odległość, toczenia kożłowania, odbijania, prowadzenia jej;
- umiejętność brania udziału w zabawach z piłką wymagających współpracy w parach;
- umiejętność pokonywania przeszkód naturalnych i sztucznych;
- umiejętność wykonywania ćwiczeń równoważnych: bez przyboru, z przyborem, na przyrządzie;
- umiejętność reagowania ruchem na różne sygnały wzrokowe i dźwiękowe.
- umiejętność przyjmowania pozycji wyjściowych i ustawienia się do ćwiczeń;
- umiejętność wykonywania przewrotów w przód;
- umiejętność skakania: skakania przez skakankę; przeskakiwania jednonóż, obunóż przez niską przeszkodę;
- umiejętność jeżdżenia na rowerze, na wrotkach;
- umiejętność brania udziału w zabawach terenowych;
- umiejętność brania udziału w zawodach sportowych;
- umiejętność respektowania reguł gier, zabaw, zawodów i podporządkowywania się decyzjom sędziego;
- umiejętność rozumnego zachowania się w sytuacjach zwycięstwa i radzenia sobie z porażkami; okazywania radości ze zwycięstwa, ale jednocześnie szacunku dla pokonanego;
- umiejętność radzenia sobie w sytuacjach porażki i okazywania szacunku dla zwycięzcy;
- umiejętność zachowania zasad fair play.

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- brania udziału w marszobiegach;
- wykonywania próby mięśni brzucha;
- wykonywania próby gibkości dolnego odcinka kręgosłupa;
- brania udziału w mini grach i grach terenowych;
- świadomości własnego ciała oraz umiejętności porozumiewania się gestem i postawą;
- na temat dyscyplin sportowych: indywidualnych i zespołowych (klasyfikowanie);
- na temat Igrzysk Olimpijskich, dyscyplin olimpijskich, igrzyska letnich i zimowych (klasyfikowanie).

Obszar 2: Zdrowie i profilaktyka prozdrowotna

Powtarzamy, pogłębiany, rozszerzamy:

- umiejętność dostrzegania związku pomiędzy chorobą a leczeniem, poddawanie się leczeniu, gdy zajdzie taka potrzeba (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność rozumienia dlaczego nie można samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność dbania o prawidłową postawę siedzenia w ławce, przy stole (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność rozumienia chorób jako zagrożenia dla zdrowia (myślenie przyczynowo - skutkowe);

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność zapobiegania chorobom poprzez: szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się (rola różnych produktów żywnościowych oraz waga systematycznego spożywania posiłków), aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny, czystość odzieży (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat osób niepełnosprawnych i sposobów pomagania im;
- umiejętność przestrzegania zasad poruszania się po drogach (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność przestrzegania zasad bezpieczeństwa w trakcie zajęć ruchowych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność posługiwania się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- umiejętność wybierania bezpiecznych miejsc do zabaw i gier ruchowych (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat zasad zwracania się o pomoc do dorosłego w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia;
- umiejętność radzenia sobie ze stresem i własną agresją (myślenie przyczynowo - skutkowe);
- wiedzę na temat niebezpieczeństw wynikających ze stosowania środków psychoaktywnych, np. jako sposobów radzenia sobie ze stresem i własną agresją (myślenie przyczynowo - skutkowe).

Język mniejszości narodowej lub etnicznej

w klasie II oraz III.

W zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: odbieranie wypowiedzi.

Obszar: tworzenie wypowiedzi.

Obszar: analizowanie i interpretowanie tekstów kultury.

KLASA II

W klasie II w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Odbieranie wypowiedzi

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- uważnego słuchania przekazywanych informacji i korzystania z nich;
- czytania ze zrozumieniem tekstów literackich oraz informacyjnych dostosowanych do możliwości dzieci;
- wyciągania wniosków z przesłanek zawartych w tekście;
- wyszukiwania w tekście potrzebnych informacji;
- korzystania ze słowników i encyklopedii;
- rozumienia życzeń, zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki;
- rozumienia form grzecznościowych;

Obszar 2: Tworzenie wypowiedzi

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- tworzenia kilku zdaniowych wypowiedzi, krótkich opowiadań i opisów, listów, życzeń i zaproszeń w języku mówionym i pisanym;
- tworzenia, przekształcania i rozwijania swoich wypowiedzi;
- dobierania właściwych form komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;
- rozmawiania: zadawania pytań, udzielania odpowiedzi, prezentowania własnego zdania;
- posługiwania się alfabetem: rozróżniania liter, głosek i znaków fonetycznych; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście oraz poprawnego ich zapisywania zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji;
- czytelnego i estetycznego pisania;
- przepisywania tekstów, pisanie z pamięci i słuchu;
- posługiwania się właściwym zasobem słownictwa;

Obszar 3: Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- wyszukiwania w tekście literackim odpowiednich fragmentów;
- określania w tekście literackim czasu i miejsca akcji oraz wskazywania głównych bohaterów;
- czytania i recytowania z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- wykorzystywania tekstów literackich do tworzenia wypowiedzi kreatywnych;
- czytania wskazanych tekstów literackich i wypowiadania się na ich temat;
- w miarę samodzielnego korzystania z pakietów edukacyjnych oraz innych środków dydaktycznych.

KLASA III

W klasie III w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Odbieranie wypowiedzi

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- umiejętność uważnego słuchania przekazywanych informacji i korzystania z nich;
- umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstów literackich oraz informacyjnych dostosowanych do możliwości dzieci;
- umiejętność wyciągania wniosków z przesłanek zawartych w tekście;
- umiejętność wyszukiwania w tekście potrzebnych informacji;
- umiejętność korzystania ze słowników i encyklopedii;
- umiejętność rozumienia życzeń, zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki;
- umiejętność rozumienia form grzecznościowych;

Obszar 2: Tworzenie wypowiedzi

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- umiejętność tworzenia kilku zdaniowych wypowiedzi, krótkich opowiadań i opisów, listów, życzeń i zaproszeń w języku mówionym i pisanym;
- umiejętność tworzenia, przekształcania i rozwijania swoich wypowiedzi;
- umiejętność dobierania właściwych form komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;
- umiejętność rozmawiania: zadawania pytań, udzielania odpowiedzi, prezentowania własnego zdania;
- umiejętność posługiwania się alfabetem: rozróżniania liter, głosek i znaków fonetycznych; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście oraz poprawnego ich zapisywania zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji;
- umiejętność czytelnego i estetycznego pisania;
- umiejętność przepisywania tekstów, pisanie z pamięci i słuchu;
- umiejętność posługiwania się właściwym zasobem słownictwa;

Obszar 3: Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

Powtarzamy, pogłęwiamy, rozszerzamy:

- umiejętność wyszukiwania w tekście literackim odpowiednich fragmentów;
- umiejętność określania w tekście literackim czasu i miejsca akcji oraz wskazywania głównych bohaterów;
- umiejętność czytania i recytowania z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji;
- umiejętność wykorzystywania tekstów literackich do tworzenia wypowiedzi kreatywnych;
- umiejętność czytania wskazanych tekstów literackich i wypowiadania się na ich temat;
- umiejętność w miarę samodzielnego korzystania z pakietów edukacyjnych oraz innych środków dydaktycznych.

Język regionalny - język kaszubski

w klasie II oraz III.

W zakresie języka regionalny - język kaszubski wyróżniamy następujące obszary:

Obszar: przyroda i kultura Kaszub.

Obszar: odbieranie wypowiedzi.

Obszar: tworzenie wypowiedzi.

Obszar: analizowanie i interpretowanie tekstów kultury.

KLASA II

W klasie II w zakresie języka regionalny - język kaszubski wyróżniamy następujące obszary:

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obszar 1: Przyroda i kultura Kaszub

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- na temat Kaszub: ich historii, przyrody, ukształtowania geograficznego;

Obszar 2: Odbieranie wypowiedzi

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- słuchania wypowiedzi rówieśników i dorosłych;
- odczytywania uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych, napisów, strzałek;
- słuchania czytanych utworów: baśni, opowiadań, wierszy, krótkich historyjek;
- słuchania i właściwego reagowania na polecenia;
- słuchania opowiadanych historyjek wspieranych przez nauczyciela obrazkami, gestami, przedmiotami;
- słuchania i korzystania z przekazywanych informacji;
- czytania prostych, krótkich tekstów dostosowanych do możliwości dzieci;
- czytania ze zrozumieniem prostych tekstów literackich dostosowanych do możliwości dzieci;
- korzystania z właściwego zasobu słownika

Obszar 3: Tworzenie wypowiedzi

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- mówienia tak, aby być zrozumianym;
- pisanie prostych, krótkich zdań z uwzględnieniem estetyki i poprawności graficznej pisma;
- nazwania obiektów z najbliższego otoczenia;
- przepisywania tekstów oraz pisanie z pamięci;
- wygłaszania z pamięci wierszyków i rymowanek;
- śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- recytowania tekstów z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji

Obszar 4: Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

Budujemy nowe umiejętności i wiedzę:

- rozróżniania dźwięków w wyrazach o podobnym brzmieniu;
- rozpoznawania zwrotów stosowanych na co dzień;
- rozumienia sensu krótkich i łatwych opowiadań i baśni kaszubskich przedstawionych za pomocą obrazów, gestów i przedmiotów;
- rozumienia sensu prostych dialogów w historyjkach obrazkowych, także w nagraniach audio i wideo;
- posługiwania się alfabetem;
- rozróżniania liter, głosek, sylab, wyrazów i zdań; rozróżniania liter i głosek; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście;
- uczestniczenia w dramie, ilustrowania mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego przez dziecko;
- posługiwania się rekwizytem w odgrywanej scenie;
- tworzenie ilustracji do przeczytanego tekstu.

KLASA III

W klasie III w zakresie języka regionalny - język kaszubski wyróżniamy następujące obszary:

Obszar 1: Przyroda i kultura Kaszub

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- wiedzę na temat Kaszub: ich historii, przyrody, ukształtowania geograficznego;

Obszar 2: Odbieranie wypowiedzi

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność słuchania wypowiedzi rówieśników i dorosłych;
- umiejętność odczytywania uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych, napisów, strzałek;
- umiejętność słuchania czytanych utworów: baśni, opowiadań, wierszy, krótkich historyjek;
- umiejętność słuchania i właściwego reagowania na polecenia;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- umiejętność słuchania opowiadanych historyjek wspieranych przez nauczyciela obrazkami, gestami, przedmiotami;
- umiejętność słuchania i korzystania z przekazywanych informacji;
- umiejętność czytania prostych, krótkich tekstów dostosowanych do możliwości dzieci;
- umiejętność czytania ze zrozumieniem prostych tekstów literackich dostosowanych do możliwości dzieci;
- umiejętność korzystania z właściwego zasobu słownika

Obszar 3: Tworzenie wypowiedzi

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność mówienia tak, aby być zrozumianym;
- umiejętność pisania prostych, krótkich zdań z uwzględnieniem estetyki i poprawności graficznej pisma;
- umiejętność nazywania obiektów z najbliższego otoczenia;
- umiejętność przepisywania tekstów oraz pisanie z pamięci;
- umiejętność wygłaszania z pamięci wierszyków i rymowanek;
- umiejętność śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego;
- umiejętność recytowania tekstów z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji

Obszar 4: Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury

Powtarzamy, pogłębiaamy, rozszerzamy:

- umiejętność rozróżniania dźwięków w wyrazach o podobnym brzmieniu;
- umiejętność rozpoznawania zwrotów stosowanych na co dzień;
- umiejętność rozumienia sensu krótkich i łatwych opowiadań i baśni kaszubskich przedstawionych za pomocą obrazów, gestów i przedmiotów;
- umiejętność rozumienia sensu prostych dialogów w historyjkach obrazkowych, także w nagraniach audio i wideo;
- umiejętność posługiwania się alfabetem;
- umiejętność rozróżniania liter, głosek, sylab, wyrazów i zdań; rozróżniania liter i głosek; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście;
- umiejętność uczestniczenia w dramie, ilustrowania mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego przez dziecko;
- umiejętność posługiwania się rekwizytem w odgrywanej scenie;
- umiejętność tworzenia ilustracji do przeczytanego tekstu.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

5. Sposoby ociągania celów

W tym rozdziale opiszemy sposoby osiągania celów, czyli to, jakimi metodami i za pomocą jakich form organizacyjnych nauczyciel może pokierować edukacją dzieci.

Jednym z najważniejszych czynników, które wpływają na rozwój człowieka jest jego **własna aktywność**. W jej toku dziecko konstruuje własne rozumienie otaczającego je świata. Zdaniem J. Piageta²⁹ rozwój umysłowy człowieka polega na równoważeniu, czyli przechodzeniu ze stanu nierównowagi do równowagi. Nierównowaga motywuje dziecko do dążenia do równowagi, jest motorem dokonywania zmian w posiadanych umiejętnościach i wiedzy: tylko wtedy chcę się czegoś nauczyć, kiedy widzę, że nie potrafię. Dziecko aktywnie buduje swoją wiedzę – ten proces nazywa się **konstruktywizmem**.³⁰ Mechanizmem zmiany w wiedzy i umiejętnościach jest **konflikt między tym, co wiem, a tym czego nie wiem**. Stan pełnej równowagi nie jest nigdy osiągalny, gdyż odpowiedź na jedno pytanie, rodzi pytanie kolejne.

Wynika z tego, że w dużym stopniu **rozwój dziecka zależy od jego własnej aktywności, podejmowania wysiłku intelektualnego**.

L.S. Wygotski³¹ podkreślał rolę społecznych interakcji, które są motorem rozwoju poznawczego dziecka. Rozwój ten zachodzi głównie poprzez internalizację narzędzi kulturowych, a szczególne znaczenie ma język. Czyli proces rozwoju dzieci w dużej mierze zależy też od jakości interakcji z dorosłymi i innymi dziećmi. Relacje te powinny być oparte na wymianie doświadczeń, wzajemnym wyjaśnianiu sobie problemów, pomaganiu dziecku w rozwiązywaniu zadań, których nie potrafi jeszcze rozwiązać samodzielnie. L.S. Wygotski pisał o **strefie najbliższego rozwoju** - dziecko w danym momencie życia potrafi samodzielnie zrobić to, co jest zgodne z jego obecnym poziomem rozwoju. Jeżeli jednak ktoś bardziej kompetentny w danej dziedzinie (dorosły, inne dziecko) pomoże mu, podpowie, to może dokonać znacznie więcej. Dlatego nauczyciel powinien stwarzać dzieciom wiele **sytuacji współpracy, sprzyjających interakcjom, wykorzystaniu posiadanych doświadczeń**.

Z tych dwóch przesłanek teoretycznych wynikają ogólne zasady, które proponujemy przyjąć przy dobrze odpowiednich metod nauczania:

Zasada 1: dziecko powinno uczyć się przez działanie. Działanie traktujemy bardzo szeroko jako aktywność dziecka, manipulowanie różnorodnymi przedmiotami, jako współpracę i współdziałanie w grupie, zadawanie pytań i odpowiadanie na nie, jako błądzenie.³²

Zasada 2: problemy stawiane dzieciom powinny być dla nich atrakcyjne i odpowiednie do poziomu ich wiedzy i umiejętności.

Zasada 3: korzystanie z tego, co dzieci już wiedzą, czego doświadczyły, z ich punktu widzenia. Pozwoli to powiązać nowe wiadomości, umiejętności, poglądy z tymi już przez dziecko posiadanymi. Stworzyć pomost między tym co wiedziałem/potrafiłem a tym, co teraz wiem i potrafię, a jednocześnie budować dalej pomost ku temu, czego się dowiem, czego nauczę. W ten sposób szkoła stanie się także miejscem weryfikowania, systematyzowania oraz utrwalenia posiadanej wiedzy i umiejętności.

²⁹ J. Piaget, *Studia z psychologii dziecka*, PWN, Warszawa 1966, s. 8–9.

³⁰ O konstruktywizmie piszemy w rozdziale 1 Programu.

³¹ L. S. Wygotski, *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971

³² Więcej o roli działania piszemy w rozdziale 1 Programu

Kierując się tymi zasadami nauczyciel powinien wybierać odpowiednie dla grupy dzieci, z którą pracuje oraz dla siebie metody pracy. Dlatego też nie podajemy gotowych rozwiązań, a jedynie propozycje.

Przez **metodę nauczania** rozumiemy celowo i systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniem umożliwiający opanowanie określonych wiadomości i umiejętności³³.

W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* ważnym założeniem jest to, że dzieci zdobywają umiejętności i wiadomości głównie poprzez własne działanie. Dlatego preferujemy **metody aktywizujące** w myśl zasady, że zapamiętujemy blisko 90% tego, co robimy i mówimy³⁴. Metody te uznawane są przez dydaktykę za nowoczesne, oparte na najnowszych zdobyczach nauk pedagogicznych.

Istnieje wiele klasyfikacji metod nauczania, doskonale znanych nauczycielom. Korzystamy z jednej z najpopularniejszych, która wyróżnia metody czynne (praktyczne), oglądowe i słowne³⁵.

Biorąc pod uwagę specyfikę uczenia się dziecka w wieku wczesnoszkolnym, przyjmujemy za najważniejsze metody **czynne**³⁶, a wśród nich:

- **metodę samodzielnych doświadczeń** – nauczyciel stwarza warunki do dowolnej działalności dzieci, pozostawiając im wiele swobody w działaniu. Na przykład uczniowie sprawdzają jak działa podmuch powietrza na ruch przedmiotów;
- **metodę kierowania własną aktywnością dzieci** – nauczyciel inspirowanie aktywności uczniów poprzez zachętę, zadziwienie, pytanie. Na przykład dzieci mają klocki o różnych kształtach, nauczyciel zadaje pytanie: „Czy z 2 trójkątów można zbudować prostokąt? Spróbujcie.” Dzieci, manipulując klockami, szukają odpowiedzi na pytanie nauczyciela;
- **metodę zadań stawianych dzieciom** – nauczyciel daje uczniom zadanie do rozwiązania; może ono dotyczyć zastosowania w praktyce określonych umiejętności, na przykład dzieci za pomocą edytora tekstowego mają przygotować tekst zaproszenia na wystawę swoich prac;
- **metodę ćwiczeń** – opiera się na mechanizmie uczenia się przez powtarzanie; dzieci uczą się określonej umiejętności, jeżeli powtarzają ją kilkakrotnie; ile razy? To cecha indywidualna. Na przykład uczniowie uczą się wykonywać przewroty w przód. Jednemu uczniowi wystarczy kilka powtórzeń i już potrafi, a inny potrzebuje znacznie więcej prób.

Drugą grupę metod stanowią metody **oglądowe**, np.:

- **metoda obserwacji i pokazu** – nauczyciel koncentruje uwagę uczniów na określonym przedmiocie, zjawisku, czynności, na przykład prezentuje na tablicy, jak zapisuje się literę.

Trzecia grupa metod to metody **słowne**, np.:

- **rozmowy** – dzieci i nauczyciel wymieniają się wiedzą, swoimi poglądami na dany temat. Na przykład uczniowie w grupie mają ustalić, ile będzie kosztowała wycieczka do kina; rozmawiają, dowiadują się, ile kosztują bilety do kina, bilety na autobus, ustalają, czy jeszcze muszą za coś zapłacić – może przy okazji warto pójść na lody?;

³³ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Zak”, Warszawa 1998, s. 246.

³⁴ G. Dryden, J. Vos, *Revolucja w uczeniu się*, Wyd. Moderski i S-ka, Poznań 2000, s.100.

³⁵ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2005 s. 83-87. 5 Podział metod czynnych podajemy za: M. Kwiatkowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP, 1988.

³⁶ Podział metod czynnych podajemy za: M. Kwiatkowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP, 1988.

- **opowiadania** - nauczyciel zaznajamia uczniów z określonymi rzeczami, zjawiskami, wydarzeniami lub procesami w formie ich słownego opisu. Na przykład nauczyciel opowiada dzieciom o tym jak wygląda praca lotnika;
- **pogadanka** - to rozmowa nauczyciela z uczniami, w której nauczyciel jest osobą kierującą, czyli zmierza do osiągnięcia znanego sobie celu, stawia uczniom pytania, na które oni udzielają odpowiedzi. Na przykład nauczyciel organizuje pogadankę na temat szkodliwości palenia;
- **objaśnienia i instrukcje** - nauczyciel objaśnia sposób wykonywania czynności; nazywa też czynności wykonywane przez dzieci, nadaje nazwy pojęciom. Na przykład nauczyciel objaśnia dzieciom w jaki sposób uruchamia się komputer;
- **sposoby społecznego porozumiewania się** - umowy, wyrażanie aprobaty lub dezaprobaty, upominanie, tłumaczenie, przekonywanie; mają one wpływać na postępowanie dzieci. Na przykład nauczyciel proponuje uczniom grę w warcaby, omawia zasady, jakie w grze będą obowiązywały.

Rzadko zdarza się, że nauczyciel na zajęciach stosuje tylko jedną metodę, zazwyczaj wykorzystywana jest kombinacja różnych metod.

W szkole dziecko ma nauczyć się czytać, pisać i liczyć - to obiegowa opinia, kryje ona sporo prawdy jeśli spojrzymy na umiejętności, które stanowią centrum zainteresowania dzieci, rodziców i nauczycieli u progu szkoły. Dlatego też podamy podstawowe wskazania metodyczne dotyczące uczenia się w szkole przez dziecko czytania, pisania oraz umiejętności matematycznych.

Nauka czytania i pisania. Współcześnie proponuje się wiele metod początkowej nauki czytania i pisania. Dlatego zapewne żadna z nich nie jest doskonała. Najwięcej pakietów edukacyjnych prowadzi naukę czytania i pisania metodą analityczno-syntetyczną o charakterze funkcjonalnym. Analiza przebiega od wyrazu, przez sylabę do głoski. Synteza odwrotnie: od głoski, przez sylabę do wyrazu. Przy poznawaniu kolejnych liter punktem wyjścia jest znany dziecku wyraz. Często też autorzy pakietów posługują się globalną metodą czytania.

W edukacji matematycznej zalecamy organizowanie działania dzieci na trzech poziomach reprezentacji: enaktywnej, ikonicznej, symbolicznej.³⁷ Punktem wyjścia przy opracowaniu nowego pojęcia jest badanie i omawianie sytuacji życiowej, która zaistniała w szkole, w klasie, w domu, na podwórku itp. W konkretnym działaniu powstają problemy, które trzeba rozwiązać. W takim podejściu nauczyciel łatwo zorientuje się, co dzieci już potrafią, wiedzą na ten temat, będzie mógł odwołać się do ich wiedzy nieformalnej. Dalej dzieci działając na konkretach mają rozwiązywać problemy. Kiedy radzą sobie z działaniami na konkretach nauczyciel przechodzi do działań na poziomie reprezentacji ikonicznej - korzysta z rysunków, na początku najlepiej własnoręcznie wykonanych przez dzieci (symulacja graficzna rozwiązania zadania). Potem sięga do gotowych ilustracji zamieszczonych w pomocach papierowych i do wyobrażeń dzieci. Na końcu rozwiązuje problemy na poziomie reprezentacji symbolicznej.

Znaczące, mające zastosowanie w edukacji wczesnoszkolnej są naszym zdaniem następujące konkretne metody nauczania.

Metod zabaw i gier - na ich temat napisano już tak wiele, że nikt nie wątpi w ich skuteczność i każdy wie jak je stosować.

³⁷ Więcej o teorii reprezentacji J. Brunera piszemy w rozdziale 1 Programu

Metod prób i błędów - polega na tym, że dziecko, zmierzając się z zadaniem, podaje rozwiązanie. Jeżeli jest ono błędne, to uczeń podejmuje kolejną próbę i zastanawia się, co wynika z poprzedniej³⁸. Nie ma nic złego w popełnianiu błędów, ważne, by ich nie powtarzać.

Metoda projektów - grupowe wykonywanie jakiegoś przedsięwzięcia, którego ukończenie zaowocuje konkretnym, materialnym wytworem. Nauczyciel z dziećmi zaczyna od wspólnego planowania działań - określają cele, metody, środki, które są potrzebne. Potem realizują projekt, w którym każdy pełni określoną rolę. Na koniec oceniają jak im się udało. Efekt projektu jest namacalny, do zaprezentowania, do podziwu przez innych. Projekty mogą dotyczyć organizacji wycieczki lub balu, mogą być projekty społeczne, artystyczne czy literackie.

Działania terenowe - kiedy klasa wychodzi ze szkoły w teren. Organizacja takich zajęć wymaga dobrego przygotowania i dzieci, i nauczyciela. Jest doskonałą okazją do uczestniczenia uczniów w kulturze, poznawania przyrody, a też budowania dobrych relacji w grupie oraz rozwijania samodzielności i zaradności. Oprócz tradycyjnych wycieczek, odbywać się mogą plenery artystyczne, zajęcia w muzeach, zabawy terenowe, zajęcia związane z przygotowaniem reportaży.

Eksperymentowanie - dzieci poddają zmianie obiekty według przemyślanych założeń. Następnie obserwują zmiany i orzekają o słuszności postawionych hipotez. Prosty eksperyment: które ze zgromadzonych przedmiotów, utrzymają się na wodzie? Które zatoną? Dzieci stawiają przypuszczenia, a następnie określają warunki przeprowadzenia eksperymentu. Doświadczają i okazuje się, czy ich przypuszczenia okazały się słuszne, czy też nie. Możemy dociekać dalej - co wpływa na to, że jedne przedmioty utrzymują się na wodzie, a inne nie.

W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* szczególną rolę odgrywa **forma organizacyjna zajęć**. Oprócz pracy z całym zespołem klasowym oraz pracy indywidualnej proponujemy wiele aktywności, w małych grupach lub parach. Przyjmujemy założenie, że praca w grupach nie może wyłącznie dowartościowywać słabego ucznia, dopuszczać go do jakiegokolwiek pracy. Każdy członek grupy jest równie ważny, ma swoje zadanie do spełnienia.

Zalety pracy w grupach:

- ☐ dzieci rozmawiają ze sobą, werbalizują swoje przemyślenia (dyscyplinują, porządkują myśli, podejmują wysiłek, żeby zostać zrozumianym przez innych);
- ☐ każdy w grupie może wypowiadać swoje pomysły, wszystkie idee są równie istotne, bo przecież nie wiadomo, która z nich okaże się „strzałem w dziesiątkę”;
- ☐ uczniowie o lepszych możliwościach mają szansę przekonać się, że trzeba uszanować pomysł każdego, bo nie wiadomo, który z nich będzie najlepszy;
- ☐ dzieci mają okazję podejmowania wielu prób rozwiązania zadania;
- ☐ uczniowie budują przekonanie, że rozwiązanie problemu wymaga czasu oraz podejmowania wielu prób;

³⁸ M. Dąbrowski, Pozwólmy dzieciom myśleć! O umiejętnościach matematycznych polskich trzecioklasistów, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2008, s. 94.

- w czasie pracy w grupie uczniowie mogą szybciej dojść do wniosku, że czegoś nie rozumieją i muszą to dokładniej przemyśleć; uczą się traktować te doświadczenia nie jako własne porażki, świadczące o gorszych możliwościach intelektualnych, ale jako sytuacje, z którymi należy się zmierzyć;
- dzieci chcą zrozumieć rozwiązanie; kiedy zajęcia prowadzi nauczyciel, wierzą, że on ma rację, jego pomysł na rozwiązanie zadania jest jedyny i najlepszy; dlatego przyjmują go bezkrytycznie³⁹.

Organizowanie pracy w grupach nie jest prostym zadaniem dla nauczyciela, ponieważ niesie z sobą pewne trudności, np. powoduje hałas i zamieszanie. Jeżeli jednak chcemy stworzyć dzieciom warunki do tego, żeby twórczo pracowały, należy zapomnieć o sztywnych regułach. Trzeba przyjąć za oczywisty fakt, że pojawi się **hałas i zamieszanie**.

Praca w grupach nastawiona jest w dużo większym stopniu na proces niż na cel. Ważne jest, by nauczyciel świadomie decydował, czy orientuje się na cel, czy na proces. Czasami bowiem cel odgrywa nadrzędną rolę, a innym razem – proces. Jeżeli nauczyciel zaznajamia dzieci z nowym zagadnieniem, np. wymiennością „ó” na „o”, to na pierwszy plan wysuwa się cel. Podobnie dzieje się w przypadku wszystkich tzw. twardych umiejętności, czyli takich, które można zmierzyć kartą pracy. Jeśli natomiast chodzi np. o dzielenie się przez dzieci własnymi pomysłami, zadanie które rozwiązują jest tylko sposobem pozwalającym osiągnąć cel, który dotyczy rozwijania tzw. umiejętności miękkich czyli dzielenia się własnymi pomysłami. Umiejętności miękkie trudno zbadać kartą pracy, można je jedynie zaobserwować u dziecka. Kierując się tymi przesłankami:

- dzieci powinny zajmować się odpowiednio dobranymi zadaniami; funkcję tę spełniają zadania nietypowe, na odkrywanie reguł czy mini projekty;
- nauczyciel powinien często dokonywać zmiany składu grup uczniowskich;
- nauczyciel powinien wystrzegać się oceny pracy grupy, co nie znaczy, że nie należy omówić efektów tej pracy.

Przykładowy scenariusz zajęć ⁴⁰

Poniżej przedstawiamy propozycję scenariusza zajęć z dziećmi w klasie pierwszej, w pierwszych dniach roku szkolnego. Więcej propozycji można znaleźć na naszej stronie internetowej www.berdo.org.

Cele Edukacyjne

Orientacja w przestrzeni:

- wskazywanie i słowne określanie kierunków od siebie (góra, dół, tył, przód, lewa, prawa strona);

³⁹ Por. A. Kalinowska, *Pozwólmy dzieciom działać. Mity i fakty o rozwijaniu myślenia matematycznego*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2000, s. 56-58.

⁴⁰ Zaprezentowany przykładowy scenariusz zajęć, pochodzi z przygotowywanego książki metodycznej na temat edukacji matematycznej w edukacji wczesnoszkolnej, więcej informacji na ten temat, kiedy tylko książka będzie gotowa, można będzie znaleźć na stronie autorów programu www.berdo.org

- ☐ wskazywanie i słowne określanie kierunków od drugiej osoby (górze, dół, tył, przód, lewa, prawa jej strona);
- ☐ wyznaczanie kierunków od osoby, która stoi do dziecka tyłem, bokiem, przodem;
- ☐ wskazywanie i słowne określanie położenia przedmiotu w stosunku do człowieka (na górze, na dole, z tyłu, z przodu, po lewej stronie, po prawej stronie człowieka);
- ☐ wskazywanie i słowne określanie położenia jednych przedmiotów w stosunku do innych (na górze, na dole, z tyłu, z przodu, po lewej, po prawej stronie przedmiotu).

Przewidywane osiągnięcia ucznia:

- ☐ wskazuje i określa kierunki w przestrzeni od osi własnego ciała;
- ☐ wskazuje i określa kierunki w przestrzeni od drugiej osoby;
- ☐ wskazuje i słownie określa położenie jednego przedmiotu w stosunku do drugiego oraz człowieka w stosunku do przedmiotu.

Środki Realizacji Celów Edukacyjnych

Uczeń potrzebuje:

- ☐ woreczek

Nauczyciel potrzebuje:

- ☐ woreczek
- ☐ szeroką taśmę (malarską/maskującą)

Wskazujemy części ciała i kierunki w przestrzeni

Dzieci stoją w szeregu, jedno obok drugiego. Nauczyciel staje przed szeregiem, przodem do dzieci.

Aktywności uczniów:

dzieci próbują robić, to co robi nauczyciel:

- ☐ wyciąga dwie ręce przed siebie;
- ☐ kładzie ręce na głowie;
- ☐ chowa ręce za siebie;
- ☐ dotyka rękami kolan;
- ☐ zasłania rękami oczy;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ☐ bierze się pod boki;
- ☐ kładzie ręce na brzuchu;
- ☐ chwyta się rękami za uszy.

Teraz nauczyciel wykonuje podobne ruchy, ale najpierw mówi, co będą robili (np. schowamy ręce za siebie), a potem wykonuje je.

W kolejnej wersji zadania - nauczyciel mówi same polecenia i obserwuje, jak wykonują je dzieci.

Teraz chętne (wybrane) dziecko wchodzi w rolę nauczyciela, staje na miejscu nauczyciela (nauczyciel staje w szeregu na miejscu dziecka) i wykonuje ruchy, które pozostałe dzieci (i nauczyciel) naśladują. Zabawę nauczyciel może powtórzyć z kolejnymi dziećmi.

Komentarz

W tym zadaniu dzieci wyróżniają kierunki od siebie. Najpierw nauczyciel wykonuje ruchy, a dzieci go naśladują. Ponieważ stoi do nich przodem, dlatego powinien wystrzegać się określeń „prawa, lewa strona”. Potem mówi polecenia, chwilę czeka aby dzieci mogły zrobić to, o co je poprosił, a następnie sam zadanie wykonuje. Jest to okazja dla dzieci, które mają jeszcze trudności w wyróżnianiem kierunków od siebie, aby mogły skorzystać z mechanizmu naśladownictwa. W trzeciej wersji zadania nauczyciel mówi polecenia i obserwuje, jak dzieci sobie z nimi radzą. Dzięki temu może rozpoznać tych uczniów, którzy mają trudności z wyróżnianiem kierunków od siebie.

Podajemy przykłady poleceń kierowanych do dzieci. Opierają się one na zasadzie - rękami dotykamy jakiejś części ciała lub ręce umieszczamy po określonej stronie ciała.

Celem tego zadania jest też rozwijanie umiejętności koncentrowania się na drugiej osobie i naśladowanie tego, co ona robi.

Nauczyciel powinien notować, które dzieci pełnią rolę inicjującego zabawę. Tak, aby każde dziecko w czasie tygodnia zajęć miało szansę w takiej roli się znaleźć.

Wskazujemy stronę prawą i lewą

Dzieci stoją w szeregu, jedno obok drugiego. Nauczyciel staje przed szeregiem, tyłem do dzieci. Umawia się z dziećmi, że będą próbowały robić, to co robi on:

Aktywności uczniów:

Dzieci próbują:

- ☐ podnieść do góry prawą rękę;
- ☐ podnieść do góry lewą rękę;

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- ☐ chwycić się prawą ręką za prawe ucho;
- ☐ chwycić się lewą ręką za lewe ucho;
- ☐ chwycić się prawą ręką za lewe ucho;
- ☐ chwycić się lewą ręką za prawe ucho;
- ☐ podrapać się po głowie prawą ręką;
- ☐ pogłaskać się po brzuchy lewą ręką;
- ☐ chwycić lewą ręką prawe kolano;
- ☐ stanąć na prawej nodze;
- ☐ stanąć na lewej nodze.

Teraz nauczyciel wykonuje podobne ruchy, ale najpierw mówi, co będą robili (np. staniemy na prawej nodze), a potem wykonuje je.

W kolejnej wersji zadania - nauczyciel mówi same polecenia i obserwuje, jak wykonują je dzieci.

Teraz chętne (wybrane) dziecko wchodzi w rolę nauczyciela, staje na jego miejscu (nauczyciel staje w szeregu na miejscu dziecka) i wykonuje ruchy, które pozostałe dzieci (i nauczyciel) naśladują. Zabawę nauczyciel może powtórzyć z różnymi dziećmi.

Komentarz

W tym zadaniu koncentrujemy się na wyróżnianiu strony prawej i lewej od siebie, dlatego nauczyciel musi stanąć tyłem do dzieci.

Kładziemy woreczek po różnych stronach swojego ciała

Dzieci siedzą w kręgu. Nauczyciel rozdaje im woreczki - podaje woreczki dziecku, które siedzi obok niego. Ono podaje woreczek dalej, tak aby każde dziecko miało po jednym woreczku.

Nauczyciel zostawia chwilę na to, aby dzieci swobodnie pobawiły się woreczkami.

Następnie prosi dzieci o to, żeby próbowały robić z woreczkiem, to co będzie robił on.

Aktywności uczniów:

- ☐ podrzuca woreczek do góry;
- ☐ kładzie woreczek przed sobą;
- ☐ kładzie woreczek za siebie;
- ☐ kładzie woreczek na głowie;
- ☐ kładzie woreczek na kolanach.

Teraz nauczyciel wykonuje podobne czynności z woreczkiem, ale najpierw mówi, co będą robili (np. podrzucimy woreczek do góry), a potem wykonuje je.

W kolejnej wersji zadania - nauczyciel mówi same polecenia i obserwuje, jak wykonują je dzieci.

Teraz chętne (wybrane) dziecko wchodzi w rolę nauczyciela, coś robi z woreczkiem, a pozostałe dzieci (i nauczyciel) naśladują je. Zabawę nauczyciel może powtórzyć z różnymi dziećmi.

Komentarz

Dzieci po raz pierwszy otrzymują od nauczyciela woreczki, dlatego trzeba im dać czas na swobodną zabawę nimi. W tym zadaniu umieszczamy przedmiot po różnych stronach osoby. Ponieważ zabawa odbywa się w kręgu, dlatego rezygnujemy ze wskazywania kierunków - prawa, lewa.

Naśladujemy to, co ktoś robi z woreczkiem

Dzieci nadal siedzą w kręgu. Wybrany uczeń siada w środku koła i coś robi z woreczkiem (dziecko robi to, co samo wymyśli). Jeżeli ma z tym problem, to nauczyciel może zaproponować to, co może zrobić z woreczkiem).

Aktywności uczniów:

Pozostałe dzieci naśladują go. Zabawę można powtórzyć kilkakrotnie z różnymi dziećmi w roli nauczyciela.

Komentarz

W tej zabawie najważniejsza jest możliwość naśladowania innej osoby. Dzieci mogą się też znaleźć w sytuacji osoby inicjującej zadanie dla innych.

Dziecko, które pełni rolę modelu samo wymyśla to, co można z woreczkiem zrobić. Jeżeli ma z tym problem, to nauczyciel odpowiada jemu.

Kładziemy woreczek po prawej i lewej stronie swojego ciała

Dzieci stoją w szeregu. Trzymają w ręku woreczki. Nauczyciel staje przed dziećmi. Zaprasza je do tego, aby wykonywały to, co będzie robił:

Aktywności uczniów:

- ☐ kładzie woreczek po swojej prawej stronie;
- ☐ kładzie woreczek po lewej stronie;
- ☐ trzyma woreczek w lewej ręce i przekłada woreczek do prawej ręki;
- ☐ prawą ręką kładzie woreczek przed sobą;
- ☐ lewą ręką kładzie woreczek za sobą;

- ☐ prawą ręką kładzie woreczek na głowie;
- ☐ lewą ręką zdejmuje woreczek z głowy i kładzie go przed sobą.

Teraz nauczyciel wykonuje podobne czynności z woreczkiem, ale najpierw mówi, co będą robili (np. lewą ręką położymy woreczek na głowie), a potem wykonuje je.

W kolejnej wersji zadania - nauczyciel mówi same polecenia i obserwuje, jak wykonują je dzieci.

Teraz chętne (wybrane) dziecko wchodzi w rolę nauczyciela, coś robi z woreczkiem, a pozostałe dzieci (i nauczyciel) naśladują je. Zabawę nauczyciel może powtórzyć z różnymi dziećmi.

Komentarz

W tej zabawie koncentrujemy się na wyróżnianiu kierunków lewa, prawa od siebie. Dzieci umieszczają woreczek po określonej stronie swojego ciała. Ponieważ ważny jest kierunek prawa-lewa, dlatego nauczyciel powinien stać do dzieci tyłem.

W parach kładziemy woreczki po różnych stronach swojego ciała

Nauczyciel przykleja na podłodze taśmę. Dzieci dobierają się w pary. Każda para siada tak, aby jedno dziecko siedziało za taśmą, a drugie przed taśmą. Dzieci siedzą jedno za drugim.

Aktywności uczniów:

- ☐ trzymają w tej samej ręce woreczek;
- ☐ dziecko, które siedzi za taśmą coś robi z woreczkiem, a jego partner, to naśladuje;
- ☐ zamieniają się rolami (przesiadają się);
- ☐ osoba pierwsza w parze mówi, co będą robić, dopiero potem to wykonuje. Jego partner wykonuje zadanie, korzystając z instrukcji słownej lub z naśladownictwa;
- ☐ zamieniają się rolami (przesiadają się);
- ☐ siadają przodem do siebie;
- ☐ naśladują czynności wykonywane z woreczkiem.

Komentarz

Po raz pierwszy dzieci pracują w parach. Pozwalamy im dobrać się w pary, tak jak chcą. Nauczyciel musi obserwować, czy każde dziecko wie, co to znaczy dobrać się w pary i czy nie doszło do sytuacji, że któreś dziecko nie ma partnera - wtedy partnerem dla niego jest nauczyciel. Dzieci inicjują czynności z woreczkiem, nazywają je i naśladują.

Kiedy dzieci siedzą naprzeciwko siebie, zachodzi zjawisko lustrzanego odbicia. Jest ono bardzo trudne dla dziecka, dlatego może się jeszcze zdarzyć, że jedno dziecko trzyma woreczek w prawej ręce, a jego partner chwycił woreczek lewą ręką. To znak dla nauczyciela, że dzieci potrzebują doświadczeń w zakresie orientowania się w lustrzanym odbiciu.

Dzieci określają też kierunki w stosunku do drugiej osoby, np. woreczek leży po prawej stronie koleżanki.

Taśma przyklejona na podłodze w prosty sposób pozwoli na zaprowadzenie porządku i ułatwi nauczycielowi podawanie dzieciom poleceń.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

6. Indywidualizacja procesu nauczania i uczenia się

Droga rozwoju każdego dziecka ma charakter indywidualny i niepowtarzalny. W *Programie edukacji wczesnoszkolnej w działaniu „Mniej mówcie - więcej działajcie”* przyjęliśmy założenie o stadialności rozwoju człowieka. Każde dziecko w swoim tempie zdobywa wiedzę i umiejętności, doświadcza i rozwija się. Jednocześnie przeważająca liczba dzieci rozwija się w określonym dla danej grupy wiekowej, czyli przewidywalnym, tempie. I z myślą o nich tworzona jest podstawa programowa, programy nauczania oraz pakiety edukacyjne. W każdej grupie pojawiają się uczniowie, którzy rozwijają się wolniej. Potrzebują więcej czasu na przyswojenie nowych umiejętności i wiedzy, i na dłużej zatrzymują się na określonym etapie rozwoju. Dlatego liczba doświadczeń skierowana do nich powinna być odpowiednio większa. W każdej klasie będą też dzieci, które rozwijają się szybciej i potrzebują wielu różnych doświadczeń, aby zaspokajać swoją ciekawość poznawczą i rozwijać swoje uzdolnienia.

Podstawowe zadanie nauczyciela polega na wnikliwej obserwacji dzieci⁴¹. Należy zwracać szczególną uwagę na uczniów, którzy⁴²:

- ☐ unikają sytuacji zadania, przeciągają w czasie moment, kiedy mają zająć się zadaniem;
- ☐ odmawiają zajmowania się zadaniem; często nawet nie wysłuchawszy treści polecenia, stwierdzają, że i tak sobie z nim nie poradzą;
- ☐ pracują dużo wolniej niż pozostałe dzieci;
- ☐ boją się porażki, nie ufają własnej wiedzy i umiejętnościom; cechują się dużą zmiennością w poziomie wiedzy i umiejętności – wczoraj poradzi sobie z podobnym zadaniem, a dzisiaj już tego nie potrafią zrobić;
- ☐ nie lubią pracy w grupie;
- ☐ mają trudności ze rozumieniem symboli, nie wiedzą, kiedy jakiego symbolu należy użyć; zapominają, o czym jest zadanie, czego dotyczy polecenie, jeżeli jest ono nieco dłuższe;
- ☐ mają znaczące trudności w początkowym okresie nauki czytania i pisania;
- ☐ mają kłopoty z czytaniem map, tabel, osi liczbowej; błędnie przepisują z tablicy lub z podręcznika, przerysowują kształty;
- ☐ z trudem z pamięci przywołują słowa i liczby, kształty; mają problemy ze rozumieniem pojęć związanych z wagą, przestrzenią, kierunkiem, czasem;
- ☐ z trudem przechodzą z myślenia na poziomie konkretnym na poziom symboliczny (trwa to długo);

Wymienione zachowania dziecka mogą świadczyć o tym, że nadmiernie nie radzi sobie ono z uczeniem się. Pamiętać jednak należy, że ci uczniowie dopiero zaczynają swoją szkolną przygodę i mają do opanowania wiele różnych umiejętności, np. korzystanie z podręcznika, pracę w grupie, słuchanie wyjaśnień nauczyciela, koncentrowanie się na poleceniu, odrabianie pracy domowej. Dlatego wymienione zachowania traktować należy jedynie jako sygnały ostrzegawcze – uczniowi należy się bacznie przyglądać, a kiedy zajdzie taka potrzeba, po rozmowie z rodzicami, skorzystać z konsultacji ze specjalistą z zakresu terapii pedagogicznej.

Wiedza na temat uzdolnień ciągle jest uboga i fragmentaryczna. W literaturze specjalistycznej opisywane są uzdolnienia dzieci starszych, niewiele zaś miejsca poświęcono uzdolnieniom młodszych uczniów.

W każdej grupie znajdują się uczniowie, którzy pracują szybciej niż pozostali, zadają wiele pytań, są dociekliwi. Często mają fragmentaryczne zainteresowania, szczególnie interesują ich wybrane obszary czy

⁴¹ Do tego obligują nauczycieli Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2007 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach Dz.U. nr 228 z 2010 r., poz. 1487-1492.

⁴² Warto zapoznać się z publikacją: Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli, MEN 2011.

dziedziny wiedzy lub umiejętności. Nauczyciel powinien tak organizować zajęcia, aby każdy uczeń miał możliwość samodzielnego konstruowania swojej wiedzy i umiejętności. Najważniejszym celem nie jest szybkie uzyskanie od dzieci odpowiedzi na pytanie, ale podejmowane przez ucznia próby poradzenia sobie z problemem. Naszym zdaniem istotniejsze jest podejmowanie prób rozwiązania problemu niż uzyskanie samego rozwiązania. Może to mieć szczególnie uzasadnione zastosowanie w przypadku uczniów szczególnie uzdolnionych.

Uwzględnianie zasady indywidualizacji nauczania w pracy nauczyciela należy do bardzo trudnych. Dlatego do realizacji Programu proponujemy:

- **stopniowanie trudności** – zgodnie z tą zasadą ułożone są treści w poszczególnych zakresach i obszarach edukacji;
- **pracę dzieci w różnych grupach** - pozwoli to, aby uczniowie uczyli się wzajemnie od siebie. W każdej grupie są dzieci na różnym poziomie rozwoju określonej kompetencji. Zespół nigdy nie jest homogeniczny. Częsta zmiana składu grupy, w której pracują dzieci, pozwala osiągnąć efekt naturalnej grupy, w której człowiek żyje i w której współpracuje z innymi jej członkami (w rodzinie, w pracy). W takiej grupie są osoby o zróżnicowanych możliwościach, zainteresowaniach, o różnych osobowościach, z różną porcją doświadczeń;
- **różne sposoby motywowania uczniów** – dzieci powinny być przez nauczyciela zaskakiwane, zadziwiane, zachęcane do działania oraz przekonane o użyteczności tego, czym zajmują się na zajęciach;
- **każde dziecko czerpie inne, właściwe dla siebie doświadczenia** – przyjmujemy założenie, że każde dziecko z właściwie dobranej aktywności będzie czerpało różne, odpowiednie dla siebie doświadczenia. Wytlumaczmy to na przykładzie: uczniowie układają 2 dróżki (prostą i zakręcającą) z kolorowych patyczków (zielonych i niebieskich, o długości 5 cm), obie ścieżki mają mieć długość 30 cm; zadanie polega na obliczeniu, ile patyczków jest potrzebnych do zbudowania 1 ścieżki. Dla dziecka, które rozumie na poziomie operacyjnym w zakresie uznawania stałości długości, to zadanie ograniczy się do poszukiwania odpowiedzi, ile to jest 30 cm podzielić po 5 cm albo ile razy muszą wziąć po 5 cm, żeby razem było 30 cm. Dla ucznia, który rozumie na poziomie przedoperacyjnym, zadanie stanowi okazję do zdobywania doświadczeń w zakresie uznawania stałości wielkości – ścieżki są tej samej długości, chociaż wyglądają inaczej;
- **zadania problemowe** – przeznaczone dla wszystkich uczniów, nie tylko tych najzdolniejszych; tego typu zadania stymulują rozwój intelektualny, zmuszają do szukania własnych dróg zrozumienia zadania, uczą zadawania pytań i odpowiadania na nie, pozwalają doświadczać poczucia sprawstwa oraz kontroli poznawczej;
- **dodatkowe prace domowe i zadania pozaszkolne** (np. udział dziecka w kółku zainteresowań) – zadawane w porozumieniu z rodzicami;
- **powierzanie dodatkowych zadań** uczniom przy okazji wycieczek, uroczystości klasowych i szkolnych, związanych z udzielaniem pomocy w nauce kolegom z klasy lub młodszym uczniom;
- **zachęcanie uczniów do uczestniczenia w wydarzeniach pozaszkolnych**, np. odwiedzania muzeów, wystaw, brania udziału w konkursach, zawodach.

7. Opis założonych osiągnięć ucznia z podziałem na kolejne klasy i poszczególne edukacje

Zakładane osiągnięcia

W rozdziale tym podajemy zakładane osiągnięcia ucznia w podziale na poszczególne lata nauczania szkolnego oraz na poszczególne edukacje. Edukacje zaś dzielimy na obszary.

W kolejnych latach pomijamy te umiejętności i wiadomości z danego obszaru, które dziecko powinno zdobyć w poprzednich latach. Stanowią one bazę do budowania kolejnych umiejętności i wiadomości. Jednocześnie te umiejętności i wiadomości są nadal powtarzane, pogłębiane, rozszerzane.

Opis założonych osiągnięć ucznia w edukacji matematycznej ze wspomaganie rozwoju umysłowego

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Odporność emocjonalna na trudne sytuacje	radzi sobie w sytuacjach trudnych i wymagających wysiłku intelektualnego.	
Orientacja w przestrzeni	- wskazuje i słownie określa kierunki od siebie, od drugiej osoby; - wskazuje i słownie określa położenie przedmiotu w stosunku do człowieka, przedmiotu w stosunku do drugiego przedmiotu; - wskazuje i słownie określa kierunki na kartce papieru; - rysuje strzałki we właściwych kierunkach.	- wskazuje i słownie określa kierunki na rysunku; wyprowadza kierunki od osoby usytuowanej na rysunku tyłem, przodem, bokiem; określa położenie jednego przedmiotu w stosunku do innego; - stosuje umowy związane z orientacją na rysunku, np. określa osoby znajdujące się na zdjęciach; - stosuje określenia: <i>na wierzchu, na spodzie, pomiędzy</i>, zarówno w odniesieniu do realnych obiektów, jak i tych przedstawionych na rysunku; - dostrzega efekt lustrzanego odbicia i radzi sobie z nim.
Klasyfikacja	- grupuje obiekty według podanej cechy, którą spostrzega wzrokiem; tworzy kolekcje; - wyszukuje i grupuje obiekty, które posiadają podaną cechę.	- określa kryteria, według których obiekty zostały pogrupowane; - definiuje, czyli określa cechy obiektów, które pozwalają zaliczyć je do danej kategorii; - segreguje obiekty według podanej cechy, której nie można spostrzec wzrokiem, np. według przeznaczenia; - segreguje obiekty, biorąc pod uwagę dwie, trzy cechy.
Wnioskowanie o zmianach		- wnioskuje o zmianach związanych z układem obiektów – nie zmienia się ich liczba, zmienia się tylko układ; - wnioskuje o zmianach związanych z dodaniem, a potem odjęciem takiej samej liczby obiektów.
Szeregowanie	- układa obiekty w serie rosnące i malejące, np. od najdłuższego do najkrótszego lub od najwęższego do najszerszego; - znajduje miejsce obiektu w serii; - numeruje obiekty w ułożonej serii; - wskazuje dany obiekt w serii; - określa obiekt następny i poprzedni w serii.	- przewiduje kolejny obiekt w serii; - porządkuje zbiory według wzrastającej i malejącej liczby obiektów.
Myślenie przez analogię		- stosuje zależność, jaka zachodzi pomiędzy obiektami A i B, do określenia zależności pomiędzy obiektami C i D; - dostrzega sposób wykonania czynności i stosuje go w innej, ale podobnej sytuacji.
Myślenie przyczynowo-skutkowe		- określa skutek na podstawie przyczyny w sytuacjach codziennych; - określa przyczynę na podstawie skutku w sytuacjach codziennych
Regularności	- rozpoznaje wzrokiem (na konkretnych, na realistycznych i symbolicznych rysunkach) i słuchem powtarzające się regularności; - kontynuuje układy rytmiczne o wzorze AAA, AB; ABC, ABCD, AABB, AABBC, ABBA	- przekłada rytmy z jednej reprezentacji na drugą; - uzupełnia luki w dostrzeżonych regularnościach.

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Czas	- wymienia w odpowiedniej kolejności nazwy dni tygodnia; - rozpoznaje różne kalendarze oraz określa ich zastosowanie; - znajduje w kalendarzu miesiąc, liczbę tygodni, liczbę dni w miesiącu.	- określa pory dnia; - używa pojęcia <i>tydzień</i> w dwóch znaczeniach: w znaczeniu administracyjnym oraz jako siedem kolejnych dni tygodnia; - stosuje określenia: <i>dziś, wczoraj, przedwczoraj, jutro, pojutrze</i>; - rozumie pojęcia <i>rok</i> w znaczeniu administracyjnym (kalendarzowym) oraz jako dwanaście kolejnych miesięcy; - wymienia w odpowiedniej kolejności nazwy miesięcy w roku; - dokonyuje prostych obliczeń kalendarzowych na dniach tygodnia oraz miesiącach w roku - odczytuje i zaznacza pełne godziny na zegarze (układ 12-godzinny) - stosuje określenia: <i>wcześniej/później</i>; - dokonyuje prostych obliczeń zegarowych; - rozumie relacje typu starszy/młodszy; o tyle lat starszy/o tyle lat młodszy, o ile lat starszy/o ile lat młodszy;
Liczenie	- przelicza różne obiekty, także przemijające w jak największym zakresie - liczy w różnych kierunkach; przelicza obiekty nieuporządkowane; przelicza obiekty ułożone po okręgu; - odróżnia liczenie poprawne od błędnego; - liczy od danej liczby w zakresie co najmniej 20; - liczy wstecz w zakresie co najmniej 20; - wnioskuje o stałości liczby obiektów w zbiorze;	liczy po 10 w jak największym zakresie.
Równoliczność	- porównuje liczebności dwóch zbiorów za pomocą dwóch metod: przeliczania obiektów oraz łączenia obiektów w pary; - używa określeń: <i>tyle samo, więcej, mniej</i>; - ustala, czy po zmianie ułożenia obiektów w jednym z dwóch równolicznych zbiorów nadal w obu jest po tyle samo obiektów.	
Liczby naturalne	- posługuje się liczbami naturalnymi od 0 do 20 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym; - wyodrębnia w liczbach drugiej dziesiątki liczbę dziesiątek i jedności, a w zapisie tych liczb cyfry dziesiątek i cyfry jedności; - rozkłada liczby w zakresie 20 na składniki (dwa składniki i więcej niż dwa); odkrywa wiele kombinacji rozkładu danej liczby; - dostrzega związek liczby porządkowej z kardynalną; - porządkuje liczby z zakresu 0-20 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określanie miejsce liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); - określa liczebności zbioru bez kodowania w jak największym zakresie; - wyróżnia zbiory o danej liczbie obiektów bez kodowania w jak największym zakresie; - porównuje liczby od 0 do 20.	- stosuje porównywanie różnicowe liczb w zakresie 0 - 20; - stosuje pojęcie <i>para</i>; wyróżnia liczby parzyste i nieparzyste w zakresie 20; - stosuje liczby od 0 do 20 w aspekcie miarowym: - mierzy długości linijką, sumuje długości dwóch przedmiotów wyrażone w centymetrach (w zakresie 20 cm); - dodaje i odejmuje wagi produktów i wyraża sumy w kilogramach w zakresie 20 kg; - dodaje i odejmuje ilości płynu w zakresie 20 l.
Rachowanie	- dodaje i odejmuje na palcach i innych zbiorach zastępczych bez zapisywania działań w jak największym zakresie; - dolicza i odlicza na zbiorach zastępczych lub w myśli; - dodaje i odejmuje w zakresie 20 oraz zapisuje obliczenia za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych;	- dolicza do 10; - korzysta w obliczeniach z prawa przemienności dodawania; - dostrzega i korzysta ze związków dodawania z odejmowaniem; - wykonuje obliczenia złożone w zakresie 20; - wielokrotnie dodaje takie same liczby w zakresie 20.
Działania okienkowe		ustala w działaniu nieznaną składnik oraz nieznaną odjemnik (w zakresie 20).

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Zadania z treścią	- radzi sobie w sytuacjach życiowych, których pomyslnie zakończenie wymaga dodawanie lub odejmowania; - rozwiązuje proste zadania z treścią na dodawanie i odejmowanie za pomocą symulacji na konkretnych, rysunkach pomocniczych lub przez wykonywanie wyłącznie działań na liczbach; - zapisuje rozwiązanie zadania z treścią za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych.	- rozwiązuje proste zadania z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie różnicowe; - rozwiązuje proste zadania z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego składnika, nieznanego odjemnika); - rozwiązuje złożone zadania z treścią wymagające zastosowania dwóch działań; - rozwiązuje zadania otwarte; - rozwiązuje proste zadania z treścią celowo źle sformułowane: układa pytanie do treści zadania, uzupełnia treści zadania danymi; - układa zadania z treścią: do historyjek obrazkowych, do obrazków, na których przedstawiona jest akcja, do działania dodawania i odejmowania.
Obliczenia pieniężne	- rozpoznaje monety: 1 zł, 2 zł, 5 zł; - rozpoznaje monety: 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr; - rozpoznaje banknoty: 10 zł i 20 zł; - stosuje pojęcie <i>cena towaru</i>; - wskazuje produkty droższe/tańsze; - szacuje wartości podstawowych produktów; - szacuje, czy wystarczy pieniędzy na zakup określonego towaru; - oblicza wartości zakupów (zakres obliczeń do 20 zł); - zna pojęcie długu i widzi konieczność spłacania go.	- porównuje wartości monet i banknotów; - rozumie zależność: za monetę o większym nominale można otrzymać kilka innych monet o mniejszym nominale; - dodaje i odejmuje złotówki w zakresie 20 zł; - dodaje i odejmuje grosze w zakresie 20 gr;
Symetria	dostrzega symetrię na rysunkach, na kształtach figur geometrycznych, układach kropek.	
Figury geometryczne płaskie - koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt	- projektuje szlaczki, rozety, ornamenty; - powiększa i pomniejsza figury geometryczne	- rozpoznaje i nazywa kształt koła, prostokąta, kwadratu, trójkąta w otoczeniu i na rysunkach; - konstruuje prostokąty i trójkąty z patyczków o różnej długości; - rysuje, wycina prostokąty, kwadraty i trójkąty po śladzie; - obrysowuje szablony kół, trójkątów, prostokątów i kwadratów; - porównuje długości boków prostokątów poprzez bezpośrednie przyłożenie ich do siebie.
Figury geometryczne płaskie - odcinek		- rozpoznaje i nazywa odcinki; - mierzy długości odcinków (do 20 cm); - rysuje odcinki o podanej długości w centymetrach (w zakresie 20 cm); - porównuje długości odcinków.
Bryły geometryczne		- rozpoznaje i nazywa w otoczeniu bryły: kule, walce, sześciiany; - lepi kule z plasteliny; wskazuje kule mniejsze i większe.
Długość	- mierzy długość, szerokość, wysokość tego samego przedmiotu różnymi miarkami; dobiera miarkę do mierzonego obiektu; - porównuje obiekty pod względem długości, wysokości i szerokości. - stosuje pojęcie <i>1 centymetr</i>; - mierzy długości za pomocą linijki.	- wnioskuję o stałości długości obiektu pomimo obserwowanych zmian w jego kształcie; - stosuje skrót <i>cm</i>; - zapisuje wyniki pomiaru; - wskazuje obiekty krótsze, dłuższe, o takiej samej długości.
Ciężar	- konstruuje wagę szalkową; dostrzega równowagę na wadze; - waży obiekty za pomocą umownych odważników, np. klocków; - porównuje ciężary obiektów, stosuje określenia: <i>cięższy, lżejszy, waży tyle samo</i>; - Wie, że towary są pakowane według wagi produktu.	- stosuje pojęcie <i>1 kilogram</i>; - stosuje skrót <i>kg</i>; - wnioskuję o tym, że ciężar nie zależy tylko od wielkości obiektu.
Płyny		- odmierza ilości płynu za pomocą różnych miarek; - mierzy pojemności naczyń przez wlewanie do nich płynu; - stosuje rozumowania typu: naczynia o różnym kształcie i wysokości mogą mieć taką samą pojemność; - porównuje pojemności naczyń i stosuje określenia: <i>tyle samo, mniej/więcej płynu</i>; - stosuje pojęcie <i>1 litr</i>; - stosuje skrót <i>l</i>; - odmierza płyny miarką litrową.

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Temperatura	•	- zna zastosowanie termometru; - odczytuje temperaturę na termometrze (liczby w zakresie 20); - stosuje pojęcie 1 stopień Celsjusza.
Odczytywanie i zapisywanie danych w tabeli	•	- odczytuje i zapisuje dane w prostej tabeli kilku kolumnowej; - odczytuje i zapisuje dane w tabeli z uwzględnieniem kolumn i wiersów; - dokonuje obliczeń w tabelach na dodawanie i odejmowanie.
założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Orientacja w przestrzeni		wskazuje kierunek w celu wytłumaczenia, jak dojść do określonego punktu (otoczenie znane dziecku).
Klasyfikacja		- wyróżnia w zbiorze podzbior; - wyróżnia obiekty, które spełniają dwa kryteria; - zauważa sytuacje, kiedy nie da się wyróżnić obiektów o podanych cechach.
Szeregowanie		określa zasady, według której utworzono serię.
Myślenie przyczynowo - skutkowe		- określanie warunki, kiedy dana przyczyna spowoduje określony skutek; - określa przyczynę, gdy znany jest skutek i warunki jakie zadziałały; - określa skutki, gdy dana jest przyczyna i warunki jakie zaistniały.
Regularności		określa zasady, na jakich utworzono regularność.
Czas	- chronologicznie porządkuje daty w obrębie jednego miesiąca; - odczytuje i zaznacza pełne godziny na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowym (wyświetlającym cyfry) w układzie 24-godzinnym; - posługuje się pojęciami: minuta, kwadrans, pół godziny, godzina.	odczytuje i zapisuje daty w formule: 11 kwietnia/11.04;
Liczenie	liczy po 100 w przód i w tył w zakresie co najmniej 1000.	liczy po 2, 3, 5 w przód i w tył w zakresie co najmniej 100;
Liczby naturalne	- posługuje się liczbami naturalnymi do 100 w aspekcie porządkowym, kardynalnym i symbolicznym; - zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 100; zamienia zapis słowny liczby na cyfrowy i odwrotnie; - porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 100 słownie i z użyciem znaków: <, >, =; - odczytuje i zapisuje liczby od I do XII w systemie rzymskim; - stosuje liczby od 0 do 100 w aspekcie miarowym: □ dodaje i odejmuje długości dwóch, trzech przedmiotów i wyraża wynik w centymetrach w zakresie 100 cm; □ dodaje i odejmuje długości dwóch, trzech przedmiotów i wyraża wynik w metrach; □ dodaje i odejmuje wagi produktów i wyraża wynik w kilogramach w zakresie 100 kg, □ dodaje i odejmuje ilości płynu i wyraża wynik w litrach w zakresie 100 l.	- wyodrębnia w liczbach z przedziału 0-100: liczbę setek, liczbę dziesiątek i liczbę jedności, a w zapisie liczby: cyfrę setek, cyfrę dziesiątek i cyfrę jedności; - rozkłada liczby z zakresu 0-100 na składniki; podaje wiele kombinacji rozkładu liczby; - dostrzega związek liczby porządkowej z kardynalną; - porządkuje liczby z zakresu 0-100 od najmniejszej do największej i odwrotnie; określa miejsca liczby w ciągu liczbowym (na chodniczku liczbowym); ustala brakujące liczby w danym ciągu; - porównuje kilka liczb w zakresie 100 słownie i z użyciem znaków: <, >, =; - stosuje porównywanie różnicowe liczb w zakresie 100; - wyróżnia liczby parzyste i nieparzyste z zakresu 100.
Rachowanie - dodawanie i odejmowanie	- dodaje i odejmuje w zakresie 100 i zapisuje obliczenia za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych; - dostrzega i praktycznie korzysta ze związków dodawania z odejmowaniem, sprawdza wynik odejmowania za pomocą dodawania oraz dodawania za pomocą odejmowania.	- wykonuje działania złożone na dodawanie i odejmowanie w zakresie 100; - korzysta w obliczeniach z praw przemienności i łączności dodawania; - zaznacza na chodniczku liczbowym proste operacje dodawania i odejmowania; - wskazuje w zapisie działania składniki i sumę oraz odjemną, odjemnik i różnicę.

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Rachowanie - mnożenie i dzielenie	sprawdza wynik dzielenia za pomocą mnożenia.	- odczytuje, zapisuje i oblicza działania mnożenia w zakresie 30; - odczytuje, zapisuje i oblicza działania dzielenia w zakresie 30; - dostrzega i praktycznie korzysta ze związków mnożenia z dzieleniem; - korzysta w obliczeniach z prawa przemienności mnożenia; - oblicza kolejne wielokrotności danej liczby; - wskazuje i nazywa w działaniu mnożenia czynniki i iloczyn.
Działania okienkowe (równania jednodziałaniowe)	rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka: ustala nieznany składnik, nieznany odjemnik, nieznana odjemną, nieznany czynnik.	
Zadania z treścią (w tym zadania tekstowe)	rozwiązuje proste zadania z treścią na mnożenie i dzielenie oraz zapisuje jego rozwiązanie za pomocą cyfr i znaków działań matematycznych.	- rozwiązuje proste zadania z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanej odjemnej); - układa zadania z treścią do działania mnożenia i dzielenia.
Obliczenia pieniężne	- rozpoznaje monetę 50 gr; - rozpoznaje banknoty: 50 zł, 100 zł; - stosuje pojęcia: <i>cena towaru</i>, <i>wartość towaru</i>; - stosuje proste obliczenia typu: <i>cena – ilość (liczba) – wartość</i>.	- dodaje i odejmuje złote w zakresie 100 zł; - dodaje i odejmuje grosze w zakresie 100 gr; - oblicza resztę z zakupów w złotych.
Figury płaskie geometryczne - koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt	rysuje figury w pomniejszeniu i powiększeniu.	- rysuje, wycina prostokąty, kwadraty i trójkąty bez śladu; - rysuje prostokąty i kwadraty na pokratkowanym papierze (kratki o boku 1 cm); - mierzy linijką boki prostokątów oraz porównuje ich długości.
Figury płaskie geometryczne - odcinek, linia		wskazuje linię.
Bryły geometryczne		- rozpoznaje i nazywa w swoim otoczeniu prostopadłością; - wskazuje na przedmiotach w kształcie walca ściany w kształcie koła; - wskazuje na przedmiotach w kształcie sześcianu ściany w kształcie kwadratu, liczy je; - wskazuje na przedmiotach w kształcie prostopadłości ściany w kształcie prostokąta i kwadratu, liczy je.
Długość (szerokość, wysokość, odległość)		- stosuje pojęcie <i>1 metr</i>; - mierzy długości, szerokości, wysokości oraz odległości za pomocą miarki krawieckiej; zapisuje wyniki pomiaru; - stosuje skrót <i>m</i>; - porównuje długości, szerokości, wysokości oraz odległości mierzone za pomocą miarki krawieckiej; wskazuje obiekty krótsze, dłuższe, o takiej samej długości, szerokości lub wysokości; - stosuje w zapisach dotyczących porównywania długości, szerokości, wysokości oraz odległości znaki: $<$, $>$, $=$.
Ciężar (waga)	- waży obiekty na różnych wagach, odczytuje wyniki ważenia i zapisuje je; - stosuje pojęcie <i>pół kilograma</i>.	stosuje w zapisach dotyczących porównywania wag znaki: $<$, $>$, $=$.
Płyny	stosuje określenia: <i>litr</i>, <i>pół litra</i>, <i>ćwierć litra</i>.	stosuje w zapisach dotyczących porównywania pojemności znaki: $<$, $>$, $=$, pomiędzy wartościami wyrażonymi w litrach.
Temperatura		stosuje określenia: <i>temperatura wzrosła</i>, <i>temperatura obniżyła się</i>, <i>temperatura wzrosła o tyle stopni</i>, <i>temperatura obniżyła się o tyle stopni</i>.
Odczytuje i zapisuje dane w tabeli		dokonuje obliczeń w tabelach na mnożenie i dzielenie.

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Orientacja w przestrzeni		- określa, gdzie znajduje się przedmiot lub jak dojść do wybranego miejsca na podstawie schematycznego rysunku; - orientuje się na prostych planach, mapach fizycznych przedstawiających fragment miejscowości.
Klasyfikacja		- tworzy zbiór na zasadach negacji; - wskazuje obiekty, które nie należą do danego zbioru; - wskazuje zbiory puste oraz zbiory rozłączne.
Szeregowanie		- układa te same obiekty w różne serie; - szuka zależności pomiędzy miejscem obiektu w serii, a cechą, według której utworzono serię.
Regularności		dostrzega regularności w układach, w których sposób kodowania tego nie ułatwia.
Czas	porządkuje chronologicznie daty w obrębie jednego roku.	- określa i porównuje liczby dni w poszczególnych miesiącach; - odczytuje i zaznacza minuty na zegarze analogowym (ze wskazówkami) i cyfrowym (wyświetlającym cyfry) w układzie 12-godzinny i 24-godzinny; - dokonuje obliczeń kalendarzowych (na dniach) i zegarowych (na minutach).
Liczenie		liczy po 1000 w jak największym zakresie w przód i w tył.
Liczby naturalne	- stosuje liczby od 0 do 100 w aspekcie miarowym: □ dodaje i odejmuje długości dwóch, trzech przedmiotów i wyraża wynik w kilometrach (w zakresie 100 km) i w milimetrach (w zakresie 100 mm); □ dodaje i odejmuje wagi produktów i wyraża wynik w dekagramach (w zakresie 100 dag) i w gramach (w zakresie 100 g).	- stosuje porównywanie ilorazowe; - zaznacza liczby na osi liczbowej, porównuje liczby na osi liczbowej.
Rachowanie - dodawanie i odejmowanie		- wykonuje obliczenia złożone na dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie w zakresie 100; - wykonuje obliczenia złożone na dodawanie i odejmowanie z użyciem nawiasu; - zaznacza na osi liczbowej operacje dodawania i odejmowania; - zapisuje i odczytuje dodawanie i odejmowanie na grafach; - posługuje się w obliczeniach kalkulatorem.
Rachowanie - mnożenie i dzielenie	podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabliczki mnożenia.	- wskazuje i nazywa w działaniu dzielenia dzielną, dzielnik i iloraz; - wykonuje proste obliczenia na dzielenie z resztą; - wykonuje złożone obliczenia na mnożenie i dzielenie; - wykonuje złożone obliczenia na dodawanie i odejmowanie oraz mnożenie i dzielenie; - posługuje się w obliczeniach kalkulatorem.
Działania okienkowe (równania jednodziałaniowe)	rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka: ustala nieznaną, dzielnik, nieznaną dzielną.	
Zadania z treścią (w tym zadania tekstowe)		- rozwiązuje proste zadania z treścią, w których trzeba zastosować porównywanie ilorazowe; - rozwiązuje proste zadania z treścią, w których zależności między liczbami można przedstawić za pomocą działania okienkowego (ustalenie nieznanego czynnika, dzielnika, dzielnej).

założone osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji matematycznej klasa I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Ułamki		- dzieli wielkości na 2, 3, 4 równe części; - wyróżnia części w podzielonej wielkości; - stosuje określenia: <i>całość, połowa, ćwiartka, jedna trzecia</i> itp.; - dokonyuje na konkretnych przedmiotach porównań typu: <i>połowa to więcej niż ćwiartka, ćwiartka to mniej niż jedna trzecia</i> itp.
Obliczenia pieniężne	rozpoznaje banknot 200 zł.	
Symetria	rysuje drugą połowę figury symetrycznej.	
Figury płaskie geometryczne - koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt	oblicza obwody trójkątów, kwadratów i prostokątów.	- wie, że kwadrat jest szczególnym rodzajem prostokąta; - liczy boki i kąty wielokątów.
Figury płaskie geometryczne - odcinek, łamana, linia prosta, krzywa	mierzy i rysuje odcinki o długości wyrażonej w milimetrach, porównuje ich długości.	- rysuje za pomocą linijki różne odcinki na papierze kratkowanym; - oblicza długości łamanych; - wskazuje i wytycza linie proste, krzywe i łamane; - wskazuje odcinki równoległe.
Długość (szerokość, wysokość, odległość)	stosuje pojęcia: <i>1 milimetr, 1 kilometr</i>.	stosuje skróty: <i>mm, km</i>.
Ciężar (waga)	stosuje pojęcia: <i>1 gram, 1 dekagram</i>.	- stosuje skróty: <i>g, dag</i>; - stosuje w zapisach dotyczących porównywania wag ważonych obiektów znaki: <i><, >, =</i>, pomiędzy wartościami wyrażonymi w tych samych jednostkach (gramach, dekagramach).
Temperatura		oblicza o ile wzrosła/obniżyła się temperatura.
Odczytuje i zapisuje dane w tabeli		buduje proste tabele.

Opis założonych osiągnięć ucznia w edukacji społecznej z etyką i wychowaniem patriotycznym

założone osiągnięcia ucznia w edukacji społecznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Własna tożsamość	- określa relacje między najbliższymi; - wyjaśnia, co wynika z przynależności do swojej rodziny; - podaje status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); - wie, że Polska należy do Unii Europejskiej; - rozpoznaje symbole narodowe: flagę, godło, hymn narodowy, hymn i flagę Unii Europejskiej.	- nie niszczy świadomie swojego otoczenia; - opowiada o najważniejszych tradycjach kulturowych swojego regionu.
Porozumiewanie się	- współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; - przestrzega reguły obowiązujące w społeczności dziecięcej: współpracuje w zabawach i w sytuacjach zadaniowych; - przestrzega reguły obowiązujące w świecie dorosłych: grzecznie zwraca się do innych, ustępuje starszym miejsca w autobusie, podaje upuszczony przedmiot itp.; - przestrzega zasady bezpieczeństwa: wymienia najczęściej występujące zagrożenia ze strony ludzi; podaje do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; wymienia najważniejsze zasady bezpiecznego organizowania zabaw; - zwraca się o pomoc, gdy zaistnieje taka sytuacja; - organizuje zabawy w bezpiecznych miejscach.	- komunikuje swoje potrzeby; - weryfikuje skuteczność komunikowania się; - porozumiewa się z drugim człowiekiem; - cierpliwie czeka i radzi sobie z odroczoną gratyfikacją.

założone osiągnięcia ucznia w edukacji społecznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Inne treści	• podaje, czym zajmuje się policjant, strażak, lekarz, weterynarz i jak można się do nich zwrócić o pomoc.	•
założone osiągnięcia ucznia w edukacji społecznej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Własna tożsamość	• opowiada o najbliższej okolicy, o jej najważniejszych obiektach, tradycjach, miejscach pamięci narodowej; • określa region w jakim mieszka; • uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną; • opowiada o najważniejszych tradycjach kulturowych swojego regionu; • określa, że Polska należy do Unii Europejskiej; • rozpoznaje symbole narodowe: flagę, godło, hymn narodowy, hymn i flagę Unii Europejskiej.	
Porozumiewanie się	• zachowuje się kulturalnie w stosunku do dorosłych i rówieśników; • przestrzega zasady bezpieczeństwa: wymienia najczęściej występujące zagrożenia ze strony ludzi; wyjaśnia do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc; wymienia najważniejsze zasady bezpiecznego organizowania zabaw; • powiadamia dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; • podaje numery telefonów: pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112; • utrzymuje dobre relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; • pomaga innym; • respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku.	
Inne treści	• wyjaśnia czym zajmuje się strażak i kolejarz; • wymienia swoje prawa i obowiązki jako ucznia; • wywiązuje się ze swoich obowiązków oraz zabiega o swoje prawa; • wykonuje polecenia i zadania kierowane do niego przez nauczyciela; • bierze udział w najważniejszych szkolnych wydarzeniach.	•
założone osiągnięcia ucznia w edukacji społecznej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Własna tożsamość	• wymienia najważniejsze wydarzenia historyczne Polski; • wskazuje ludzi zasłużonych dla miejscowości, dla Polski i dla świata; sylwetki wielkich Polaków, sławnych mieszkańców jego miejscowości.	• wymienia najstarsze miasta Polski; • wyjaśnia kto sprawuje władzę w Polsce.
Inne treści	• wyjaśnia czym zajmuje się aptekarz, policjant, weterynarz, rolnik, piekarz, filmowiec;	•

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji polonistycznej

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i mówienie	• obdarza uwagę dzieci i dorosłych, słucha ich wypowiedzi; • słucha czytanych przez nauczyciela utworów; • mówi o swoich spostrzeżeniach, potrzebach i odczuciach; • zadaje pytania i odpowiada na pytania; • uczestniczy w rozmowach: w kulturalny sposób zwraca się do rozmówcy, mówi na temat; • dostosowuje ton głosu do sytuacji.	• trafnie dobra słownictwo: nazywa osoby, przedmioty, zwierzęta, rośliny, zjawiska przyrodnicze, cechy i czynności, a także stany emocjonalne i swoje potrzeby; • słucha audycji oraz nagrań piosenek, dźwięków i melodii; • wyróżnia postacie i zdarzenia, miejsce i czas akcji w czytany przez nauczyciela utworze literackim; • ustala chronologię wydarzeń w czytany przez nauczyciela utworze literackim; • zadaje pytania do czytanych przez nauczyciela tekstów i znajduje odpowiedzi na pytania postawione do tekstu; • opisuje ustnie przedmioty, osoby, krajobrazy; • opowiada ustnie o zdarzeniach; • składa życzenia różnym osobom z różnych okazji; • stosuje w wypowiedziach wyrazy wieloznaczne.
Czytanie	• odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne i napisy; • rozpoznaje wszystkie litery alfabetu (małe i wielkie, pisane i drukowane); • czyta proste, krótkie teksty; • czyta samodzielnie lektury wskazane przez nauczyciela; • korzysta z pomocą nauczyciela z pakietów edukacyjnych.	• czyta krótkie, kilku zdaniowe teksty z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania, wykrzyknika; • wyróżnia postacie i zdarzenia, miejsce i czas akcji w czytany samodzielnie prostym utworze literackim; • ustala chronologię wydarzeń w czytany samodzielnie prostym utworze literackim; • zadaje pytania do czytanych samodzielnie prostych tekstów i znajduje odpowiedzi na pytania postawione do prostego tekstu.
Pisanie	• pisze wszystkich litery alfabetu małe i wielkie, przestrzegając podstawowych zasad kaligrafii; • pisze proste, krótkie zdania; • pisze z pamięci wyrazy oraz proste, krótkie zdania; • dba o estetykę pisma; • korzysta z pomocą nauczyciela z pakietów edukacyjnych.	• przepisuje litery, wyrazy, krótkie zdania.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Kultura języka	- dzieli wyrazy mówione na głoski, pisane na litery, różnicuje samogłoski i spółgłoski, rozpoznaje i nazywa dwuznaki; rozpoznaje, nazywa sylaby; dzieli wyrazy na sylaby; - interesuje się książką i czytaniem.	- posługuje się i dostrzega różnice pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi; - odróżnia utwory pisane wierszem i prozą; - stosuje „i” jako łącznik w zdaniu; - stosuje zasady pisowni wielkiej litery w imionach i nazwiskach, a także nazwach miejscowości i krajów, też na początku zdania; - stosuje zasady pisowni wyrazów ze zmiękczeniami; - zapisuje wyrazy z dwuznakami; - poprawnie zapisuje najczęściej spotykane wyrazy z trudnościami ortograficznymi; - zapisuje skróty poznawane na zajęciach z edukacji matematycznej (zł, gr, m, kg, l, □); - interesuje się literaturą dziecięcą (baśnie, opowiadania, komiksy); - Interesuje się czasopismami dla dzieci.
Małe formy teatralne	- ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub bohatera wymyślonego przez siebie; - posługuje się rekwizytem w odgrywanej scenie; - odtwarza z pamięci teksty dla dzieci (wiersze, piosenki, fragmenty prozy).	przygotowuje proste rekwizyty.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i mówienie	- słucha czytanych przez nauczyciela utworów; - poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniach oznajmujących, pytających i rozkazujących; stosuje formuły grzecznościowe; - mówi o swoich spostrzeżeniach, potrzebach i odczuciach, - zadaje pytania i odpowiada na pytania; - uczestniczy w rozmowach: w kulturalny sposób zwraca się do rozmówcy, mówi na temat; - wyróżnia postacie i zdarzenia, miejsce i czas akcji w czytanych przez nauczyciela utworze literackim; - ustala chronologię wydarzeń w czytanych przez nauczyciela utworze literackim; - wyraża własne zdanie o postaciach z literatury i zdarzeniach zarówno z literatury jak i życia; - opisuje ustnie przedmioty, osoby, krajobrazy; - opowiada ustnie o zdarzeniach; - tworzy opowiadania twórcze; - składa życzenia różnym osobom z różnych okazji; - zaprasza różne osoby na różne zdarzenia; - recytuje wiersze z uwzględnieniem: intonacji, siły głosu, tempa, pauz; - dobiera właściwą formę komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych.	- słucha wypowiedzi aktorów w sztukach teatralnych; - słucha nagrań utworów muzycznych, monologów i dialogów w interpretacji aktorskiej; - zadaje pytania do czytanych przez nauczyciela tekstów i znajduje odpowiedzi na pytania postawione do tekstu; - stosuje w wypowiedziach wyrazy wieloznaczne; - nadaje tytuły pojedynczym obrazkom, zdjęciom oraz historyjkom obrazkowym; - układa pytania na podstawie odpowiedzi; - stosuje w wypowiedziach ustnych wyrazy o podobnym lub przeciwnym znaczeniu; - tworzy rodziny wyrazów, dobiera wyrazy pokrewne; - przytacza różne przysłowia.
Czytanie	- czyta krótkie, kilku zdaniowe teksty z respektowaniem znaków przestankowych: kropki, przecinka, znaku zapytania, wykrzyknika; - wyróżnia postacie i zdarzenia, miejsce i czas akcji w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim; - ustala chronologię wydarzeń w czytanych samodzielnie prostym utworze literackim; - czyta samodzielnie lektury wskazane przez nauczyciela; - korzysta z pomocą nauczyciela z pakietów edukacyjnych; - poszukuje w tekście potrzebne informacje; korzysta ze słowników i encyklopedii dla dzieci; - odczytuje informacje z zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki.	- zadaje pytania do czytanych samodzielnie prostych tekstów i znajduje odpowiedzi na pytania postawione do prostego tekstu; - czyta utwory wierszowane oraz napisy informacyjne, instrukcje oraz polecenia i wyluskuje z nich potrzebne informacje; - czyta dialogi; - czyta wybrane fragmenty utworów literackich z podziałem na role; - oddaje głosem nastrój w czytanych tekście; - czyta cicho i wyluskuje z tekstu potrzebne informacje; - czyta komiksy; - wyróżnia i nazywa wśród utworów literackich opowiadania, opisy i dialogi.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Pisanie	• pisze zdania oraz kilku zdaniowe wypowiedzi; • pisze z pamięci wyrazy oraz proste, krótkie zdania; • przepisuje litery, wyrazy, krótkie zdania; • pisze krótkie opisy przedmiotów, osób, zwierząt, krajobrazów; • pisze ze słuchu wyrazy oraz proste zdania; • układa i zapisuje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące; • dba o estetykę pisma; • korzysta z pomocą nauczyciela z pakietów edukacyjnych.	• stosuje w wypowiedziach pisemnych wyrazy o podobnym lub przeciwnym znaczeniu.
Kultura języka	• rozróżniania litery i głoski; • wyróżnia wyrazy w zdaniu i zdania w tekście; • rozpoznaje teksty użytkowe: zawiadomienia, listy, życzenia z różnych okazji, zaproszenia, notatki do kroniki; • interesuje się książką i czytaniem.	• posługuje się i dostrzega różnice pomiędzy zdaniami oznajmującymi, pytającymi, rozkazującymi; • odróżnia utwory pisane wierszem i prozą; • wyróżnia litery i głoski w wyrazach z dwuznakami; • rozpoznaje wydarzenia realistyczne i fantastyczne w utworach literackich; • rozpoznaje zwrotki w wierszu; • rozpoznaje wyrazy rymujące się; • nazywa czynności; • wyróżnia czasowniki; • nazywa osoby, zawody, zwierzęta, rośliny, rzeczy; • wyróżnia rzeczowniki • wskazuje czasowniki w liczbie pojedynczej i mnogiej; • wskazuje rzeczowniki w liczbie pojedynczej i mnogiej; • stosuje czasownik i rzeczownik we właściwej liczbie; • zna alfabet i potrafi posłużyć się nim przy rozwiązywaniu problemu; • stosuje zasady pisowni wyrazów z rz i ó wymiennym; • poprawnie zapisuje najczęściej spotykane wyrazy z rz i ó niewymiennym; • stosuje zasady pisowni wyrazów z utratą dźwięczności wewnątrz wyrazu; • stosuje zasady pisowni wyrazów z utratą dźwięczności na końcu wyrazu; • poprawnie zapisuje wyrazów z ą i ę występujące w opracowywanych tekstach oraz w czasownikach typu: <i>wziął, wzięła</i>; • stosuje znaki interpunkcyjne: kropki, pytajnik, wykrzyknik na końcu zdania, przecinek przy wyliczaniu • korzysta z biblioteki. • interesuje się czasopismami dla dzieci.
Małe formy teatralne		• inscenizuje krótkie teksty lub fragmenty dłuższych tekstów.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i mówienie		• słucha czytane przez nauczyciela utwory poetyckie; • przeprowadza wywiady z osobami dorosłymi i innymi dziećmi; • bierze udział w dyskusjach, argumentuje własne zdanie w dyskusji; • składa ustne sprawozdania z wycieczek, uroczystości, zdarzeń szkolnych i lokalnych; • rozpoznaje wyrazy bliskoznaczne; • rozpoznaje wyrazy gwarowe; • posługuje się zwrotami, związkami frazeologicznymi które zna m.in. z tekstów literackich; • przytacza różne przysłowia i porównania.
Czytanie	• czyta lektury wybrane przez siebie.	• czyta głośno i cicho z jednoczesnym rozumieniem treści; • wskazuje w tekście odpowiednie fragmenty i argumentuje swój wybór; • wskazuje wydarzenia istotne dla przebiegu akcji utworu; • wskazuje w utworze bohaterów głównych i postacie drugoplanowe; • rozpoznaje wśród utworów literackich legendę.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji polonistycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Pisanie	• pisze z pamięci kilku zdaniowe teksty; • pisze krótkie opowiadania o zdarzeniach życiowych, opowiadania na podstawie historyjek obrazkowych, przedstawień teatralnych, filmów, audycji radiowych, widowisk telewizyjnych; • pisze życzenia, zaproszenia, notatki do kroniki, listy, ogłoszenia, zawiadomienia, podziękowania, wpisy do pamiętników, SMS-y, listy e-mail.	• adresuje list; • stawia i zapisuje pytania związane z wydarzeniami z życia, wypowiedziami różnych osób oraz omawianymi tekstami literackimi, wysłuchanymi audycjami; • stawia i zapisuje pytania do wywiadu; • sporządza wykaz np. zabytków historycznych, przyrodniczych; • tworzy i zapisuje proste rymowanki, wierszyki; • układa i zapisuje opowiadania twórcze; • planuje notatki na stronie, zachowując odpowiednie odstępy pomiędzy wyrazami, zdaniami i frazami pisanego tekstu, stosuje akapity.
Kultura języka	• rozróżniania litery i głósłki; • wyróżnia wyrazy w zdaniu i zdania w tekście; • rozpoznaje teksty użytkowe: zawiadomienia, listy, życzenia z różnych okazji, zaproszenia, notatki do kroniki.	• stosuje alfabet przy korzystaniu ze słowników i encyklopedii; • zapisuje często stosowane skróty: ulica – ul., numer – nr, strona – s., rok – r.; • rozpoznaje rodzaje rzeczownika; • określa cechy osób, zwierząt, roślin, rzeczy; • wskazuje przymiotniki; • stosuje liczebniki na oznaczanie liczby i kolejności przedmiotów; • zachowuje w tekstach zgodność form rzeczownika i czasownika oraz rzeczownika i przymiotnika; • Stosuje zasadę pisowni wyrazów z końcówkami: -ów, -ówka; • Stosuje zasadę pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach; • Stosuje zasadę pisowni wyrazów z „ż” wymiennym; • Poprawnie zapisuje częściej spotykane wyrazy z „h” i „ch” oraz „ż”; • Zapisuje liczebniki; • stosuje zasadę pisowni przeczenia <i>nie</i> z czasownikami i przymiotnikami; • dzieli wyrazy na sylaby, przenosząc część wyrazu do następnego wiersza; • korzysta z czytelni.
Małe formy teatralne		• bierze czynny udział w organizacji przedstawienia teatralnego na podstawie wybranego utworu..

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego

osiągnięcia ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Porozumiewanie się z osobami, które mówią innym językiem	• słucha proste polecenia i właściwie na nie reaguje; • nazywa obiekty z najbliższego otoczenia; • recytuje wierszyki i rymowanki; śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego; • słucha opowiadane przez nauczyciela historyjki, wspierane obrazkami, przedmiotami i gestami.	

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

osiągnięcia ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
osiągnięcia ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i mówienie w obcym języku	- rozróżnia znaczenia wyrazów o podobnym brzmieniu; - rozpoznaje i posługuje się zwrotami stosowanymi na co dzień; - słucha krótkich opowiadań i baśni przedstawianych też za pomocą obrazów i gestów nauczyciela; - słucha prostych dialogów w nagraniach audio i video; - zadaje pytania i odpowiada na pytania stosując wyuczone zwroty; - opisuje obiekty z najbliższego otoczenia; - występuje w mini przedstawieniach teatralnych.	
Pisanie i czytanie w obcym języku	- czyta i podaje znaczenie wyrazów i prostych zdań; - czyta i podaje znaczenie prostych dialogów w historyjkach obrazkowych; - przepisuje wyrazy i zdania; - korzysta ze słowników obrazkowych.	
osiągnięcia ucznia w zakresie języka obcego nowożytnego w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Pisanie i czytanie w obcym języku	czyta książeczki i korzysta z multimediów.	

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji plastycznej

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji plastycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Percepcja sztuki		- opowiada o pracy artysty; - opowiada o zjawiskach realnych i fantastycznych w dziełach plastycznych, które ogląda; - nazywa wybrane arcydzieła sztuki.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji plastycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Ekspresja przez sztukę	• ilustruje sceny, sytuacje realne i fantastyczne inspirowane wyobraźnią, literaturą, muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; • korzysta z narzędzi multimedialnych przy ilustrowaniu scen, sytuacji realnych i fantastycznych inspirowanych wyobraźnią, literaturą, muzyką, otoczeniem społecznym i przyrodniczym; • wykonuje proste rekwizyty (np. lalki, pacynki) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych; • tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej swojego regionu.	• uwzględnia w pracach plastycznych wielkości, proporcje i układy obiektów; • projektuje i wykonuje różne formy sztuki użytkowej; • fotografuje, tworzy kolekcje fotografii.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji plastycznej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Percepcja sztuki	• opowiada o zabytkach i dziełach sztuki swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego; • opowiada o tradycjach swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego; • uczestniczy w życiu kulturalnym swojego środowiska rodzinnego, szkolnego i lokalnego; • wymienia placówki kultury działające w środowisku lokalnym; • korzysta z przekazów medialnych dotyczących działalności plastycznej człowieka; • stosuje przekazy medialne we własnej działalności twórczej; • nie podpisuje się pod pracami, których sam nie wykonał; • opowiada o architekturze i sztukach plastycznych jako dziedzinach działalności twórczej człowieka; • opowiada o fotografii i filmie; • opowiada o telewizji i Internecie; • opowiada o rzemiośle artystycznym inspirowanym historią i geografiami regionu; • opisuje cechy charakterystyczne dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do polskiego dziedzictwa kultury, posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej.	• ogląda i wypowiada się na temat ilustracji w książkach dla dzieci oraz w czasopismach przeznaczonych dla dzieci; • ogląda i odczytuje informacje oraz wypowiada się na temat reportaży z gazet (gazetki szkolnej, gazety lokalnej).
Ekspresja przez sztukę	• posługuje się różnymi technikami plastycznymi na płaszczyźnie i w przestrzeni, stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne; • posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego jak kształt, barwa, faktura; • projektuje i wykonuje różne formy użytkowe, też służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym, stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych.	• przedstawia i wyraża w pracach plastycznych własne przeżycia, obserwacje, marzenia, wyobrażenia; • przygotowuje reportaże fotograficzne; porównuje zdjęcia z rzeczywistością, dostrzega miejsca, w których zrobione były zdjęcia oraz osoby, które na nich się znajdują; • robi zdjęcia tak, żeby było na nich widać temat przewodni, żeby zdjęcie było czytelne; • uczestniczy w klasowych, szkolnych lub międzyszkolnych konkursach plastycznych, fotograficznych.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji plastycznej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Percepcja sztuki	• opisuje cechy charakterystyczne dzieł architektury i sztuk plastycznych należących do europejskiego dziedzictwa kultury, posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej.	• Mówi o oglądanych filmach: rozróżnia filmy animowane i fabularne; opowiada o początkach kina; • omawia i ocenia oglądane programy telewizyjne i słuchane audycje radiowe; • opowiada o reklamach w mass mediach: wskazuje różnice pomiędzy tym, co jest reklamą, a tym co nie jest reklamą; podaje różnice między reklamami w czasopismach, radiu i telewizji; ocenia reklamy i wskazuje te, które podobają się jemu i nie podobają, uzasadnia swoją opinię wybór; mówi o tym, czego dowiedział się z reklamy.
Ekspresja przez sztukę	•	• rozpoznaje kolory podstawowe, pochodne oraz barwy ciepłych i zimne; • integruje dyscypliny sztuki poprzez łączenie różnych form ekspresji ruchowej, słownej, muzycznej i plastycznej w ramach określonego projektu.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji muzycznej

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji muzycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i rozumienie muzyki	wyraża w sposób werbalny i niewerbalny swoje doznania w trakcie i po wysłuchaniu muzyki.	wykonuje ilustracje plastyczne do słuchanej muzyki.
Śpiewanie i muzykowanie	- powtarza prostą melodię; - śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru; - wykonuje śpiewanki i rymowanki; - odtwarza proste rytmy głosem, klaskaniem i na instrumentach perkusyjnych; - realizuje proste schematy rytmiczne tąpnięciem, ruchem całego ciała; - wyraża nastrój i charakter muzyki płasem i tańcem, reaguje na zmianę tempa i dynamiki.	akompaniuje do piosenek i zabaw za pomocą efektów akustycznych z wykorzystaniem różnych przedmiotów, instrumentów perkusyjnych.
Kultura muzyczna	- rozpoznaje zapis muzyki; - kulturalnie zachowuje się na koncercie; - stosownie zachowuje się w trakcie śpiewania hymnu narodowego.	
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji muzycznej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i rozumienie muzyki	- reaguje ruchem (maszerowaniem, bieganiem, podskakiwaniem) na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki; - rozróżnia podstawowe elementy notacji muzycznej (cała nuta, półnuta, ćwierćnuta, ósemka, pauza); wyraża ruchem czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz; - rozpoznaje utwory wykonywane solo i zespołowo, na chór i orkiestrę; - rozpoznaje podstawowe formy muzyczne - AB - wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części.	
Śpiewanie i muzykowanie	- śpiewa w zespole piosenki ze słuchu - nie mniej niż 10 utworów; - śpiewa hymn narodowy; - gra na instrumentach perkusyjnych proste rytmy i wzory rytmiczne; - gra na instrumentach melodycznych proste melodie i akompaniamenty; - realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy oraz wzory rytmiczne; - reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje); - tańczy podstawowe kroki i figury polki; - tworzy ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów; - improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad; - wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją.	
Kultura muzyczna	rozpoznaje instrumenty muzyczne: fortepian, gitarę, skrzypce, trąbkę, flet, perkusję.	uczestniczy w wydarzeniu muzycznym.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji muzycznej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Słuchanie i rozumienie muzyki	- rozpoznaje podstawowe formy muzyczne - ABA - wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne części; - rozpoznaje rodzaje głosów ludzkich: sopran, bas.	- bierze udział w dyskusji na temat emocji i odczuć, jakie wywołuje muzyka; - rozróżnia style w muzyce: muzykę klasyczną, ludową, rozrywkową; - słucha polską muzykę klasyczną; - wypowiada się na temat muzyki, jaką lubi, o swoich upodobaniach muzycznych.
Śpiewanie i muzykowanie	tańczy podstawowe kroków i figury krakowiaka oraz innego prostego tańca ludowego.	- ilustruje dźwiękiem krótkie wierszyki; - odtwarza układ choreograficzny do określonej muzyki; - improwizuje rytmy do wierszy oraz na podany temat.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji muzycznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Kultura muzyczna		wypowiada się na temat przyspiewek ludowych.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji technicznej

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji technicznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Wychowanie techniczne	- wypowiada się na temat dawnych i obecnych sposobów wykorzystywania siły przyrody: wiatru, wody; - opisuje jak działają urządzenia domowe - odkurzacz, zegar; - posługuje się urządzeniami domowymi - latarką, odkurzaczem.	- wypowiada się na temat podstawowych urządzeń mechanicznych, znanych jemu z domu lub ze szkoły; - wypowiada się na temat podstawowych urządzeń elektrycznych, znanych jemu z domu lub ze szkoły.
Działalność konstrukcyjna	- majsterkuje; - buduje z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu szalasy, namioty, wagę, tor przeszkód; - konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu.	
Bezpieczeństwo własne i innych	- utrzymuje porządek wokół siebie, sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymaniu porządku; - wypowiada się na temat zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; - wypowiada się na temat zasad właściwego zachowania się w sytuacji wypadku - o sposobach powiadamiania dorosłych; podaje numery telefonów alarmowych; - bezpiecznie porusza się po drogach, także rowerowych; - bezpiecznie korzysta ze środków komunikacji.	

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji technicznej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji technicznej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Wychowanie techniczne	- wypowiada się na temat sposobów wytwarzania przedmiotów codziennego użytku: mebli, domów, samochodów, sprzętu gospodarstwa domowego; - wymienia i opisuje pojazdy transportowe: samochody, statki, samoloty; - wypowiada się na temat narzędzi i przyrządów wytwórczych; - opisuje różne rodzaje budowli: budynki mieszkaniowe, biurowe, przemysłowe; - wypowiada się na temat urządzeń informatycznych, takich jak różne modele komputerów czy laptopów, telefonów komórkowych; - opisuje sposób działania latarki; - określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia ich cech użytkowych: urządzenia o łatwej lub trudnej obsłudze; - określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia ich estetyki: urządzenia ładne lub brzydkie.	- wypowiada się na temat podstawowych urządzeń mechanicznych, znanych jemu z domu lub ze szkoły; - wypowiada się na temat podstawowych urządzeń elektrycznych, znanych jemu z domu lub ze szkoły.
Działalność konstrukcyjna	- przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiał włókienniczy) oraz narzędzia; - odmierzając potrzebną ilość materiału; - tnie papier, tekturę itp.; - montuje modele papierowe i z tworzyw sztucznych; - korzysta z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy budowaniu latawca, makiety domów.	wykonuje przedmioty użytkowe (skrzyneczki, pudełka), właściwie je ozdabia zgodnie z ich przeznaczeniem.
Bezpieczeństwo własne i innych	- utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy; - wypowiada się na temat zagrożeń wynikających z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych; - bezpiecznie porusza się po drogach, też rowerowych; - bezpiecznie korzysta ze środków komunikacji; - Wypowiada się na temat zasad właściwego zachowania się w sytuacji wypadku - o sposobach powiadamiania dorosłych; podaje numery telefonów alarmowych.	
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji technicznej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Wychowanie techniczne	- opisuje różne rodzaje budowli: mosty, tunele, wieże; - opisuje działanie prądnicy rowerowej; - określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech ekonomicznych: urządzenia tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu.	- opisuje właściwości różnych materiałów: metalu, drewna, tworzywa sztucznego, materiału włókienniczego; - wypowiada się na temat telefonii komórkowej; - wypowiada się na temat historii techniki, znaczenia rozwoju techniki w XX i XXI wieku; - korzysta z prostych przepisów kulinarnych; - nakrywa do stołu na różne okazje; - opisuje sposoby przygotowywania posiłków: gotowanie, pieczenie, smażenie.
Działalność konstrukcyjna	- korzysta z prostych instrukcji i schematów rysunkowych przy budowaniu makiety mostów, modeli samochodów, samolotów i statków; - montuje obwody elektryczne: szeregowo i równoległe z wykorzystaniem gotowych zestawów.	- z pomocą dorosłego piecze proste ciasta oraz przyrządza różne desery, - z pomocą dorosłego przygotowuje salatkę i surówkę, oraz kanapki; - przyrządza posiłki: kroci, obiera, ugniata, miesza, smaruje.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Świat roślin	- opisuje rośliny rosnące w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce; - wymienia warunki konieczne do rozwoju roślin; - zakłada proste hodowle i uprawy; - wypowiada się na temat zagrożeń ze strony roślin: trujące owoce, liście, grzyby; - wymienia zasady zachowania się w przypadku zjedzenia trującej rośliny.	- wymienia niektóre rośliny chronione; - wypowiada się na temat drzew w ich naturalnym środowisku: opisuje budowę drzewa; rozpoznaje i nazywa wybrane gatunki drzew; opisuje drzewa iglaste rosnące w lesie i w parku; rozpoznaje charakterystyczne igły i szyszki; - rozpoznaje lasy liściaste i iglaste; - wypowiada się na temat prac wykonywanych przez człowieka na polu: mówi o pracach na polu w zależności od pory roku; opisuje kolejność wykonywania prac - od siania do zbierania plonów; - wypowiada się na temat prac wykonywanych przez sadownika i ogrodnika: opisuje prace w sadzie i w ogrodzie w zależności od pory roku; opisuje kolejność wykonywania prac - od siania i sadzenia do zbierania plonów; - rozpoznaje i nazywa warzywa i owoce; - wymienia sposoby przetwarzania warzyw i owoców; - wymienia narzędzia ogrodnicze.
Świat zwierząt	- wymienia zwierzęta żyjące w parku, w sadzie, w ogrodzie, na działce, rozpoznaje je na zdjęciach; - wypowiada się na temat sposobów przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku; - wymienia warunki konieczne do rozwoju zwierząt; - wypowiada się na temat pożytków jakie przynoszą zwierzęta środowisku; - wypowiada się na temat zagrożeń ze strony zwierząt; - wymienia zasady zachowania się w przypadku spotkania chorego lub niebezpiecznego zwierzęcia.	- wymienia nazwy niektórych zwierząt chronionych, rozpoznaje je na zdjęciach; - wymienia nazwy łęgów zwierząt leśnych, rozpoznaje je na zdjęciach i w czasie spacerów po lesie; - wymienia zwierzęta żyjące w gospodarstwie wiejskim, rozpoznaje je na zdjęciach; - wymienia nazwy niektórych ptaków i rozpoznaje je na zdjęciach lub w środowisku naturalnym; - wypowiada się na temat życia pszczoł; opisuje sposób otrzymywania naturalnego miodu; - opiekuje się zwierzętami domowymi.
Przyroda nieożywiona	wypowiada się na temat znaczenia wody w życiu człowieka, roślin i zwierząt.	
Ochrona środowiska	- wypowiada się na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka; - wymienia podstawowe zasady ochrony przyrody; nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje się cicho w parku i w lesie; - wymienia zasady oszczędzania wody; oszczędza wodę; - wymienia zasady segregowania śmieci; segreguje śmieci; - Wypowiada się dlaczego należy stosować opakowania ekologiczne; stosuje opakowania ekologiczne.	
Pogoda i zjawiska atmosferyczne	- obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody; - śłucha osobę zapowiadającą pogodę w radiu i w telewizji, stosuje się do podanych informacji o pogodzie; - nazywa zjawiska charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody; - wymienia zagrożenia ze strony zjawisk atmosferycznych; bezpiecznie zachowuje się podczas burzy, huraganu, powodzi, pożaru.	
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Świat roślin	- wymienia nazwy roślin rosnących w zbiornikach wodnych; rozpoznaje je na zdjęciach; - wymienia nazwy roślin typowych dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje je na zdjęciach.	- wymienia nazwy drzew i krzewów owocowych; rozpoznaje je w środowisku naturalnym lub na zdjęciach; - wypowiada się na temat pracy sadownika; - opisuje rozwój roślin „od nasienia do nasienia”; - wymienia nazwy owoców egzotycznych; rozpoznaje je.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Świat zwierząt	- wymienia nazwy zwierząt typowych dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje je na zdjęciach; - wymienia nazwy zwierząt egzotycznych; rozpoznaje je na zdjęciach; - wypowiada się na temat części ciała i organów wewnętrznych zwierząt: serce, płuca, żołądek.	- wypowiada się na temat ptaków: opisuje ich budowę, sposób odżywiania, tryb życia; opisuje pracę ornitologa; - dzieli zwierzęta na pożyteczne i szkodniki; - wypowiada się na temat ssaków: opisuje ich budowę, sposób odżywianie, tryb życia; rozróżnia ssaki dorosłe i ich młode; podaje różnice między ssakami a ptakami.
Człowiek	- nazywa części ciała i organów wewnętrznych człowieka: serce, płuca, żołądek; - wymienia podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; w miarę możliwości dostosowuje się do nich; - wypowiada się na temat konieczności kontrolowania stanu zdrowia i stosowania się do zaleceń stomatologa i lekarza; w miarę możliwości dostosowuje się do zaleceń lekarza i stomatologa; - w miarę możliwości dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych.	
Przyroda nieożywiona	- obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem; - opisuje charakterystyczne elementy krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego; rozpoznaje te krajobrazy na zdjęciach; - wyjaśnia zależności zjawisk przyrody od pór roku; - wypowiada się na temat znaczenia powietrza i wody dla życia.	- wyjaśnia zależność następstwa pór dnia od ruchu obrotowego ziemi wokół własnej osi; - opisuje zmiany stanu skupienia wody: parowanie, skraplanie, zamarzanie; potrafi doprowadzić wodę do parowania oraz zamrozić i odmrozić wodę; - wypowiada się na temat naturalnego ukształtowania terenu; naturalnych zbiorników wodnych; rozpoznaje w środowisku naturalnym lub na zdjęciach morze, jezioro, staw, rzekę; - odczytuje prostą legendy mapy fizycznej; - korzysta z mapy fizycznej - odczytuje nazwy krain geograficznych; - opisuje swoją miejscowość: jej krajobraz, rośliny, zwierzęta, kulturę; - nazywa państwa graniczących z Polską; potrafi wskazać je na mapie fizycznej.
Ochrona środowiska	- podejmuje proste działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; - wypowiada się na temat zagrożeń dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: nadmierny hałas, kłusownictwo; zachowuje się cicho w lesie, w parku.	
Pogoda i zjawiska atmosferyczne	- wypowiada się na temat zagrożeń ze strony zjawisk atmosferycznych: śnieżycy, lawiny; - wymienia zasady bezpiecznego zachowania się w sytuacji śnieżycy i lawiny.	- nazywa składniki pogody; - nazywa urządzenia do obserwacji i pomiarów stanów pogody oraz opisuje ich zastosowanie; rozpoznaje je, np. na zdjęciach; - wyjaśnia znaczenie deszczu w przyrodzie.
osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Świat roślin		- wymienia nazwy roślin z kolejnych warstw lasu; - wymienia nazwy zbóż; rozpoznaje je w środowisku naturalnym lub na zdjęciach.
Świat zwierząt		- wyróżnia wśród zwierząt owady, ptaki i ssaki; - wymienia nazwy zwierząt mórz i oceanów; rozpoznaje je na zdjęciach; - wyróżnia zwierzęta roślinożerne, mięsożerne i wszystkożerne.

osiągnięcia ucznia w zakresie edukacji przyrodniczej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Przyroda nieożywiona	- wyjaśnia wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi; - wypowiada się na temat znaczenia wybranych skał i minerałów dla człowieka.	- opisuje krążenie wody w przyrodzie; - opisuje drogę rzeki od źródła do ujścia; - wskazuje na mapie fizycznej Polski główne rzeki, największe miasta, granice Polski, sąsiadów, jego miejscowość; - wypowiada się na temat sąsiadów Polski; - nazywa główne kierunki świata; - opisuje położenie sąsiadów Polski względem Polski; - nazywa i odnajduje na mapie wybrane kraje Unii Europejskiej; - wymienia nazwy stolic wybranych krajów Unii Europejskiej; - opisuje tradycje narodowe w tym zwyczaje świąteczne w wybranych krajach Unii Europejskiej, podaje ciekawostki na temat zabytków i osobliwości.
Ochrona środowiska		- wyjaśnia co to jest recykling; - wypowiada się na temat ratowania przyrody; - wyjaśnia co to są parki narodowe, rezerваты przyrody, pomniki przyrody; po co człowiek je zakłada; zachowuje się właściwie w parkach narodowych i rezerwach przyrody; - wyjaśnia dlaczego należy chronić wydmy.
Pogoda i zjawiska atmosferyczne		wypowiada się na temat zjawisk atmosferycznych: rosy, szronu, szadzi, mrozu, mgły; rozpoznaje te zjawiska w naturze.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie zajęć komputerowych

osiągnięcia ucznia w zakresie zajęć komputerowych w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Obsługa komputera	posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamia program, korzysta z myszy i klawiatury.	- uruchamia płytę z filmem lub animacją; - korzysta z różnych programów edukacyjnych w zależności od swoich potrzeb i możliwości.
Wyszukiwanie i korzystanie z informacji		- ogląda zdjęcia w komputerze za pomocą wybranego programu; - ogląda grafikę i animację za pomocą różnych programów dostępnych w pracowni; - słucha muzykę za pomocą odpowiedniego programu.
Tworzenie tekstów i rysunków		- pisze bardzo proste teksty za pomocą programu dla edycji tekstu; - obsługuje bardzo prosty program graficzny.
Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimedialnych	- korzysta z komputera tak, aby nie narażać własnego zdrowia; - stosuje się do ograniczeń korzystania z komputera.	nie podaje w sieci danych na temat siebie i swoich bliskich bez skonsultowania tego z dorosłymi.
osiągnięcia ucznia w zakresie zajęć komputerowych w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Obsługa komputera	- nazywa główne elementy zestawu komputerowego; - odtwarza animację i prezentację multimedialną	przegląda zasoby Internetu w celu znalezienia określone przez nauczyciela informacji - korzysta z wyszukiwarki internetowej;

osiągnięcia ucznia w zakresie zajęć komputerowych w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Wyszukiwanie i korzystanie z informacji	• korzysta z wybranych gier edukacyjnych; • korzysta z opcji w programach; • przegląda wybranych przez nauczyciela stron internetowych, w tym strony www swojej szkoły; • korzysta z elementów aktywnych na stronie internetowej; • nawiguje po stronach internetowych w określonym zakresie.	
Tworzenie tekstów i rysunków	• wpisuje za pomocą klawiatury liter, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania; • wykonuje rysunki z gotowych figur za pomocą wybranego edytora grafiki.	• edytuje tekst, pisze i formatuje krótki tekst; • wstawia grafikę do tekstu, formatuje obiekty graficzne.
Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimedialnych	• wypowiada się na temat niekorzystnego wpływu pracy przy komputerze na zdrowie człowieka; przyjmuje właściwą postawę podczas pracy s komputerem.	

osiągnięcia ucznia w zakresie zajęć komputerowych w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Obsługa komputera		• konfiguruje sprzęt multimedialny; • prezentuje swoją pracę na tablicy multimedialnych lub za pomocą projektora.
Wyszukiwanie i korzystanie z informacji		• korzysta z popularnych komunikatorów; • wykorzystuje narzędzia dostępne na stronach internetowych do poszerzenia wiedzy na wybrane tematy - korzysta z linków.
Tworzenie tekstów i rysunków		• tworzy krótki dokument tekstowy, formatuje go zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela; • tworzy plik graficzny zgodnie z założeniami podanymi przez nauczyciela; • integruje funkcje pomiędzy różnymi programami; • Pracuje z programem do prezentacji multimedialnej; przygotowuje pokaz (prezentację).
Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, z Internetu i multimedialnych	• wypowiada się na temat wpływu długotrwałej pracy z komputerem na ograniczenie kontaktów społecznych.	

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej

osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Sprawność fizyczna	- uczestniczy zgodnie z regułami; w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną; - działa z piłką: rzuca i chwytą piłkę, rzuca do celu, rzuca na odległość, toczy, kozłuje; - pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne; - wykonuje ćwiczenia równoważne.	- bierze udział w zabawach z piłką wymagających współpracy w parach; - reaguje ruchem na różne sygnały wzrokowe i dźwiękowe.
Zdrowie i profilaktyka prozdrowotna	- dba o prawidłową postawę siedzenia w ławce, przy stole; - wypowiada się o chorobach jako zagrożeniu dla zdrowia; - wypowiada się na temat zapobiegania chorobom; - przestrzega podstawowe zasady higieny; - właściwie zachowuje się w sytuacji choroby; - wypowiada się na temat dzieci niepełnosprawnych i sposobów pomagania im; pomaga osobie niepełnosprawnej na miarę swoich możliwości.	- radzi sobie ze stresem i własną agresją; - wypowiada się na temat niebezpieczeństw wynikających ze stosowania środków psychoaktywnych.
osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej w klasie II		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Sprawność fizyczna	- działa z piłką: odbija, prowadzi; - wykonuje ćwiczenia równoważne: bez przyboru, z przyborem, na przyrządzie; - przyjmuje właściwe pozycje wyjściowe i prawidłowo ustawia się do ćwiczeń; - wykonuje przewrót w przód; - skacze: przez skakankę; przeskakuje jedenóź, obu-nóż przez niską przeszkodę; - jeździ na rowerze, na wrotkach; - bierze udział w zabawach terenowych; - bierze udział w zawodach sportowych; - respektuje reguły gier, zabaw, zawodów i podporządkowuje się decyzjom sędziego; - rozumnie zachowuje się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami; okazuje radość ze zwycięstwa, ale jednocześnie okazuje szacunek dla pokonanego.	- radzi sobie w sytuacjach porażki i okazuje szacunek dla zwycięzcy; - zachowuje zasady fair play; - wymienia dyscypliny sportowe: sporty zimowe i sporty letnie; potrafi powiedzieć na czym one polegają.

osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej w klasie I		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Zdrowie i profilaktyka prozdrowotna	• poddaje się leczeniu, gdy zajdzie taka potrzeba; • nie zażywa samodzielnie leków i nie stosuje środków chemicznych niezgodnie z ich przeznaczeniem; • przestrzega zasady bezpiecznego poruszania się po drogach; • przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; • posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem; • wybiera bezpieczne miejsca do zabaw i gier ruchowych; • Zwraca się o pomoc do dorosłego w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.	
osiągnięcia ucznia w zakresie wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej w klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Sprawność fizyczna	• wykonuje próbę mięśni brzucha; • wykonuje próbę giętkości dolnego odcinka kręgosłupa; • bierze udział w marszobiegach trwających co najmniej 15 minut; • bierze udział w mini grach i grach terenowych.	• ma świadomość własnego ciała oraz potrafi komunikować się gestem i postawą; • wymienia nazwy dyscyplin sportowych: indywidualnych i zespołowych; potrafi powiedzieć na czym polegają te dyscypliny; • wypowiada się na temat Igrzysk Olimpijskich, dyscyplin olimpijskich, igrzysk letnich i zimowych.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej

osiągnięcia ucznia w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej po klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Odbieranie wypowiedzi	• uważnego słuchania przekazywanych informacji i korzystania z nich; • czytania ze zrozumieniem tekstów literackich oraz informacyjnych dostosowanych do możliwości dzieci; • wyciągania wniosków z przesłanek zawartych w tekście; • wyszukiwania w tekście potrzebnych informacji; • korzystania ze słowników i encyklopedii; • rozumienia życzeń, zaproszeń, zawiadomień, listów, notatek do kroniki; • rozumienia form grzecznościowych;	• uważnie słucha przekazywanych informacji i korzystania z nich; • czyta ze zrozumieniem teksty literackie oraz informacyjne dostosowane do możliwości dzieci; • wyciąga wnioski z przesłanek zawartych w tekście; • wyszukuje w tekście potrzebne informacje; • korzysta ze słowników i encyklopedii; • rozumie życzenia, zaproszenia, zawiadomienia, listy, notatki do kroniki; • rozumie formy grzecznościowe;
Tworzenie wypowiedzi	• tworzenia kilku zdaniowych wypowiedzi, krótkich opowiadań i opisów, listów, życzeń i zaproszeń w języku mówionym i pisanym; • tworzenia, przekształcania i rozwijania swoich wypowiedzi; • dobierania właściwych form komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych; • rozmawiania: zadawania pytań, udzielania odpowiedzi, prezentowania własnego zdania; • posługiwania się alfabetem: rozróżniania liter, głosek i znaków fonetycznych; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście oraz poprawnego ich zapisywania zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji; • czytelnego i estetycznego pisanie; • przepisywania tekstów, pisanie z pamięci i słuchu; • posługiwania się właściwym zasobem słownictwa;	• tworzy kilku zdaniowe wypowiedzi, krótkie opowiadania i opisy, listy, życzenia i zaproszenia w języku mówionym i pisanym; • tworzy, przekształca i rozwija swoich wypowiedzi; • dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych; • rozmawia: zadaje pytania, udziela odpowiedzi, prezentuje własne zdanie; • posługuje się alfabetem: rozróżniania liter, głosek i znaków fonetycznych; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście oraz poprawnie je zapisuje zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji; • czytelnie i estetycznie pisze; • przepisuje teksty, pisze z pamięci i słuchu; • posługuje się właściwym zasobem słownictwa;

osiągnięcia ucznia w zakresie języka mniejszości narodowej lub etnicznej po klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury	- wyszukiwania w tekście literackim odpowiednich fragmentów; - określenia w tekście literackim czasu i miejsca akcji oraz wskazywania głównych bohaterów; - czytania i recytowania z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji; - wykorzystywania tekstów literackich do tworzenia wypowiedzi kreatywnych; - czytania wskazanych tekstów literackich i wypowiadania się na ich temat; - w miarę samodzielnego korzystania z pakietów edukacyjnych oraz innych środków dydaktycznych.	- wyszukuje w tekście literackim odpowiednie fragmenty; - określa w tekście literackim czas i miejsce akcji oraz wskazuje głównych bohaterów; - czyta i recytuje z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji; - wykorzystuje teksty literackie do tworzenia wypowiedzi kreatywnych; - czyta wskazane teksty literackie i wypowiadania się na ich temat; - w miarę samodzielnie korzysta z pakietów edukacyjnych oraz innych środków dydaktycznych.

Opis założonych osiągnięć ucznia w zakresie język regionalny - język kaszubski

osiągnięcia ucznia w zakresie język regionalny - język kaszubski po klasie III		
Obszar	Umiejętności, wiedza, postawy z zakresu podstawy programowej	Umiejętności, wiedza, postawy spoza podstawy programowej
Przyroda i kultura Kaszub	na temat Kaszub: ich historii, przyrody, ukształtowania geograficznego	wypowiada się na temat Kaszub: ich historii, przyrody, ukształtowania geograficznego
Odbieranie wypowiedzi	- śłuchania wypowiedzi rówieśników i dorosłych; - odczytywania uproszczonych rysunków, piktogramów, znaków informacyjnych, napisów, strzałek; - śłuchania czytanych utworów: baśni, opowiadań, wierszy, krótkich historyjek; - śłuchania i właściwego reagowania na polecenia; - śłuchania opowiadanych historyjek wspieranych przez nauczyciela obrazkami, gestami, przedmiotami; - śłuchania i korzystania z przekazywanych informacji; - czytania prostych, krótkich tekstów dostosowanych do możliwości dzieci; - czytania ze zrozumieniem prostych tekstów literackich dostosowanych do możliwości dzieci; - korzystania z właściwego zasobu słownika	- śłucha wypowiedzi rówieśników i dorosłych; - odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, napisy, strzałki; - śłucha czytane utwory: baśnie, opowiadanie, wiersze, krótkie historyjki; - śłucha i właściwie reaguje na polecenia; - śłucha opowiadanych historyjek wspieranych przez nauczyciela obrazkami, gestami, przedmiotami; - śłucha i korzysta z przekazywanych informacji; - czyta proste, krótkie teksty dostosowane do możliwości dzieci; - czyta ze zrozumieniem prostych tekstów literackich dostosowanych do możliwości dzieci; - korzysta z właściwego zasobu słownika
Tworzenie wypowiedzi	- mówienia tak, aby być zrozumianym; - pisania prostych, krótkich zdań z uwzględnieniem estetyki i poprawności graficznej pisma; - nazwania obiektów z najbliższego otoczenia; - przepisywania tekstów oraz pisanie z pamięci; - wyglaszania z pamięci wierszyków i rymowanek; - śpiewania piosenek z repertuaru dziecięcego; - recytowania tekstów z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji	- mówi tak, aby być zrozumianym; - pisze proste, krótkie zdania z uwzględnieniem estetyki i poprawności graficznej pisma; - nazywa obiekty z najbliższego otoczenia; - przepisuje tekstów oraz pisze z pamięci; - wyglasza z pamięci wierszyki i rymowanki; - śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego; - recytuje teksty z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji
Analizowanie i interpretowanie tekstów kultury	- rozdzielania dźwięków w wyrazach o podobnym brzmieniu; - rozpoznawania zwrotów stosowanych na co dzień; - rozumienia sensu krótkich i łatwych opowiadań i baśni kaszubskich przedstawionych za pomocą obrazów, gestów i przedmiotów; - rozumienia sensu prostych dialogów w historyjkach obrazkowych, także w nagraniach audio i wideo; - posługiwania się alfabetem; - rozdzielania liter, głosek, sylab, wyrazów i zdań; - rozdzielania liter i głosek; dzielenia wyrazów na sylaby; oddzielania wyrazów w zdaniu, zdań w tekście; - uczestniczenia w dramie, ilustrowania mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego przez dziecko; - posługiwania się rekwizytem w odgrywanej scenie; - tworzenie ilustracji do przeczytanego tekstu.	- rozdziela dźwięki w wyrazach o podobnym brzmieniu; - rozpoznaje zwroty stosowanych na co dzień; - rozumie sensu krótkich i łatwych opowiadań i baśni kaszubskich przedstawionych za pomocą obrazów, gestów i przedmiotów; - rozumie sensu prostych dialogów w historyjkach obrazkowych, także w nagraniach audio i wideo; - posługuje się alfabetem; - rozdziela litery, głoski, sylaby, wyrazy i zdania; rozdziela litery i głoski; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście; - uczestniczy w dramie, ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego przez dziecko; - posługuje się rekwizytem w odgrywanej scenie; - tworzy ilustracje do przeczytanego tekstu.

Kryteria oceny i metody badania osiągnięć uczniów

Ocenianie to istotny element procesu dydaktycznego. Celem oceniania, zwłaszcza w klasach I-III, jest nie tylko informowanie dziecka o poziomie posiadanej wiedzy i nabytych umiejętnościach, ale przede wszystkim motywowanie go do dalszego uczenia się. Dlatego w edukacji wczesnoszkolnej powinna dominować **motywacyjna rola oceny**.

Nauczyciel powinien opracować szczegółowe zasady oceniania, biorąc pod uwagę wymagania określone w podstawie programowej i w programie. Ocenianie powinno być jawne, systematyczne i realizowane w różnorodnych formach. Z jego zasadami należy zapoznać uczniów i rodziców. Ocena kierowana przez nauczyciela do dziecka powinna być informacją przede wszystkim o tym, co uczeń już potrafi. W drugiej kolejności – czego jeszcze nie umie i co ma zrobić, żeby się tego nauczyć.

Przedmiotem monitorowania są przede wszystkim umiejętności zgodne z programem nauczania oraz z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*. Do sprawdzenia wiadomości i umiejętności uczniów proponuje się korzystanie z kart badania umiejętności oraz prowadzenie przez nauczyciela obserwacji w każdym miesiącu nauki szkolnej. Analiza wyników badania umiejętności ma dostarczyć nauczycielowi niezbędnych informacji do planowania dalszej pracy i może być wykorzystana do formułowania oceny opisowej osiągnięć uczniów.

Karty badania umiejętności nauczyciel może przygotować samodzielnie lub skorzystać z tych, które są dołączane do pakietów edukacyjnych, z których korzystają uczniowie.

Nauczyciel po analizie monitorowanych osiągnięć uczniów, może skorzystać ze specjalnie przygotowanych pomocy dydaktycznych (zeszytów ćwiczeń, kart pracy) dla uczniów, którzy potrzebują dodatkowych zadań oraz dla tych, którzy pracują szybko, albo przejawiają szczególne zainteresowania. Zadania utrwalające i rozwijające uczniowie mogą wykonywać podczas zajęć lekcyjnych, dydaktyczno-wyrównawczych lub w domu.

Ważną rolę w uczeniu się odgrywa dokonywana przez ucznia **samodzielna ocena osiągnięć**. W pakietach edukacyjnych, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programu wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników* (Dz. U. nr 89, poz. 730) powinny znaleźć się zadania tak skonstruowane, aby dziecko mogło samodzielnie określić, czy ich rozwiązanie jest poprawne.

W załączeniu⁴³ zamieszczamy karty umiejętności ucznia, w podziale na poszczególne klasy i edukacje. Zaproponowany system oceniania odwołuje się do koncepcji L. Wygotskiego - strefy najbliższego rozwoju oraz J. Brunera - nauczania wrażliwego⁴⁴. W oparciu o te koncepcje proponujemy wyróżnić trzy poziomy, na których można ocenić osiągnięcia ucznia. Są to odpowiednio: samodzielnie, z pomocą oraz nie wykonuje.

Poziom **samodzielnie** oznacza, że uczeń w pełni samodzielnie wykonuje zadanie.

⁴³ Załącznik MNIEJ MÓWCIE WIĘCEJ DZIAŁAJCIE Program edukacji wczesnoszkolnej w działaniu Karta umiejętności ucznia

⁴⁴ por. D. Wood, Jak dzieci uczą się i myślą. Społeczne konteksty rozwoju poznawczego, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006

Poziom **z pomocą** oznacza, że uczeń w potrzebuje pomocy, podpowiedzi, niezależnie od tego czy uzyskuje ją od nauczyciela, innego dorosłego czy od dziecka.

Poziom **nie wykonuje** oznacza, że uczeń nie jest w stanie wykonać zadania, nawet w sytuacji kiedy otrzymuje wsparcie, niezależnie od tego czy uzyskuje ją od nauczyciela, innego dorosłego czy od dziecka.

Nauczyciel może dokonać oceny ucznia na koniec roku lub prowadzić ją na bieżąco.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Bibliografia

- Aebli H., *Dydaktyka psychologiczna*, PWN, Warszawa 1959
- Bruner J.S., *Poza dostarczone informacje. Studia z psychologii poznawania*, PWN, Warszawa 1978
- Carpenter T.P., Fennema E., Franke M.L., L. Levi, Empson S.B. *Children's Mathematics. Cognitively Guided Instruction*, Heinemann, Portsmouth, NH 1999.
- E. Carruthers & M. Worthington, *Children's Mathematics*, SAGE Publications, London 2006
- Dąbrowski M., *Pozwólmy dzieciom myśleć! O umiejętnościach matematycznych polskich trzecioklasistów*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2008
- Drejer F. *Wychowanie do techniki dzieci w młodszym wieku szkolnym*, Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2010
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu się*, Wyd. Moderski i S-ka, Poznań 2000
- Dylak S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2000
- Florek A., *Dziecko w grupie*, Pedagog, Warszawa 2010
- Flowers Nancy red., poradnik „KOMPASIK – edukacja na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi” („COMPASITO. A manual on human rights education for children”), CODN, Warszawa 2009, www.scholaris.pl
- Kalinowska A., *Pozwólmy dzieciom działać. Mity i fakty o rozwijaniu myślenia matematycznego*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2000
- Klus-Stańska D., Nowicka M., *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*, WSiP, Warszawa 2005
- Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, WSiP, Warszawa 1999
- Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2005
- Kwiatkowska M., *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, WSiP, Warszawa 1988
- Materiały dla nauczycieli MEN. *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, MEN 2011
- Mathematics Education In Europe: Common Challenges and National Policies, European Commission, Euridice, 2011r.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998
- Piaget J., *Development and learning*, [w:] Piaget redisc overed, red. R.E. Ripple, V.N. Rockastle, Ithaca, Cornell University Press, NY 1964
- Piaget J., *Studia z psychologii dziecka*, PWN, Warszawa 1966
- Podstawa programowa z komentarzami, *Edukacja Przedszkolna i Wczesnoszkolna*, tom 1, MEN
- Pregler A., Wiatrak E. (red.), *Ogólnopolskie badanie umiejętności trzecioklasistów. Raport z badań OBUT 2011*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2011
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowane w dniu 15 stycznia 2009 r. w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17
- Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 marca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dziennik Ustaw Nr 54 z 2009 r., poz. 442
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2007 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach Dz.U. nr 228 z 2010 r., poz. 1487-1492.
- W Ogólnopolskim Badaniu Umiejętności Trzecioklasistów sprawdzany jest poziom umiejętności dzieci z zakresu czytania, myślenia matematycznego oraz umiejętności komunikowania się w języku ojczystym. Są to treści nauczania edukacji polonistycznej i edukacji matematycznej na I etapie kształcenia. Więcej informacji: www.obut.edu.pl/artukul/opis_badania
- Skura M., Lisicki M., *Proste przepisy na szkolne sukcesy*, Nowa Era, Warszawa 2010
- Skura M., Lisicki M., *Matematyka w działaniu. Program edukacji matematycznej w klasach I-III szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa 2011
- Skura M., Lisicki M., *Za progiem. Kilka pytań o to jak rozwija się dziecko i jaka jest rola nauczyciela w tym rozwoju*, ORE, Warszawa 2011
- Wood D., *Jak dzieci uczą się i myślą. Społeczne konteksty rozwoju poznawczego*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006
- Wygotski L.S., *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971
- Wygotski L.S., *Myślenie i mowa*, Wyd.Naukowe PWN, Warszawa 1989
- Wyniki Badania 2009 w Polsce, Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA, Ministerstwo Edukacji Narodowej 2010

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Proponowane lektury

- Anderson J., *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, WSiP, Warszawa 1998
- Arends R., *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1998
- Bąbel P., Wiśniak M., *Jak uczyć, żeby nauczyć*, WSiP, Warszawa 2008
- Brophy J., *Motywowanie uczniów do nauki*, PWN, Warszawa 2004
- Buehl D., *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wyd. Edukacyjne, Kraków 2004
- Czaja-Chudyba I., *Jak rozwijać zdolności dziecka*, WSiP, Warszawa 2009
- Dzierzgowska I., *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2004
- Dagiel M., *Pozwólmy dzieciom bawić się słowami - o doświadczeniach językowych trzecioklasistów*, CKE, Warszawa 2011
- Dagiel M., M. Żytko (red.), *Badanie umiejętności podstawowych uczniów trzecich klas szkoły podstawowej. Nauczyciel kształcenia zintegrowanego*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2009
- Dewey J., *Jak myślimy?*, PWN, Warszawa 1988
- Donaldson M., *Myślenie dzieci*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986
- Dziecko i matematyka, red. E. Swoboda, J. Gunčaga, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009
- Filipiak E., *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle*, GPW, Sopot 2012
- Fisher R., *Uczymy, jak myśleć*, WSiP, Warszawa 1999
- Jagiel J., *Komunikacja interpersonalna w szkole. Krótki przewodnik psychologiczny*, Rubikon, Kraków 2004
- Janowski A. (red.), *Nauczanie w praktyce*, CODN, Warszawa 2009
- Klus - Stańska D., Kalinowska A., *Rozwijanie myślenia matematycznego młodszych uczniów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004
- Nauczanie początkowe matematyki. Podręcznik dla nauczyciela*, t. 1-3, red. Z. Semadeni, WSiP, Warszawa 1981-1985
- Nęcka E., *Inteligencja*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, Psychologia ogólna, J. Strelau red., GWP, Gdańsk 2000
- Oszwa U., *Zaburzenia rozwoju umiejętności arytmetycznych. Problemy diagnozy i terapii*, Impuls, Kraków 2005
- Piaget J., *Dokąd zmierza edukacja*, PWN, Warszawa 1977
- Piaget J., *Mowa i myślenie u dziecka*, PWN, Warszawa 1992
- Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, red. A.E. Sękowski, PWN, Warszawa 2004
- Szmidt K. J., *Elementarz twórczego życia*, W.A.B, Warszawa 1997
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wyd. CODN, Warszawa 2002
- Vasta R., Haith M. M., Miller S. A., *Psychologia dziecka*, WSiP, Warszawa 2004
- Włodarski Z., *Psychologia uczenia się*, t. 1-2, PWN, Warszawa 1998
- Zimbardo P. G., Ruch F. L., *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 1996
- Ziółkowska-Rudowicz E., *Zdolności intelektualne dzieci i ich uwarunkowania w pracy szkoły*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982
- Żytko M., *Pozwólmy dzieciom mówić i pisać - w kontekście badań umiejętności językowych trzecioklasistów*, CKE, Warszawa 2010

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

Program nagrodzony w konkursie na programy nauczania organizowanym w projekcie „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego” współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego